

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS

ŽIVOT

Č. 5 (527)

CENA 2.00 ZŁ

2002

MÁJ

MAJ



RECITAČNÁ SÚŤAŽ '2002

MARTÝRI 20. STOROČIA

ZA ČO BOJOVALI

VYNÁŠANIE MORENY



11. apríla t.r.
 sa v Novej Belej uskutočnil
 43. ročník recitačnej súťaže,
 ktorej sa zúčastnili
 36 žiakov zo 7 základných škôl
 a 4 gymnázií zo Spiša a Oravy.
 Na našom zábere
 si žiaci prezeraním Života
 skracujú očakávanie
 na výsledky svojho zápolenia.
 Podrobnejšie o súťaži píšeme
 na str. 20-21. Foto: J. Bryja

V ČÍSLE:

Spomienka na odbojára	5
Ako bolo, ako bude	6-7
Martýri 20. storočia	7
Obec v kúte Oravy	8-9
Ako ma menovali (2)	10-11
Jediná na Spiši	12-13
Vynášanie Moreny	14
Našou veľkou láskou bolo divadlo	16-17
Hra na Boha	18-19
Katolícka univerzita v Ružomberku	19
Recitačná súťaž '2002	20-21

Povedka na voľnú chvíľu	22-23
Spišiaci na vojne	24
Čitatelia - redakcia	25-28
Poľnohospodárstvo	29
Mladým - mladším - najmladším	30-31
Šport a hudba	32
Móda	33
Naša poradňa	34-35
Psychozábava - humor	36-37
Zaujímavosti	38

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7 tel. 633-36-88,
 e-mail: zivot@tsp.org.pl, www.tsp.org.pl

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE, ZARZĄD GŁÓWNY
 SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU, ÚSTREDNÝ VÝBOR
 31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7

tel.: 632-66-04, tel./fax: 634-11-27, e-mail: zg@tsp.org.pl

**Czasopismo zostało wydane przy pomocy finansowej
 Ministerstwa Kultury**

Redaktor naczelny: JÁN ŠPERNOGA

Zespół: Peter Kollárik, Ján Bryja

Społeczne kolegium doradcze: Žofia Bogačíková,
 Jerzy M. Bożyk, Maria Glodasiková, František Harkabuz,
 Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Lídia Mšalová,

Skład: Redakcja Život

Łamanie i druk: Drukarnia TSP, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje Zarząd Główny

w Krakowie w terminach: do 30 listopada na I kwartał,

I półrocze oraz cały rok następny;

do 15 czerwca na II półrocze roku bieżącego

lub bezpośrednio wpłatą na konto:

Bank PKO S.A. III/O Kraków 10701193-2017-2221-0100

Prenumeratę czasopisma można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 2 zł, półrocznie - 12 zł, rocznie - 24 zł

Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków i fotografii
 redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów
 oraz zmian tytułów nadesłanych tekstu.

NA OBÁLKE:

účastníčky recitačnej súťaže v Novej Belej - pravdaže so Životom v rukách. Foto: J. Bryja. Návrh obálky: A. Kozioł

PRED XI. ZJAZDOM SSP



**FRANTIŠEK
MODLA
z Tribša**

- Blížiaci sa zjazd nášho Spolku poskytuje príležitosť zamyslieť sa nad činnosťou miestnych skupín, v tom aj našej, ktorá sa, žiaľ, v poslednom čase nevyvíja najlepšie. Naša krajanská základňa sa v posledných rokoch dosť ochudobnila. Odišli od nás mnohí obetaví a aktívni krajania, ktorých je ľahko nahradiť. V miestnej skupine nám chýbajú mladí ľudia, ktorí by sa chceli spoločensky angažovať. Starší krajania ešte kladú dôraz na svoju národnosť, ale mladým už na rodových koreňoch nezáleží. Veľká škoda, že naša mládež stráca kontakt aj so slovenským jazykom. V našej škole sa už slovenčina nevyučuje, aj keď pred niekoľkými rokmi ju navštěvovalo hodne žiakov. Našťastie, aspoň v kostole sa ešte každú druhú nedelu spieva po slovensky. Lenže mladí ľudia už nevedia slovenské pesničky. Preto je potrebné opäť obnoviť vyučovanie slovenského jazyka. Škoda, že v rodinách sa zanedbáva národnú výchovu detí. Okrem toho ľudia sa dnes národnostne miešajú a mladí často odchádzajú za prácou do zahraničia alebo do väčších miest, takže rozvíjať činnosť MS nie je také ľahké. Voľakedy sme boli utláčaní a museli sme bojovať o naše práva, dnes však, keď máme slobodu a demokraciu, ľudia nedabajú na svoj pôvod. Myslím si, že by nám mohla pomôcť dobre vybavená klubovňa. Máme sice klubovňu v miestnej požiarnej zbrojnici, ale jej vybavenie je veľmi chudobné. Vedľ starými knihami či televízorom dnes nikoho nezaujme. Klubovňa by mala byť príťažlivá pre mládež, lenže na to treba mať finančné prostriedky.

Očakával by som aj väčšiu angažovanosť zo strany ÚV SSP. Viem, že pre náš Spolok robí veľa užitočných vecí, ale na druhej strane sa musí venovať aj menším a menej aktívnym miestnym skupinám, aby nezanikli. Členovia pred-

stavenstva ÚV musia chodiť medzi krajanov a povzbudzovať ich do činnosti. Treba zvolávať schôdzky a spoločne hľadať riešenia problémov.

Podľa mňa aj Slovenská republika by sa mala o nás viac zaujímať. Dnes krajania vôbec necítia podporu zo strany starej vlasti. Vedľaj aj naši študenti mali vždy problémy so štipendiami, alebo s prijatím na vysoké školy. Krajania musia vedieť, že Slovensko na nás nezabúda, že nie sme mu ľahostajní. Treba nadviazať aj lepšiu regionálnu spoluprácu, aby naše súbory mohli častejšie vystupovať na Slovensku a slovenskej u nás. Treba taktiež organizovať pre krajanov vlastivedné či pútne zájazdy na Slovensko, aby sa oboznámili so starou vlastou.

noviť vyučovanie slovenského jazyka, kto ho bude v budúcnosti čítať? Viac aktivity v tomto smere musia súčasť vyvinúť naši krajania, ale rozvoju krajanskej činnosti v takých malých miestnych skupinách, ako je naša, by malo viac pomáhať aj vedenie OV a ÚV SSP.

Dobre by tiež bolo obnoviť činnosť súboru, aby nás mal kto reprezentovať. Dobré tradície v oblasti kultúry u nás predsa boli odjakživa. Hoci aj v súčasnosti sa môžeme pochváliť organizovaním niekoľkých podujatí, ako napr. oblátkových stretnutí, to nestačí. Dobre by bolo, aby sa v našej obci konali nejaké väčšie krajanské podujatia, napríklad prehliadka folklórnych súborov, či vystúpenie divadelka z Podvlka a pod. Zatiaľ chodíme za našimi súbormi na prehliadky do Jablonky, či Krempách.

S netrpezlivosťou čakáme na začatie výstavby Domu slovenskej kultúry v Jablonke, kde by boli na našu krajanskú činnosť náležité podmienky. Naši krajania, najmä deti a mládež, by zasa privítali možnosť zúčastniť sa na vlastivedných zájazdoch na Slovensko. Určite by sa tým prehľbil ich vzťah k starej vlasti, videli by, ako sa mení a vyvíja a inšpirovalo by ich to aj do aktívnejšej práce v prospech Spolku. Hoci si uvedomujeme, že takéto podujatia sú finančne náročné, prostriedky na ne by sa mali nájsť. Keď sa totiž investuje do dobrej veci, iste priniesie bohaté ovocie.

Na najbližšom zjazde Spolku sa teda musí hovoriť najmä o aktivizácii malých miestnych skupín, o organizovaní zájazdov na Slovensko, o obnovení vyučovania slovenského jazyka v oravských školách a o zatraktívnení klubovní. Veříme, že spoločnými silami toho dokážeme ešte veľa.



**MÁRIA
BOHÁČIKOVÁ
z Podsrnia**

- Hoci členkou výboru našej miestnej skupiny som len odnedávna, o krajanské otázky, o naše problémy a radosti sa zaujímam už od detstva. Slovenské národné povedomie vo mne pestovala hlavne moja mama Ludvika Špaková, ako aj babka Ludvika Skičáková. Vystupovala som v našom spevácko-tanečnom súbore, ktorý viedol Jozef Bonk, chodila som na všetky krajanské podujatia a v našej rodine, samozrejme, nikdy nechýbal Život, z ktorého som sa dozvedala všetko o krajanskom dianí na Orave a Spiši.

Teraz však s činnosťou našej miestnej skupiny nemôžeme byť celkom spokojní. Chýba v nej najmä viac mladých členov, ktorí by pomohli rozvíjať jej činnosť. Je to spôsobené o.i. tým, že v obci sa už dlhé roky nevyučuje slovenský jazyk a slovenčinu nepočúť ani v kostole. Myslím si však, že dobrým znakom budúcich zmien môže byť neustále rastúci záujem o Život. Má to však aj svoje ale. Keď sa totiž čím skôr nepodarí ob-



**JOZEF
LOPATA
z Nedece**

- Krajanská činnosť v našej obci sa už nevyvíja tak, ako pred rokmi. Podob-

ne ako v iných obciach, aj u nás ak chce me oživiť miestnu skupinu, musíme jej rady doplniť mladými krajanmi. Nie je to však ľahká úloha, veď všetci dobre vieme, že dnes je ľažko zapojiť mladých do akejkoľvek činnosti. Treba začať od národnej výchovy v rodinách. Naštastie v našej škole sa celý čas vyučuje slovenský jazyk, a verím, že nadálej bude oň veľký záujem. Aj tu hlavná úloha spočíva na pleciach rodičov, ktorí musia deťom vysvetliť, prečo sa majú učiť slovenský jazyk. Som rád, že máme v kostole slovenské bohoslužby, ktoré slúži náš kaplán J. Bednárik alebo farár M. Wanat. Chodí na ne mnoho krajanov a všetci sú spokojní s ich úrovňou. Pred pár rokmi sme mali problémy s bývalým farárom, ktorému prekážala slovenčina v kostole. Naštastie tieto problémy sú už za nami.

V našej obci celý čas pôsobí krajanský súbor Veselica, ktorého členom som aj ja. Aj v tomto roku sme sa úspešne predstavili na krempašských fašiangoch. Súbor má súčasť občas kádrové problémy, najmä cez leto, keď mnohí krajania odchádzajú za prácou mimo obec, lenže vždy sa vieme zorganizovať a nacvičiť program. Škoda len, že nemáme vlastnú muziku, preto by bolo dobre zaúčať mládež do hry na ľudových nástrojoch. Počul som, že náš Spolok zorganizoval takúto výučbu hry v Novej Belej a Krempechoch. Verím, že aj u nás by sa našlo dosť krajanských detí, ktoré by boli ochotné sa učiť hrať na husliach či harmonike. Myslím si, že v rozvíjaní krajanskej činnosti by nám pomohla nová klubovňa. V obci súčasť máme klubovňu, ale malú, v starej budove a slabovo vybavenú, takže nevyhovuje súčasným požiadavkám. Ani kroje tam nemôžeme držať, aby sa nám nezníčili. V klubovni sa totiž nedá kúriť, takže v zime tam nemôžeme ani nacvičovať súbor, ani sa stretnávať. Dnes do takejto klubovne nikoho nepriatiahneme. Kedysi nám ÚV plánoval kúpiť starší dom a adaptovať ho na klubovňu, lenže k tomu nedošlo. Keby sme mali nový kultúrny stánok, samozrejme vhodne vybavený, určite by vzbudil aj záujem mládeže. Uvedomujem si však, že na to sú potrebné nemalé finančné prostriedky.

Pokiaľ by som sa mal vyjadriť k činnosti Ústredného výboru SSP, musím

povedať, že krajania očakávajú z jeho strany trošku väčší záujem o činnosť aj tých menších miestnych skupín, ktoré sa nevyvíjajú. Uvedomujem si však, že je potrebná aj väčšia angažovanosť zo strany týchto MS. Treba sa zamyslieť, ako rozhýbať naše miestne skupiny. Podľa mňa treba robiť po dedinách viacej podujatí, aby sme ukázali, že sme a že sa rozvíjame. Treba zintenzívniť spoluprácu so Slovenskom, organizovať pre mladých a starších krajanov zájazdy na Slovensko.

V našej starej vlasti by k nám však tiež mali byť prístupejší. Mali by nám pomáhať a podporovať nás, aby napr. naši študenti nemali problémy s nástupom na stredné či vysoké školy na Slovensku, ani s obdržaním stipendií. Takéto problémy dokážu odradiť našu mládež od študovania na Slovensku. Krajania dnes necítia zo strany Slovenska žiadnu podporu. Neraz namiesto ústretovosti ich čakajú zbytočné komplikácie. To by sa malo zmeniť.

deti sa nechcú učiť slovenský jazyk lebo majú veľa iných úloh, či to, že v budúnosti im bude potrebnejší anglický či nemecký jazyk. Za svoju národnosť sa predsa v dnešných časoch nikto nemusí hanbiť.

Ja som dlhé roky účinkovala v našom divadielku, ktorého členkou som sa spoľu s Máriou Gribáčovou stala už ako 16-ročná. Vtedy súbor viedla Hermína Kovalíková a hrávali v ňom o. i. manželia Eugen a Genovéva Bosákovci, Genovéva a Eduard Prilinskovi, môj syn Marek, Ela Oškvareková (vtedy Torbová), Karol Torba, dnešný predseda MS Vladišlav Pieronek, ktorý účinkuje až podnes, či dnes už nežijúci Karol Vojčiak a Karol Rafáč. Bolo nám spolu veselo, radi sme chodili na skúšky a samozrejme sme sa tešili najmä na vystúpenia na Orave a na Slovensku. Tešíme sa, že naše deti pod vedením bývalej kultúrnej inštruktorky Kristíny Gribáčovej vystupujú na krajanských kultúrno-spoločenských podujatiach a že nadále funguje naše divadielko Ondrejko, ktoré už vyše polstočiaší slávu našej obce.

Dnes, keď chceme pritiahať mládež do našej činnosti a zaktívniť krajanov, treba častejšie robiť aj vlastivedné, pútavé či iné zájazdy a výlety na Slovensko. Musia sa tiež nájsť finančné prostriedky na lepšie vybavenie klubovní, aby sa stali ozajstnými strediskami krajanskej kultúrnej činnosti a centrami krajanských stretnutí.

Pokiaľ ide o činnosť ÚV, myslím si, že ju treba hodnotiť kladne, hoci krajania očakávajú od členov predsedníctva nášho Spolku častejšie návštevy miestnych skupín, najmä tých menších, menej aktívnych. Treba spoločne prediskutovať ich problémy a spoločne hľadať riešenie. Podľa mňa by sa o nás mala viať zaujímať aj Slovenská republika, veď kedysi chodili do našich knižníc, klubovní a škôl zdarma slovenské knihy a časopisy, no teraz už prakticky nič. Bolo by dobre zintenzívniť kontakty so Slovenskom. Krajania musia vedieť, že Slovensko na nich nezabúda, že mu nie sú ľahostajní.

Zaznamenali:
PETER KOLLÁRIK
JÁN BRYJA



**TERÉZIA
GAJEVSKÁ
z Podvika**

- Činnosť mnohých miestnych skupín Spolku je v poslednom čase neuspokojivá. Žiaľ, patrí medzi ne aj naša MS, takže sa musíme práve teraz, pred blížiacim sa zjazdom zamyslieť nad jej oživením. Myslím si, že v prvom rade treba do krajanskej práce pritiahať našu mládež, zmodernizovať krajanské klubovne a obnoviť vyučovanie slovenčiny v našich obciach. Viacej snahy v tomto smere musia vyvíjať najmä výbory miestnych skupín SSP, ktorým by mali pomáhať všetci krajania, ako aj vedenie ÚV SSP.

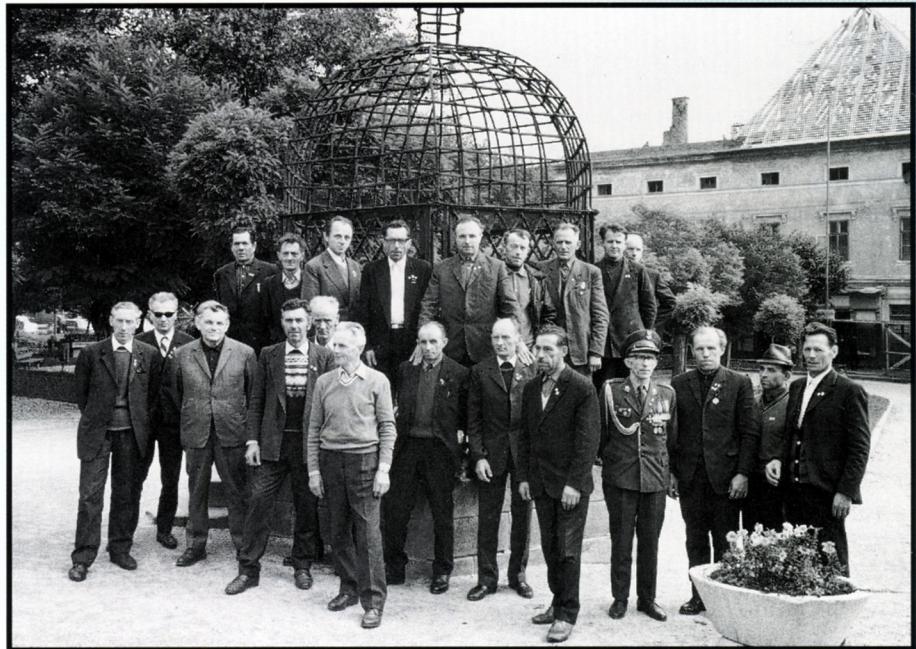
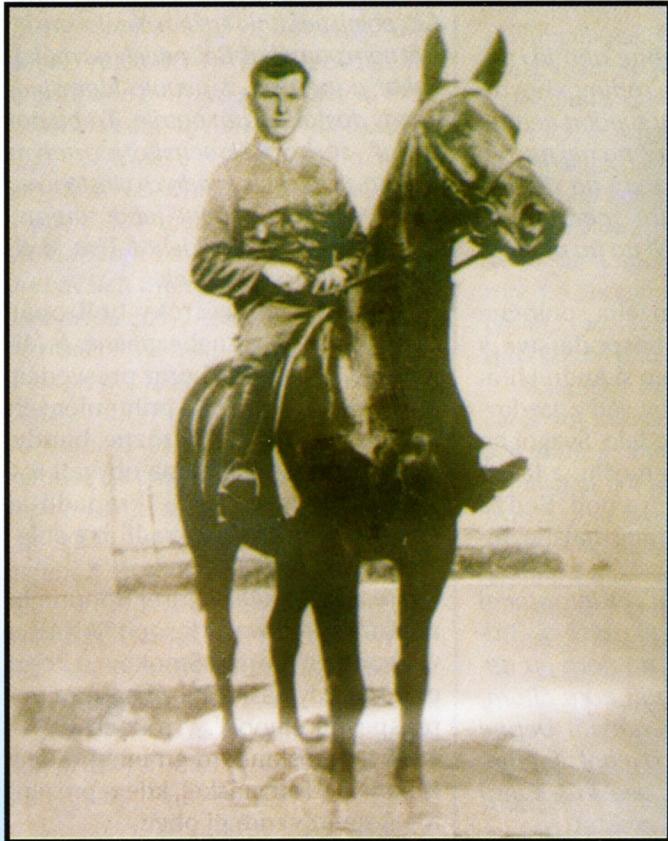
Hovorí sa predsa, že v mládeži je naša budúcnosť, preto ju musíme neustále povzbudzovať. Rodičia by zasa mali svojím deťom vysvetlovať význam slovenského vzdelávania a udržiavať v nich už od malíčka silné národné povedomie. Myslím si, že neobstojí výhovorka, že

SPOMIENKA NA ODBOJÁRA

9. mája si pripomíname už 57. výročie ukončenia druhej svetovej vojny, v ktorej prišli o život milióny ľudí. Na túto dejinnú udalosť nesmieme zabúdať ani dnes, keď sa situácia v mnohých končinách sveta vyhrocuje a dochádza k čoraz častejším ozbrojeným konfliktom. Vojnové hrôzy ostali natrvalo v pamäti mnohých našich krajanov, nezriedka priamych účastníkov tejto najstrašnejšej zo svetových vojen. Mnohí z nich v tomto boji položili svoje životy, viacerí utrpeli zranenia buď skončili v nemeckom zajatí. Pripomeňme si aspoň stručne život a vojnové osudy jedného z nich - Antona PRELICHA z Fridmana, pri príležitosti 10. výročia jeho smrti.

Anton Prelich sa narodil 16. januára 1920 vo Fridmane v slovenskej roľníckej rodine. V rodnej obci prežil detstvo a mladost, pomáhajúc rodičom na hospodárstve. Nadišiel rok 1939, vypukla druhá svetová vojna a Fridman sa spolu s inými severo-spišskými obcami opäť vrátil k Slovensku. Anton medzitým vyrástol na statného mládenca. Asi osud tak chcel, aby sa aj on zúčastnil týchto dejinných udalostí. V októbri 1941 dostal po-

Na koni Anton Prelich



Krajanskí odbojári na zájazde v Levoči

volávací rozkaz na polročný vojenský výcvik v Humennom, kde slúžil pri husároch. Z Humenného už jeho cesta smerovala do Rýchlej divízie a s ňou na východný front. Bolo to vari najťažšie obdobie v jeho živote. Ako dnes vrváv jeho manželka Anna, po návrate domov neraz spomína na ľahké podmienky na kaukazskom fronte, kde padlo mnoho jeho kamarátov. Človek si nemohol byť istý životom ani vo dne, ani v noci. Z 11-člennej hliadky sa jeden večer vrátili do zákopov len traja. Naštastie jemu bolo súdené prežiť toto obdobie. V roku 1943 bol ranený, preto ho odvelili na zotavenie do Banskej Bystrice. Konečne si mohol trošku vydýchnuť, avšak jeho vojnové útrapy sa ešte neskončili. V septembri 1944 jeho oddiel prešiel k partizánom a zapojil sa do bojov Slovenského národného povstania. 1. novembra 1944 bol jeho oddiel rozbitý a Anton sa dostal do nemeckého zajatia. Spolu s ďalšími zajatcami ho Nemci vyviezli do zajateckého tábora v Sudetoch. V zajatí strávil vyše pol roka. Ani tam nebolo lepšie ako na fronte, ľudia každý deň zomierali od zimy a hladu. Anton však zocelený vojnovými útrapami prežil aj tábor a dočkal sa vytúženej slobody 8. mája 1945. Hneď sa aj pobral domov. Cestou si síce zadovážil bicykel, ale aj tak mu cesta trvala až 10 dní. Domov sa vrátil 18. mája 1945.

Po vojne Anton Prelich ostal už trvale doma a pracoval na rodičovskom gazdovstve. Keď sa život pomaly vrátil do normálnych kolají, Anton sa rozhodol založiť vlastnú rodinu. Za ženu si vzal Annu Novoročskú z Fridmana. Svadbu mali 30. januára 1946. Po svadbe ostali bývať u Antonových rodičov, kam Anna prišla za nevestu. Postupne sa im narodilo päť detí, tak sa mohli naplno venovať rodine a gazdovaniu. Pomaly zveľaďovali hospodárstvo a prestavali dom a hospodárske staviská. Anton už od detstva mal veľkú záľubu v koňoch. Na vojenčine slúžil pri husároch a preto doma mal vždy jedného alebo aj dva kone. Dlhý čas furmančil v miestnom požiarnom zbere. Vždy sa živo zaujímal o krajanskú činnosť a dianie v obci. Bol dlhoročným členom MS SSP vo Fridmane a verným čitateľom Života. Zomrel 25. marca 1992.

Text a foto: JÁN BRYJA

AKO BOLO, AKO BUDE ...

V našom putovaní za najstaršími Spišiakmi sme sa tentokrát zastavili v Čiernej Hore - Záhore, kde žije 89-ročný krajan Andrej MILON. Napriek pokročilému veku, je stále plný životného elánu a zaujíma sa o dianie okolo seba. Ochotne sa s nami podelil svojimi spomienkami na mladost', ale aj obavami do budúcnosti.

Detstvo v chudobe

Andrej Milon sa narodil 15. júla 1913 v Čiernej Hore - Záhore. Krstili ho v Tribši, s ktorým Čierna Hora vtedy tvorila jednu farnosť. Jeho rodičia Alexander a Mária Milonovci gospodávali na nevelkom hospodárstve. Spoznali sa v Amerike. Alexander ako 19-ročný mládenec odišiel za prácou do Viedne, odkiaľ sa pobral ďalej - do zámoria, kde spoznal svoju budúcu manželku. Mária pochádzala z Bukowiny Tatrzańskiej. Aj ju bieda vynhala z rodnej obce do sveta. Zosobášili sa v Amerike, kde sa narodili aj ich prvé dve dcéry - Agneša a Anna. Potom sa rozhodli vrátiť domov. Najprv pricestovala Mária s deťmi a za ušetrené peniaze začala v Čiernej Hore stavať dom. V roku 1912 sa vrátil z Ameriky aj Alexander. Spoločne sa pustili do zveľaďovania hospodárstva. Za týmto účelom Alexander dokúpil v Čiernej Hore trochu poľa od jurgovských gázdov. V roku 1913 prišiel na svet Andrej. Aj keď jeho rodičia strávili istý čas v zámorií, nikdy neoplývali bohatstvom. Zvlášť ťažké obdobie pre rodinu Milonovcov nastalo, keď Mária ochorela na srdce. Po piatich rokoch chorobe podľahla a tak Alexander ostal sám s malými deťmi. Andrej mal vtedy len osem rokov.

- Dnes si mnohí ani nevedia predstaviť, ako sa vtedy ťažko žilo, - spomína Andrej. - Otec sa musel zadížiť na lekárov, potom však nebolo odkial' vziať peniaze.

V rodnej obci Andrej navštevoval základnú školu. Prvý rok chodil do slovenskej školy, potom do pol'skej. Po jej ukončení však nemohol pokračovať v ďalšom vzdelávaní, aj keď sa učil dobre. Musel zostať doma a pomáhať otcovi na hospodárstve.

Medzitým sa jeho sestry vydali a odišli bývať do Bukowiny Tatrzańskiej.

Manželstvo a rodina

So svojou budúcou manželkou Rozálou Głodziakovou z Bukowiny Tatrzańskiej sa Andrej zoznámil na návšteve u sestry. Svadbu mali začiatkom mája 1933 v Bukowine.



Krajan Andrej Milon

- Manželka, podobne ako ja, nepochádzala z bohatej rodiny, - hovorí Andrej, - preto sme ani svadbu nemali príliš bohatú, aj keď nič na nej nechýbal. Ved' ktože si vtedy na dedine mohol dovoliť bohatú svadbu? My sme si dokonca museli na ňu požičať peniaze.

Po svadbe sa manželia spoločne pustili do práce na hospodárstve v Čiernej Hore. Popri tom si Andrej hľadal aj iné zdroje príjmov, ved' z gospodárstva sa dlhy splácať nedalo. Švagor ho priučil tesárskemu remeslu, a tak si privyrábal na stavbách a pod. Keďže bol známy ako svedomitý majster, roboty mu nechýbal.

- Okrem iného som cez leto staval most pri Bukowine Tatrzańskiej, - hovorí. - Pracovali sme na ňom po desať hodín denne. Platili nám žitom, ktoré sme potom predávali. Denne som zarobil okolo štyri a pol zlottedo, čo nebolo príliš veľa, ved' kilo cukru stálo vtedy 1 zlótý a 5 grošov.

Rodine Milonovcov bolo veľmi ťažko vyhrobať sa z dlhov, hoci aj Rozália chodila sezónne pracovať do Bukowiny Tatrzańskiej.

- Hoci som nepil, ani nefajčil, a obaja s manželkou sme celé dni pracovali, nemohli sme sa zbaviť dlhov, - hovorí Andrej. V roku 1934 dostal povolávací rozkaz do armády. Našťastie ako jediný živitel' rodiny sa mohol vyreklamovať. Postupne sa im narodilo šesť detí: dcéry Mária, Štefánia, Anna, Helena a Dana a syn Andrej, ktorý ostal gospodára na rodičovskom hospodárstve. V rodnej obci ostali aj Mária a Anna, kym Štefánia sa prestáhvala do Osvienčima a Helena sa vydala do Sosnovca. Žiaľbohu pred rokom zomrela na rakovinu.

Vojnové obdobie

Vráťme sa však ešte k roku 1939, kedy sa, ako vieme, začala II. svetová vojna a Čierna Hora sa spolu s ďalšími spišskými obcami opäť vrátila k Slovensku. Andrej, našťastie, nemusel narukovať na frontu, uniformu si obliekol len na niekoľko týždňov, keď sa zúčastnil školenia v Spišskej Novej Vsi.

- Keď sme prešli k Slovensku, konečne som sa mohol postaviť na nohy, - spomína. - Začal som kupčiť s plátnom a do roka som posplácal všetky dlhy. Cez vojnu tiež bolo ťažko, ale slovenský štát nám pomáhal. Bolí prídeľ na múku, cukor a iné veci. A nebolo klamstva, každý dostal, čo mu patrilo. Treba povedať, že hoci Slovensko je malým štátom, vždy malo múdrych vlastencov, ktorí vedeli obhajovať jeho záujmy. Takými boli prvý prezident J. Tiso, M. R. Štefánik alebo A. Dubček.

Prvé povojnové roky boli opäť ťažké, ale aj veľmi nebezpečné. A. Milon sa o tom mohol neraz presvedčiť aj na vlastnej koži. V prihraničných oblastiach šarapatiili rôzne bandy, ktoré napadali najmä na obyvateľov slovenskej národnosti. Prepadli aj dom Milonovcov a ukradli im oblečenie a iné veci.

Po vojne začal Andrej - popri gospodovaní - pracovať v lesoch TANAP-u v Javorine a Starom Smokovci. Popri práci si vždy našiel čas aj na verejno-prospešnú činnosť. V rokoch 1975 - 1995 bol poslancom gminnej rady v Bukowine Tatrzańskiej, kde reprezentoval záujmy rodnej obce.

- Vždy som sa snažil urobiť čo najviac pre obec, - hovorí. - Spolu s ďalšími našimi poslancami v gminnej rade - vtedajším riaditeľom základnej školy Jánom Budzom a otcom nášho terajšieho vojta Andrejom Modlom sme sa o.i. pričinili o opravu a asfaltovanie cesty cez obec a z Tribša do Čiernej Hory.

Andrej Milon je členom Miestnej skupiny SSP v Čiernej Hore od jej vzniku a verným čitateľom Života.

Bude horšie?

Hoci sa už Andrej Milon blíži k deväťdesiatke, celý čas sa živo zaujíma o dianie v rodnej obci, ale aj na svete. Budúcnosť však nevidí vo svetlých farbách. Ako vratí, dnes sa ľudia príliš nenávidia, preto je toľko nepokoju a vojen na svete. Všetko smeruje k ďalšej svetovej vojne, ktorá môže znamenať koniec sveta.

- Obavám sa, že ľudstvo nečakajú dobré časy, - vratí. - Ak teraz príde svetová vojna, prežije ju len hŕstka ľudí, ktorí budú trpieť veľkú biedu a hlad. Tí však, čo prežijú, začnú si vážiť život a seba navzájom. Dnešná doba je veľmi napätá a t'ažká, aj keď nie je taká bieda ako trebás za čias mojej mladosti. Pozrime sa, ako sa vyvíja nás region. Asi nikdy neboli pre gazdovanie také t'ažké podmienky ako dnes. Preto väčšina ľudí necháva hospodárstva a hľadá si inú prácu. Pred rokmi sa však aj tu dalo nájsť prácu, či už v TANAP-e, Cepelii alebo novotargskom obuvníckom závode. Dnes práce nikde nies. Preto mladí ľudia odchádzajú za ňou do zahraničia a do väčších miest. Myslím si však, že ešte prídu časy, keď sa začnú vracať na rodičovské hospodárstva, a tí, ktorí dnes predávajú polia, budú to ľutovať. Zem je naša rodička - matka, ktorá by sa nemala predávať. Preto ani nesúhlasím s tým, aby po vstupe do Európskej únie mohli cudzinci vykupovať našu zem. Ved' čo nám potom ostane?

Verme, že budúcnosť nebude až taká tragická, ako sa toho obáva Andrej Milon, ktorý sa už dožil 12 vnukov a 10 pravnukov. Prajeme mu ešte veľa zdravia a krásnych, pokojných dní, prežitých v kruhu svojich najbližších.

Text a foto: JÁN BRYJA

MARTÝRI 20. STOROČIA

Taliansky denník Corriere della Sera priniesol recenziu zaujímavého dvojdielneho filmu režiséra Luca De Mata *Martýri 20. storočia v impériu bez viery* (I martiri del novecento nello impero senza fede), ktorý prednedávnom vysielala talianska televízia. Film obsahuje 60 svedectiev martýrov umľčanej cirkvi od VOSR do roku 2000. Vznikol na podnet prefekta Kongregácie pre evanjelizáciu národov Kardinála C. Sepeho.

Svedectvá sledujú pútnické pápežské cesty v krajinách bývalého komunistického režimu. Recenzia začína výpovedou slovenského kňaza, otca Jozefa Konca: - Teror zničil aj najinštinktívnejšiu citovú istotu - dôveru medzi bratmi. O mojom zložení sľubov nevedela ani rodina, ani ja som nevedel, že môj brat je kapucínom.

O systematickom prenasledovaní katolíkov komunistickým režimom vypo vedá aj slovenský kardinál, Ján Chrysostom Korec: - Bol som odsúdený na 12 rokov väzenia aj za moju vernosť pápežovi. Povedal som súdcovi, že som na to hrdý.

Ďalšia časť filmu je venovaná svedectvám kňazov a rehoľných sestier v Litovskej republike, kde symbolom komunistického teroru je Vrch krížov v Sianlai, ktorý, podľa slov pápeža Jána Pavla II. z roku 1993 pripomína osudy „synov a dcér vašej krajiny, ktorí boli uväznení, poslaní do koncentračných táborov, deportovaní na Sibír a odsúdení na smrť.“ Tieto slová, spolu so spomienkami o terore v koncentračných táboroch, tvoria obsah svedectva Mons. Alfonsasa Svarinskasa z Viļnusu.

Katolícky robotník Kazimierz Grajcarek bol uväznený, jeho deťom v škole prikázali, že musia odpovedať, že otec bol matku, bol alkoholík a kriminálnym živlom. Svedectvá vo filme svedčia o psychickom, ale aj fyzickom týraní. O svojom osude vypovedala aj Irina Sofronickaja z Moskvy, ktorú po uväznení nechávali bdiť celé mesiace. Každú noc bola budená a vypočúvaná. - Bola som uväznená, pretože som bola rehoľnou sestrou. Kapitán a poručík do mňa kopali, po jednom údere mi praskol ušný bubienok. V Rumunsku počas Čaušeskovo režimu boli deti katolíkov interno-

vané v špeciálnych táboroch na prevýchovu. Spomína na to vychovávateľka v ústave „San Giovanni“ v Bukurešti. - V komunistickom režime sme neexistovali, tak, ako neexistovali deti na ulici, osoby s mentálnymi problémami, deti s Downovým syndróm alebo s iným názorom ako komunistický.

O bulharskom systéme hovorí J. E. Christo Proykov, apoštolský exarcha: - Kňazi boli odsúdení na smrť a zastrelení, naša Cirkev je mučeníkom, viac ako desať rokov bola bez kňazov, bez seminárov, bez akejkoľvek náboženskej slobody.

O Albánsku svedčia spomienky o Antona Lulihu: - Žil som 17 rokov vo väzení a počas ďalších rokov som bol na nútenej práci. Mojou celou bola zapáchajúca kúpelňa, kde som strávil 9 rokov a kde nebolo možné vystrieť sa, taká bola úzka. Po páde režimu o. Anton náhodne stretol jedného zo svojich prenasledovateľov. - Cítil som s ním súcit, objal som ho.

Práve téma odpustenia dominuje v pozadí televízneho rozprávania ako uzol, ktorý treba rozviazať, aby bolo možné historické zmierenie. Metodi Stratiev, gréckokatolícky arcibiskup v Sofii uvádza: - V táborech, vo väzení, kdekoľvek sme boli uväznení, sme prijali návrh, aby sa nikto nikdy nesnažil o pomstu, keby sme sa dostali von. Tábory prežilo 200 tisíc ľudí. Nikto z nich sa nesnažil o pomstu. Podľa arcibiskupa zostáva jediná otázka. Komunisti nikdy neprosili nikoho o odpustenie. Nikto neprosil o odpustenie zničené rodiny bulharského národa. Neakceptovali to, že by mali poprosiť o odpustenie...

Na príprave slovenských sekvenčí filmu o umľčanej cirkvi spolupracovalo Veľvyslanectvo SR pri Sv. stolici a Slovenská sekcia Vatikánskeho rozhlasu. Na žiadost prof. Wandy Póltawskej, veľvyslanec SR Marián Servátka a redaktor Ján Košiar na stretnutí v letnom sídle Svätého otca v Castelgandolfo pripravili rozsiahly zoznam svedkov a slovenských reálií súvisiacich s ideou filmu. Režisér filmu Luca De Mata prednedávnom v prítomnosti veľvyslance SR pri Sv. stolici a prof. W. Póltawskej verejne podčakoval riaditeľovi Úradu pre duchovnú službu v armáde SR plk. Ignácovi Jurušovi za jeho nezistnú pomoc pri nakrúcaní filmu na Slovensku.

(Veľvyslanectvo SR pri Sv. stolici)

OBEC U KÚTE ORAVY

Obec, do ktorej sme tentoraz zavítali, je jednou zo štyroch integrálnych časťí Veľkej Lipnice (Murovanica, Centrum, Skočíky, Privarovka), najväčšej a súčasne najdlhšej obce na hornej Orave. Jej posledné domy čiahajú až k úpatiu Babej hory (1 722 m.n.m.), kde sa na nedalekej poľane každoročne v lete koná prehliadka ludových zvykov nazvaná Pastiersky sviatok. Je tu tiež známe detské zdravotné stredisko Mountain Haven (Horský Prístav), kde sa liečia deti z celého Poľska.

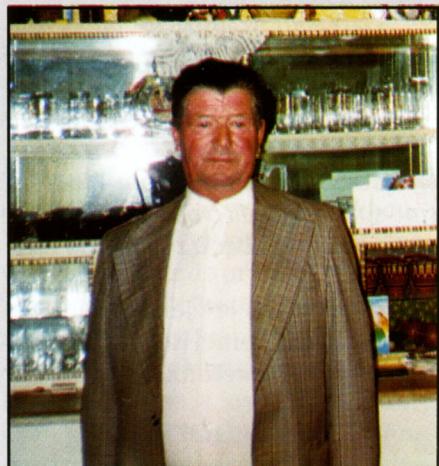
Mnohí Oravci už iste vedia, že ide o Privarovku, o ktorej chceme dnes nájsať. Zaujímalo nás totiž, ako žijú a čo porábajú ľudia v tejto hornej časti Veľkej Lipnice, ležiacej v tieni Babej hory. Vedia sem pomerne kvalitná afaltová cesta, okolo ktorej stojí 370, zväčša murovaných, poschodových domov, hoci nájdeme aj niekoľko dreveníc. V obci býva 1 647 obyvateľov, z ktorých väčšina sa venuje roľníctvu. Ludia pracujú na malých, asi 3-8 hektárových gazdovstvách a ich problémom je hlavne nízka kvalita pôdy (5.-6. bonita) a dodnes neukončená komasácia. Nejeden rolník má svoje gazdovstvo roztrúsené aj na vyše 100 miestach. Sú tu tri, pomerne dobre zásobené obchodíky so zmiešaným tovarom, poschodová základná škola, zmodernizovaná požiarna zbrojnice, malý kostolík a píla. Počas mojej návštevy tu prebiehali práce na ukladaní medeného telefónneho kabla na ďalších 200 čísel, ktoré vykonávala skupina robotníkov z Telekomunikácie s.a. Krakov. Richtárom je mladý gazda a predseda hasičského zbo-

ru Józef Karkoszka. Ako som sa dozvedel, na opravu ciest a ďalšie nevyhnutné práce v roku 2002 dostali z gminného rozpočtu, žiaľ, len 10 tisíc zlотовých. Predsedom miestnej skupiny SSP je krajan Eugen Bandyk.

Hospodáriť, či nie?

Kedže richtár v čase mojej návštevy neboli doma, pozhváral som sa o obci a jej problémoch s niekoľkými občanmi. Dozvedel som sa o.i., že perspektíva hospodárenia na niekoľkých hektároch poľa sa mnohým už prakticky neopláca, keďže v tunajších drsných klimatických podmienkach a na rozdrobených kamenistých políčkach sa ako-tak darí len zemiakom, ovsu, či jačmeňu. Horšie už býva s úrodou pšenice. Aj s lesmi majú mnohí viacero starostí, ako osahu z vyfaženého dreva. Veľkým problémom hospodárov sú časté mrazíky, ktoré spôsobujú, že sa im už dokonca neopláti sadiť ani kapustu, ktorá kedysi tvorila základnú zložku obživy tunajších ľudí.

- Kapustu, - hovoria, - sa neopláti sadiť pretože rýchlo zamrzne. Vysoké sú aj náklady na postrekovacie prostriedky, takže mnohí si musia chtiac-nechtiac túto oblúbenú zeleninu kupovať v obchode. Kto teda môže, hľadá si prácu mimo obec. Niekoľko osôb pracuje v mliekárni a Obuvníckom kombináte v Novom Targu, niekoľkí v Krakove a v detskom zdravotnom stredisku Horský prístav a pod. Kto si však chce zarobiť viacero, odchádza za prácou do zahraničia, napríklad do Nemecka či Rakúska. Po návrate si už môže za zarobené peniaze postaviť



Predsedu MS SSP E. Bandyk

dom, či kúpiť auto, čo by ináč nebolo možné.

S roľníčením to nie je ružové, čo je však už dávny problém ľudí bývajúcich v podhorských oblastiach. Mnohí teda hľadajú náhradné spôsoby slušnejšieho živobytia.

Zelená agroturistika

Ako sa zdá, agroturistika začína zaúpšať korene už aj v Privarovke. Ako som sa dozvedel, sú tu zatiaľ tri neveľké agroturistické hospodárstva, ktorých majiteľmi sú Ján Jašura, Irena Vojtušáková a Mateusz Małkowski.

- Agroturistike, - hovorí I. Vojtušáková, - sme sa začali venovať už pred šiestimi rokmi. Máme totiž veľký dom, kde sme celé poschodie adaptovali pre potreby turistov. Majú tam k dispozícii tri pekné, 2-postelové izby, kúpeľňu, ktorú sme vlnami vynovili a samozrejme osobitné WC. Nocľah s celodennou stravou stojí u nás 35 zlotypov za osobu. Hoci najviac návštěvníkov máme v podsta-

Príprava „paliev“ v privarovskej škole



Najmladší žiaci na vychádzke pred školou



te od jari do neskorej jesene, najkrajšie je tu v lete. Naši hostia chodia na vychádzky do okolia Babej hory, k Oravskej prieprade, opalujú sa, relaxujú. Prichádzajú sem ľudia z Krakova, Katovíc a iných miest.

Ďalej som sa dozvedel, že väčšinou sem prichádzajú rodiny s malými detmi a starší ľudia, ktorí si chcú aspoň niekoľko dní oddýchnuť v lone prekrásnej oravskej prírody. Horšie je to s návštěvnosťou v zime, keďže tu nie sú lyžiarske výťahy a tunajšie zimy vedia byť dosť kruté. Jedlo pre turistov samozrejme pripravujú výlučne z domáčich surovín.

Zdá sa, že agroturistika sa môže stať pre mnohých oravských roľníkov, a to nielen v Privarovke, dobrým, dodačným zdrojom príjmov, ako aj možnosťou na získanie nových pracovných miest. Turistom zasa umožňuje spoznať krásy tohto prekrásneho kraja pod Babou horou. Veríme, že v budúcnosti sa bude oveľa viac rozvíjať.

U škole

Od agroturistického hospodárstva Vojtušákovcov ma cesta zaviedla do ZŠ č. 4, kde sa kedysi slovenčina vyučovala dokonca ako v jedinej zo štyroch základných škôl v celej Veľkej Lipnici. Poznamenajme, že slovenský jazyk tu o.i. vyučovala sestra biskupa Jana Szkodoňa z Chyžného Mária Ľaciaková, Anna Chalupková-Ziembová, Milan Tworzyk a bývalý riaditeľ ZŠ č. 4 a teraz predsedu gminnej rady vo Veľkej Lipnici Emil Kowalczyk. Dnes je situácia, žiaľ, iná a slovenčina sa už niekoľko rokov nevyučuje. Bolo by ju však treba obnoviť.

Škola sa nachádza vo veľkej, poschodievej budove, na ktorej boli nedávno vymenené všetky okná, opravené a vydlaždičkované kúpelne. Pri škole bolo rozšírené aj ihrisko.

Riaditeľkou školy je Janina Kowalczyková, ktorá mi o.i. povedala: - *Na slovenčinu sa ani tentoraz nezapísal nikto. Hoci vedenie školy na stretnutiach s rodičmi informuje o možnosti jej výučby, zatiaľ nikto neprejavil záujem. V škole máme osem učební a 137 žiakov, ktorých učí 11 učiteľov. V školskej kuchyni sa varí buď polievka alebo druhé jedlo, čo závisí od sociálnych podmienok rodičov našich žiakov. Deti zo sociálne najslabších rodín dostávajú zdarma polievku, ktorá je pre ne neraz jediným teplým jedlom počas celého dňa. Máme tri*

počítače, z ktorých dva sa využívajú na vyučovanie anglického jazyka a tretí je v riaditeľni. Naše deti sa každočne zúčastňujú výtvarných súťaží, koledníckych prehliadok, súťažia v prednese poézie a ľudovej prózy, spievajú a tancujú. Škoda, že sme tentoraz nevedeli o súťaži Života, lebo by sme sa aj jej istotne zúčastnili.

Poznamenajme, že pri škole už od roku 1973 rokov pôsobí známy detský regionálny folklórny súbor Heródki, ktorý vede riaditeľka školy. Inštruktorom súboru, ktorý kedysi viedol aj súbor dospelých Orawianie im. Miku, je Eugen Karkoszka, ktorý pracuje v škole ako kurič a údržbár.

Krajanská činnosť

V závere svoje návštevy v Privarovke som sa zastavil u predsedu tunajšej MS SSP, ktorým je od roku 1984 Eugen Bandyk, vynikajúci huslista a bývalý člen slávnej hudobnej kapely Vengrínovcov, s ktorou hrával po celej Orave.

- *Čo sa týka krajanskej činnosti, - hovorí E. Bandyk, - v poslednom čase veľmi ochabla. Klesá nám aj počet záujemcov o písané slovenské slovo, čiže o Život. Kedže krajanská klubovňa, ktorá sa nachádza v mojom starom dome je skromne vybavená, nemám sem čím pritiahuť naše deti a mládež a kedže ani zdravie mi už neslúži tak ako kedysi,*



Kostolík v Privarovke

Zivoty našim odoberateľom už tri roky roznáša bývalý poštár a člen našej MS SSP Vendelín Vondorčík. Ja sa ešte snažím každoročne vystupovať aspoň na Pastierskom sviatku, kde som vlasti v lete zahrával so svojou vnučkou Katarínou Cehákovou. Zúčastňujem sa tiež porád Života, či iných krajanských podujatí, ale na rozhýbanie krajanskej činnosti mi nemá kto pomôcť.

Hodno tu pripomenúť, že v minulosti patrila táto miestna skupina k najaktívnejším na Orave. Mala dobre pracujúcu klubovňu a v obci bolo vyše 120 predplatiteľov Života. Do zaktívnenia tunajších krajanov by sa mali nutne zapojiť všetci členovia výboru MS, ktorým však musí pomôcť aj vedenie nášho Spolku. Bola by predsa škoda, keby sa z tejto oravskej obce vytratila ľubožvúčná slovenčina a zanikli slovenské zvyky a tradície.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho poľského televízneho a rozhlasového novinára i herca. Čitatelia iste ľahko uhádnu o koho ide, keď povieme, že v súčasnosti viedie (v TVN) veľmi obľúbený program „Ananasy z mojej klasy“. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 3/2002 sme uviedli fotografiu herečky Agnieszky Kotulan-Kry. Knihy vyžrebovali: Anna Zahorová

z Jablonky, Ján Borek zo Zakopného a Eva Paseková z Krakova.



Budovanie slovenského školstva bolo nerozlučne späť s učiteľským silami. Čs. strana prejavila ochotu vyslať potrebné učiteľské sily zo Slovenska, poľská strana však neprejavila ochotu prijať takéto riešenie a usilovala sa najst' potrebné učiteľské sily v Poľsku. Tento stav bol skutočne veľmi zlý, lebo na slovenských školách pôsobili nekvalifikovaní a k tomu šovinistickí protislovensky zameraní učitelia. Napokon v lete 1948

poľská strana bola núteneňa zo svojho meravého stanoviska ustúpiť a prejavila zásadný súhlas s vyslaním učiteľov z ČSR, avšak ich počet obmedzila na päť až šesť.

My sme však zastávali názor, že v každej slovenskej škole by mal byť aspoň jeden slovenský učiteľ. Nakoniec bola otázka vyslania učiteľov zo SR spojená poľskou stranou s vyslaním učiteľov z Poľska na poľské školy v ČSR. Rokovania medzi poľským veľvyslanectvom v Prahe a čs. ministerstvom školstva boli v otóri 1948 ukončené dohodou, že z Poľska má prísť do ČSR 24 učiteľov a z ČSR do Poľska taktiež 24, z toho 20 na slovenské školy a 4 na české školy v Kladsku a Stříelniku. Túto dohodu však neakceptovali činitelia vo Varšave s poukazom na to, že nemôžu pristúpiť na recipročné vyslanie 24 učiteľov v rámci pre pár tisíc Slovákov na Spiši a Orave za 24 učiteľov v rámci pre stotisíc Poliakov na Tešínsku. Pritom na Tešínsku na poľských materských, národných a odborných školách a na gymnáziách pôsobilo dokopy 282 učiteľov, a to poľskej národnosti, kým na slovenských školách v Poľsku nepôsobil ani jeden učiteľ slovenskej národnosti. Treba pritom podčiarknuť, že pre Slovákov a Čechov v Poľsku sme bojovali o základné školy, keďže o stredných, odborných a materských nebolo zatiaľ ani reči. Počas môjho pôsobenia do roku 1950 sa nám podarilo zvýšiť počet slovenských učiteľov na slovenských školách v Poľsku na osemnásť! Len vďaka agilite a obetavosti krajanov sa podarilo r. 1951 otvoriť v Jablonke slovenské lýceum, na ktoré tiež prišli pôsobiť učitelia zo Slovenska. V tých rokoch mali krajanov v Poľsku plnú podporu Povereníctva školstva v Bratislave, ktoré zásobovalo menšinové

slovenské školy v Poľsku potrebnými pomôckami, premietacími prístrojmi, filmami, knihami aj učebnicami, pokiaľ dalo súhlas poľské ministerstvo. Podobný zápas sa zvádzal aj o slovenské učebnice a až po dlhých rokovaniach sa dosiahla v máji 1948 dohoda, že poľské ministerstvo školstva schválilo určitý počet učebníč zo Slovenska.

Ako určitú kuriozitu spomeniem, že pri prekonávaní odporu poľských orgá-

1948 si podávali občania slovenskej národnosti z jednotlivých obcí žiadosti o schválenie stanov Spolku Čechov a Slovákov v Poľsku. Medzi prvými boli obce: Nedeca, Kacvín, Nižné Lapše, Nová Belá, Krempachy, Jurgov, Fridman, Vyšné Lapše, Malá Lipnica, Dolná Zubrica, Jablonka, Chyžné, Pekelník...

Spolkový život sa začal pomaly rozbiehať a veľkou pomocou pre krajanov boli slovenskí učitelia, ktorí prichádzali pôsobiť do slovenských škôl. Keď som v septembri 1950 opúšťal svoj post konzula v Katowiciach, pôsobili tu osennásť slovenskí učitelia. Chýbal ešte stále tlačový krajanský orgán a kraja-

nia sa ho dočkali až v roku 1958 v podoobe mesačníka Život, ktorý vychádzal vo Varšave. Teraz má, podobne ako Spolok Slovákov v Poľsku, svoje sídlo v Krakove.

Samostatného spolku mládeže, tak ako mala poľská menšina na Tešínsku, sa Slováci na Orave a Spiši nedočkali.

Osobitnou kapitolou v obciach Spiša a Oravy sú poľskí farári. Kedže tu ide o hluboko veriaci katolícky ľud, spoločenské postavenie katolíckeho kléru tu vždy bolo veľmi silné, pričom jeho protislovenský postoj mal korene v minulosti, pretože prijal za svoje povedecké tézy o poľskosti tohto ľudu a pociťoval ako svoju porážku hlásenie sa druhej väčšiny obyvateľstva k slovenskej národnosti. V okruhu svojej bezprostrednej pôsobnosti, v kostoloch, uvzato bránilí, aby sa pri pobožnostiach používala slovenčina. V otázke slovenského spevu viedlo obyvateľstvo ustavičný boj a dochádzalo aj k bojkotovaniu bohoslužieb.

Dodatkový protokol zaručoval aj široké kultúrno-spoločenské práva a zakladanie krajaníckych spolkov. Na čs. strane boli veci v takom pokročilom stave, že Ministerstvo vnútra ČSR schválilo už 16. júna 1947 - to znamená tri mesiace po podpísaní čs.-poľskej medzištánej dohody - stanovy poľských spolkov v ČSR: PZKO (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy) a SMP (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej). Kvôli zjednodušeniu schvaľovania stanov pre nás krajanícky spolok v Poľsku sme vzali za základ stanovy PZKO a v priebehu roku

AKO MA MENOVALI (2)

POKRAČOVANIE Z Č. 4/2002

nov som sa pokúsil o istú konfrontáciu situácie slovenských škôl na Orave a Spiši so situáciou poľských škôl na Tešínsku a dohodol som s KNV v Ostrave pozvanie školského inšpektora v Nowom Targu Witolda Raganowicza na návštěvu poľských škôl na Tešínsku. Toto pozvanie bolo súčasťou prijaté, no nikdy nebolo z poľskej strany zrealizované.

Po týchto pomerne sľubne sa rozvíjajúcich rokoch nastáva obrat, ktorý je očividný najmä v šesdesiatych rokoch, poznámených redukovaním slovenských škôl. Pre porovnanie uvádzam:

rok 1952/53 -	2471 žiakov	-	33 škôl
1961/62 -	1241	- „-	21 -"
1964/65 -	495	-"-	9 -"-
1969/70 -	221	-"-	3 -"-

Dnes už nie je ani jednej slovenskej školy. Na niektorých sa vyučuje slovenčinu ako nepovinný predmet. Čo je však frapujúce, je paralelná likvidácia slovenského menšinového školstva v šesdesiatych rokoch aj v Maďarsku. To predsa nemohla byť náhoda!

Dodatkový protokol zaručoval aj široké kultúrno-spoločenské práva a zakladanie krajaníckych spolkov. Na čs. strane boli veci v takom pokročilom stave, že Ministerstvo vnútra ČSR schválilo už 16. júna 1947 - to znamená tri mesiace po podpísaní čs.-poľskej medzištánej dohody - stanovy poľských spolkov v ČSR: PZKO (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy) a SMP (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej). Kvôli zjednodušeniu schvaľovania stanov pre nás krajanícky spolok v Poľsku sme vzali za základ stanovy PZKO a v priebehu roku

ne zájde do tejto oblasti. Rozhovor však ukázal, že je príliš zhovievavý k činnosti poľských duchovných na Orave a Spiši. Vyslovil polutovanie, že sa z tejto veci robí politiku, ktorá vraj rozoštváva ľud. Miestne horské obyvateľstvo vraj rozumie poľštine, takže by vôbec nemuseli byť fažkosti, nebyť politického vplyvu a „hlavne nemeckých zásahov“ v čase vojny. Ako ukázali ďalšie skúsenosti, návšteva u kardinála Sapiehu neprinesla zlepšenie.

Vtedy som ešte nevedel, že aj spišský biskup Ján Vojtaššák sa už 5.1.1946 obrátil na krakovského metropolitu, kardinála Sapiehu a na poľského prímasa, kardinála Hlonda s listom, v ktorom rekapituloval históriu spišského dekanátu s 9 farnosťami a oravského dekanátu tiež s 9 farnosťami a ich pripojenie k Poľsku v roku 1920. V liste okrem iného uviedol:

Eminencia, knieža kardinál! Čo som tuná uviedol, je písané viac krvou ako atramentom. Krvou, tečúcou zo srdca obyvateľov a veriacich hornej Oravy a Spiša, ktorí nás stále prosia, aby sme ich, odtrhnutých, nenechali ich osudu. Krvou, tečúcou z môjho vlastného srdca, lebo vo veci odtrhnutých a proti vôle obsadených pokrvných Slovákov sa musím zastat.

Ako dnes vieme, na tento list ako ani na ďalší, ktorý biskup Vojtaššák napísal krakovskému arcibiskupovi po svojom prepustení z väzenia z českého vyhnanstva roku 1965, neprišla nijaká odpoveď.

Za vyvrcholenie protislovenskej aktivity možno považovať udalosti, ku ktorým došlo v roku 1966 v spišskej obci Nová Belá, kde sa spievalo dovedy v kostole výlučne po slovensky. Pôsobil tu dlhé roky farár Móš, miestny spišský rodák, za ktorého bol v obci pokoj. Po ňom prišli kňazi poľskej národnosti, ale aj s tým sa Novobeňania akosi dohovorili, ako napríklad s farárom Galasom, ktorý tu pôsobil do roku 1963: spievali po slovensky, ale dve piesne sa naučili po poľsky a spievali ich napríklad, keď prišiel biskup (!). V jeseni 1963 prišiel do obce nový farár menom Zbigniew Baczkiewicz, ktorého farníci prijali s úctou a nádejou, že všetko ostane po starem. Ale on už v jednej zo svojich prvých kázni oznámil, že „prišiel k Poliakom“ a že odteraz sa tu bude spievať po poľsky. Keď obyvatelia vyslali k nemu

delegáciu, aby bránili svoje práva, tak sa nazostil a vykrikoval, že keby vraj aj múry kostolné popukali, on neustúpi. Došlo to tak ďaleko, že sa v kostole spievalo súčasne po slovensky i po poľsky... Dochádzalo nielen k prekrikovaniu piesňami, ale začali padať aj nadávky, ľudia sa opľúvali a po odchode z kostola sa púšťali do bitiek. Napokon prišiel z Krakova arcibiskup Karol Wojtyła a rozhodol, že odteraz budú všetky omše len tiché, bez spevu. Tak to vydržalo niekoľko mesiacov, ale ľudia to natrvalo vydŕžali nevedeli, lebo čo je to za omša bez spevu. Začali sa nové výstupy, potom súdy. Skončilo sa to tým, že arcibiskup vyhlásil nad Novou Belou interdikt a kostol zavreli.

Obdobie starostlivosti o Slovákov v Poľsku po roku 1945, ktoré sa opieralo o medzinárodne právny dokument, akým bol dodatkový protokol k Zmluve o priateľstve a vzájomnej pomoci medzi ČSR a Poľskom z 10. marca 1947, zapadá do obdobia, ktoré bolo vytvorené na základe Košického vládneho programu z roku 1945. Z historického pohľadu môžeme povedať, že počas existencie Česko-Slovenska od roku 1918 to bolo obdobie, kedy bola v najvyššej mieri zabezpečená suverenita slovenského národa. Je sice pravda, že okliešťovanie Košického vládneho programu sa začína takpovediac hneď po roku 1945 a výrazom toho sú tzv. tri pražské dohody, no zavŕšenie tohto destrukčného pôsobenia sme vo vzťahu k starostlivosti o Slovákov v Poľsku pocítili až po známych kampaniach a procesoch proti slovenským „buržoáznym nacionalistom“, po poprave Vladimíra Clementisa a uväznení celého radu slovenských politikov a kultúrnych činiteľov, akými boli Ladislav Novomeský, Gustáv Husák, Ivan Chorváth, Daňo Okáli a mnoho ďalších. Intenzita ich postihov bola pestrá. Koncom päťdesiatych rokov bol už na Slovensku podozrivý každý, kto hovoril spisovnou slovenčinou, ako to raz parafroval Vladimír Mináč.

Slovenský národ sa medzinárodne-právne, ale aj vnútrosťateľne dostal späť do postavenia nesvojprávneho etnika, o ktorom sa v cudzine mlčalo a doma mu vládli Bacílkovci, Davidovci a im podobní. Bohužiaľ, ani po prijatí federatívneho usporiadania v roku 1968 sa veľa nezmenilo, hoci sme si od neho toľko

sľubovali. Ale aby sme sa obmedzili na našu problematiku, starostlivosť o Slovákov v Poľsku po roku 1968, sa vôbec nezlepšila a tak ako s nimi ani s krajanmi v iných štátach sveta nebolo radno sa veľmi stýkať a prejavovať záujem o ich život a potreby. Za posledné desaťročia naproti tomu vytrvalé úsilie o polonizáciu Slovákov prináša svoje ovoce. Slovenské školy, ako sme už spomenuli, prestali existovať a krajania zúfale bojovali aspoň o vyučovanie slovenčiny ako nepoviného predmetu. Slovenčina bola takmer bezo zvyšku vytačená z kostolov, najmä na Orave.

Od týchto (spomínaných) neblahých udalostí v r. 1966 uplynulo ďalších, teraz už 34 rokov a Slováci v Novej Belej sa dočkali ďalšieho aktu: odstránenia slovenských nápisov zo svojho kostola. Udialo sa to v poslednom roku 20. storočia. No tento znepokojujúci jav ničenia slovenských nápisov a iných historických pamiatok v sakrálnych objektoch a na cintorínoch prebieha už celé desaťročia. Najvhodnejšia príležitosť je pri renovačných práciach. Tak sa stalo aj teraz v Novej Belej pod rúškom vymaľovania interiéru kostola.

Od začiatku 90. rokov v šiestich spišských a jednej oravskej farnosti sa slúžia raz v týždni sväté omše po slovensky. Odbavujú ich poľskí kňazi, ktorí sú scho-pní - pravda, nie na spisovnej úrovni - prečítaj jedine liturgické texty. Krakovská cirkevná hierarchia aj toto považuje za božie dopustenie a nezamýšľa udeľovať povolenia ďalším farnostiam, aby sa v kostoloch používal slovenský jazyk. Napríklad katolíci z oravskej farnosti Podvilk pred šiestimi rokmi poslali žiadosť o takéto povolenie, ale do dnešného dňa sa nedočkali odpovede. Poľskí duchovní aj dnes negujú fakt existencie Slovákov v Poľsku.

Z postupu poľských kňazov v južnom pohraničí Poľska - aj v súčasnosti - jasne vidieť, že na prvom mieste uplatňujú poľské národnostné prvky a až potom náboženské. To je presvedčenie, ku ktorému dospeli naši krajania v Poľsku na základe dlhodobých skúseností.

JUDr. MATEJ ANDRÁŠ

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Ked po II. svetovej vojne začali na Spiši a Orave vznikať slovenské školy, zapisovala sa do nich väčšina detí. V nejednej obci bola taká situácia, že poľskú školu navštevovalo len niekoľko žiakov, všetci ostatní chodili do slovenskej. Slovenské školstvo sa však od samého začiatku stretávalo s množstvom problémov. Okrem nepriaznivého vzťahu poľských úradov prejavoval sa najmä nedostatok vhodných školských objektov, učební a kvalifikovaných učiteľov. Nič však nedokázalo odradiť krajanských rodičov od zapisovania detí do slovenských škôl. V školskom roku 1948/49 slovenské školy na Spiši a Orave navštevovalo takmer 2000 detí a v ďalších rokoch ich počet nadálej stúpal. V roku 1950 sa vyučovalo v 32 slovenských školách a 1. septembra 1951 bolo otvorené aj slovenské lyceum v Jablonke. Boli to veľmi ťažké časy pre našu menšinu, ktorá si však dokázala udržať svoju identitu a vybojovať svoje práva. Dnes, aj keď máme demokraciu a o to čo nám patrí, nemusíme krvopote bojovať, je situácia úplne iná. Prejavuje sa to aj v školstve. Hoci si všetci uverujú obrovský význam slovenskej výučby pre udržanie národného ducha medzi krajanmi, jednako počet žiakov navštevujúcich hodiny slovenského jazyka klesá z roka na rok. Dnes sa už slovenčina v niektorých školách nevyučuje ani ako nepovinný predmet. A škola so slovenským vyučovacím jazykom ostala len jedna - v Novej Belej. Podme sa jej bližšie pozrieť.

Žiakov ubúda

Belianska základná škola je rozdelená na dve časti - na školu s poľským a slovenským vyučovacím jazykom. Miestni žiaci, ktorých rodičia zapísali do slovenskej školy, sa na prvom stupni (1. až 3. ročník) učia všetky predmety v slovenskom jazyku (samozrejme okrem hodín poľštiny), kým v druhom stupni (4. - 6. roč.) sa po slovensky učia len niektoré predmety (napr. výtvarnú, telesnú, hudobnú, pracovnú výchovu) a ostatné v poľštine. Slovenčina sa začína vyučovať už od nultej triedy, do ktorej sa v tomto roku prihlásili len dve deti. Verme, že na budúci rok sa ich prihlási viac. Najviac,

Mladší belianski žiaci...



Budova základnej školy v Novej Belej

až 12 žiakov, navštevuje prvý ročník. Vyššie ročníky, kde je menej žiakov, sú spájané. Celkové slovenskú školu navštevuje v tomto školskom roku 42 žiakov a vyučujú ich 5 učitelia. Po ukončení základnej školy sa belianski žiaci môžu slovenčinu ďalej učiť na krempašskom gymnáziu. Bolo by sa však treba zamyslieť, čo robiť, aby žiakov neubúdalo.

- *Tažko povedať, čo treba robiť, aby nám žiakov pribudlo*, - hovorí zástupca riaditeľa belianskej školy Dominik Surma. - *Všetko záleží od rodičov, ktorí si musia uvedomiť význam udržania v obci slovenskej školy. Je však smutné, že niektorí krajanskí rodičia neposielajú svoje deti do slovenskej školy, hoci aj oni ju navštevovali a potom študovali na Slovensku. Rodičia si ani neuvedomujú, že pôsobenie slovenskej školy je pozitívne pre všetkých. Vďaka rozdeleniu školy je v triedach menej žiakov, teda učitelia sa môžu každému z nich viacej venovať. Dokonca aj prostriedky na dvojjazyčnú školu sú väčšie ako na jednojazyčnú.*

Treba uznať, že všetko naozaj záleží od rodičov, veď žiaci sú dostatočne motivovaní. Každý rok sa pre nich veľa robí, výlety na Slovensko, tábory, škola v prírode a pod. Ani za slovenské učebnice nemusia platiť.

... a ich starší kolegovia na hodine slovenčiny





Prof. J. Čongva odovzdáva počítač pre školu

Zišli by sa nové učebnice

Ako nám povedala učiteľka Anna Krištofeková, žiaci majú k dispozícii dostatočný počet cvičebníc. Sú to dobré didaktické pomôcky, ktoré spracovali naši učitelia a sú prispôsobené miestnym potrebám a podmienkam. Nechýbajú ani učebnice a iné pomôcky. Zišli by sa však už novšie vydania.

- Časť žiakov má k dispozícii učebnice z roku 1989 a časť z 1995, teda z dvoch rôznych období, pričom tie novšie sú čiastočne zmenené, - hovorí A. Krištofeková. - Potrebovali by sme teda nové učebnice, aby všetci žiaci mali rovnaké.

Aj knižnica v belianskej škole je dobre zásobená slovenskými knihami, lenže sú to väčšinou knihy zo 70. rokov. Väčšina z nich, samozrejme, nič nestratila na svojej hodnote, avšak žiaci by mali mať kontakt aj s najnovšou slovenskou beletriou.

- Bolo by veľmi potrebné doplniť našu knižnicu novými knihami, - hovorí D. Surma. - Lenže Slovensko nám už dlhší čas v tomto smere nemôže pomôcť, lebo ich zákony, nedovolujú posielat knihy do zahraničia.

Je však faktom, že naša stará vlasť by sa mohla viac zaujať o jedinú slovenskú školu na Spiši. Belianskych žiakov by určite veľmi potešili pravidelné zasielky slovenských detských časopisov. Zišli by sa aj iné učebné pomôcky - vlastivedné videonáhravky či magnetofónové pásky s ľudovou hudbou.

- Slovensko nám nepomáha, preto je nám ľahko povzbudovať deti, aby tam išli študovať, - hovorí D. Surma. - Neraz sa stalo, že naši žiaci skončili na Slovensku strednú školu a potom mali problém sa dostať na vysoké školy, takže sa museli vrátiť domov a študovať v Poľsku. Také veci dokážu žiakov odradiť, a môže sa stať, že už nikto nebude chcieť ísť študovať na Slovensko.

Počítač zo Spolku

Treba povedať, že belianski žiaci sa vždy veľmi radi zúčastňujú rôznych súťaží a podujatí organizovaných našim Spolkom a redakciou Života, ako napr. recitačnej či výtvarnej súťaže. Aj náš Spolok doceňuje význam belianskej školy a

snaží sa ju podporovať. Vo februári t.r. ÚV SSP venoval škole jeden počítač. Odovzdal ho do rúk riaditeľky ZŠ Luciny Klukoszowskej a jej zástupcu Dominika Surmu predsedu SSP Jozef Čongva. Počítače sú dnes už nevyhnutným zariadením každej školy. Belianska škola mala doteraz štyri počítače. Vďaka nám jej pribudol piaty. To je však ešte vždy málo, veď slovenskú a poľskú časť školy navštěvuje spolu takmer 170 žiakov.

- Bolo by potrebné, aby na hodine informatiky každý žiak mohol pracovať s vlastným počítačom, - hovorí D. Surma. - Zatial žiaci sedia po dvoch pri jednom počítači. Ideálne by bolo, keby sme ich mali aspoň desať. Chceli by sme tiež byť pripojení k internetu.

Nákup ďalších počítačov si však škola asi zatiaľ nebude môcť dovoliť, lebo prednejšia je jej oprava. V minulom roku sa Belanom, vďaka pomoci Gminného úradu v Novom Targu, podarilo vymeniť takmer všetky okná. V tomto roku chcú vymeniť strechu, lebo počas dažďov už na mnohých miestach pretekala. Na tento cieľ im už gminný úrad vydelil peniaze. V plánoch sú aj ďalšie práce - výmena ústredného kúrenia, zariadenia tried a pod.

Učia sa hrať

Dúfajme, že Belania získajú prostriedky na všetky potrebné opravy, aby škola mohla nadálej plniť svoj účel. V tomto roku sa žiaci slovenskej školy učia nielen počty a iné predmety, ale aj hru na ľudových nástrojoch. Školenie mladých hudobníkov zorganizoval náš Spolok. Koná sa každý štvrtok o 16. hodine. Belianskych žiakov učia hrať na husliach a harmonike dvaja inštruktori zo Spišskej Staré Vsi.

- Záujem medzi žiakmi bol obrovský, - hovorí D. Surma. - Na začiatku sa ich prihlásilo až 35. Nie každý však má hudobné nadanie, preto postupne niektorí odišli. Som rád, že sa konajú tieto školenia, veď vedieť hrať na husliach či harmonike sa v živote každému zíde. Navyše vďaka tomu môžeme medzi žiakmi vzbudíť záujem o slovenskú školu.

Veríme, že v Novej Belej sa nájde dosť talentovaných hudobníkov, vďaka ktorým aj krajanský súbor Spiš bude mať vynikajúcu kapelu.

Text a foto: JÁN BRYJA

Cez prestávku - pravdaže na dvore





Kultúrny program na rozlúčku so zimou



Žiaci s Morenou sa poberajú k rieke

VYNÁŠANIE MORENY

Na príchod jari, ktorá k nám každoročne prichádza 21. marca a neodmysliteľne sa nám spája s prebúdzajúcou sa prírodou a začiatkom nového života, očakávajú všetci s veľkou netrpezlivosťou. Celá príroda sa začína zelenáť, pučia stromy a kríky, vráby obsypali bahniatka, v záhradkách rozkvitajú prví poslovia jari - snežienky, fialky, primuly, krókusy a zlatý dážď, ku ktorým sa trochu neskôr pridávajú červené tulipány a žlté narcisy. Je čoraz viacej krásnych slnečných dní, priam stvorených na prechádzky jarnou prírodou. Roľníkom tento deň pripomína, že je čas začať prípravy na jarnú orbu a žiakom a študentom sa 21. marec obvykle spája s dňom záškolákov. Ktorý z nich vynechá hoci jednu príležitosť, aby sa nemusel učiť? Uvedomujú si

to aj učitelia, ktorí sa pokúšajú v prvý jarný deň zadržať žiakov v škole.

Ako to teda v prvý jarný deň v tomto roku vyzeralo na Orave? V jablonskom lýceu sa po skončení prvých vyučovacích hodín konalo pekné zábavno-spoločenské podujatie, spojené s voľbou Miss a Mistera školy a módnou prehliadkou. Mnohí žiaci oravských základných škôl boli v tento deň aj so svojimi učiteľmi v kine v Novom Targu, ďalší na divadelnom predstavení, niekde sa zasa konal športový deň. Ja som sa vbral do ZŠ č. 1 v Jablonke. Vedel som totiž, že tunajší žiaci 1. až 3. ročníka so svojimi učiteľkami pripravili pestrý kultúrno-spoločenský program spojený s vitaním jari a starodávnym obyčajom rozlúčky so zimou,

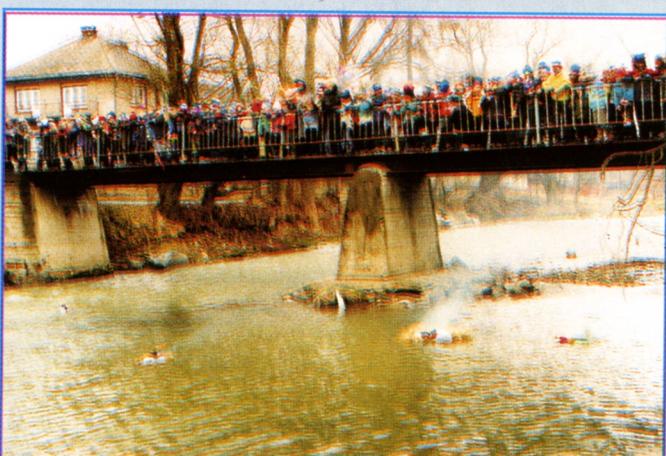
čiže topením Moreny - slamenej figuríny oblečenej do ženských šiat. Pôvod vynášania a topenia Moreny, ktorá bola symbolom zimy a smrti spadá do obdobia dávnych poľských, predkresťanských zvykov, kedy znamenalo nielen rozlúčku so zimou a uvítanie jari, ale zároveň malo zaistiť dobrú úrodu, kvalitu paše, zdravie ľudí a zvierat, bezpečnosť domu a celej obce, zamedziť vplyv zlých sôl a získať si priateľstvo predkov.

V ZŠ č. 1 v Jablonke v tento deň vrelo už od skorého rána. Ako som sa dozvedel, vyučovanie sa začalo už o 7⁴⁵ hodine, keďže pre nedostatok priestorov sa v škole vyučuje na dve smeny. Výnimkou neboli ani tento deň, ale žiaci vedeli, že slávnosť a topenie Moreny sa začne až po odolení prvých troch hodín. Presne o 10⁰⁰ hod. všetci prešli do veľkej školskej sály, kde sa mala konať školská akadémia. Mnohí žiaci mali v rukách ha-

Žiacky sprievod bol veľmi dlhý



Morena skončila tradične vo vode



lúzky ozdobené farebnými stužkami a väčšie i menšie Moreny, ktoré si pripravili za pomoci svojich mám a starých mám doma. V predu sály zostala stáť skupinka žiačikov z 1.B triedy, ktorí so svojou triednou učiteľkou Ewou Machajovou pripravili pekný kultúrny program. Na slávnosti sa zúčastnila tiež skupinka duševne zaostalých detí zo špeciálnej triedy ZŠ so svojou vychovávateľkou Teresou Stanekovou. Keď po krátkej chvíli prítomní privítali aj riaditeľku školy Mgr. Hélenu Wawrzyniakovú, slávnosť sa mohla začať. V peknom programe, plnom veršíkov, pesničiek a scénok, zviazaných s príchodom jari, detskými hrami a rolúčkou so zimou, vystúpil o.i. chlapček s poštárskou čiapkou na hlave a s veľkou poštárskou taškou na pleci, z ktorej vyberal pestrofarebné pohľadnice a čítal z nich odrazy, ktoré detom poslala pani Jar. Dve deti boli prezlečené za bocianov, iná za pani Jar a ďalší predstavovali jarné kvietky. Viaceré pesničky o jari si s účinkujúcimi zaspievala celá sála a odmenou za pekný program bol hlasný potlesk. Na záver vystúpila riaditeľka školy H. Wawrzyniaková, ktorá žiakom a ich učiteľke podákovala za prípravu pekného programu a vyhodnotila výsledky každomesačnej školskej súťaže v pravopise a čítaní. Najlepší dvaja žiaci z každej triedy dostali diplomy a odznaky.

Po ukončení školskej akadémie sa už všetci tešili na hlavný program, ktorým bolo otvorenie Moreny. Deti sa poobliekali, zobraťi si ozdobené halúzky a samozrejme Moreny a spolu so svojimi učiteľkami sformovali dlhočinný sprievod. Za spevu a veselého rozhovoru sa potom výbrali k riečke, ktorá preteká cez Jablonku. Po malej chvíli sa sprievod zastavil na moste, kde žiaci ešte prednesli niekoľko veršíkov, ktorými sa rozlúčili s Morenami. Potom ich zapálili a vhodili do vody. Všetci sa tešili z rozlúčky so škaredou zimou a z uvítania sviežej jari, no a z vydareného dňa. Mne nezostáva na záver už nič iné, len dodať, že takéto oslavu prvého jarného dňa by sa mali konáť v každej obci.

**Text a foto:
PETER KOLLÁRIK**

KRÁTKO Z ORAVY

V máji (11. 5.) 80 rokov oslávila Ján Scyrba z Pekelníka a 50 rokov sa dožívajú: Mária Mamolová z Podvlnky (11. 5.), Jozef Laciak z Chyžného (12. 5.) a Stanislav Matonog z Jablonky (31.

5.). Všetkým jubilantom srdečne blahoželáme a prajeme veľa zdravia a šťastia v ďalšom živote.

* * *

Na poľsko-slovenských hraničných prieschodach panoval v minulom roku živý cestovný ruch. Hranicu v Chyžnom (na snímke) prekročilo 3 860 100 osôb a 1 115 632 vozidiel. Cez prieschodu malého pohraničného styku Winiarczykówek-Bobrov vo Veľkej Lipnici prešlo vianočne vyše 87 tisíc osôb a 32 tisíc automobilov.

* * *

V Jablonke je pomerne málo mostov, po ktorých môžu prejsť automobily, traktory, či vozy. Mnohí rolníci, aby nemuseli robíť veľkú obchádzku, prechádzajú na druhú stranu cez riečne brody (na snímke).

* * *

Lesné správy na Orave upozorňujú všetkých majiteľov píl na zákaz príjmania a pílenia neznačkovaného dreva, ktoré môže pochádzať z krádeží v súkromných alebo urbárskych lesoch. V prípade porušenia zákazu hrozia vinníkom vysoké pokuty.

* * *

14. mája uplynulo 5. výročie úmrtia krajanov Silvestra Smrečáka z Malej Lipnice, manžela predsedníčky MS SSP v obci Viktória Smrečákovej. Zosnulý bol dlhorocným členom nášho Spolku a verným čitateľom i propagátorom Života.

* * *

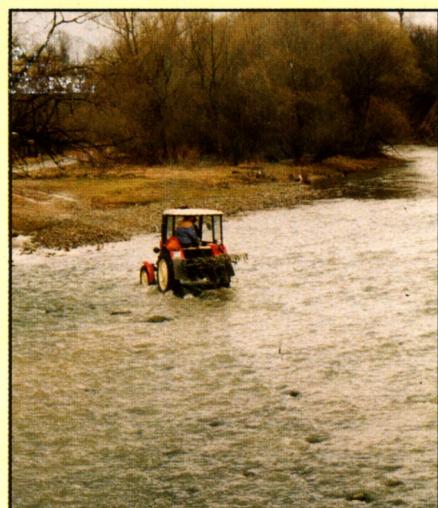
V Hornej Zubrici sa nachádza zaujímavá a pekne udržiavaná kaplnka Panny Márie (na snímke), pochádzajúca z 19. storočia, o ktorú dbajú mestní občania. Kaplnku pred cirkevnými sviatkami zdobia stužkami a vencami z kvetov.



* * *

Už viackrát sme písali o nezmyselnom jarnom vypalovaní trávy, pred čím občanov každoročne vystrihájú gminné úrady a požiarnici. Žiaľ, mnohí tieto zákazy nadalej nerešpektujú. Kedy si uvedomia, že ich nezodpovedné konanie nielenže ničí prírodu, ale môže spôsobiť požiar?

Text a foto: PETER KOLLÁRIK



Našou veľkou láskou bolo divadlo...

Na stránkach nášho časopisu pravidelne prinášame spomienky manželských dvojíc zo Spiša a Oravy, ktoré oslavovali okrúhle výročie svojej svadby. Dnes chceme našim čitateľom priblížiť životné osudy Eugena a Genovévy BOSÁKOVCOV z Podvylku, ktorí onedlho oslávia 45. výročie manželského života. Obaja manželia vyše štyridsať rokov účinkovali v krajanskom ochotníckom divadielku Ondrejko a rozdávali radosť divákom nielen na Orave a Spiši, ale aj na Slovensku.

Genovéva Bosáková, rodená Zonzelová, sa narodila 28. decembra 1935 v Podsrní v slovenskej rolnickej rodine Jána a Márie (rod. Stašákovej) Zonzelcov. Má štyroch súrodencov: sestru Ilonu a troch bratov: Karola, Eugena a Jána.

- Ked' som mala necelých 10 rokov, - spomína Genovéva, - zostali sme so súrodencami polosirotami. Môj otec, ktorý bol odjakživa zapáleným Slovákom, sa stal obeťou prestrely, ku ktorej došlo v júni 1945 pri kostole v Podvylku. Jeho stratu sme prežívali veľmi ľažko. Bol veľmi dobrým človekom, ktorý nás učil láske k rodnému Slovensku, za ktoré položil aj svoj život. Do ľudovej školy v Podsrní som začala chodiť v roku 1942 a ukončila som ju v roku 1948. Prvé dva roky som sa učila po slovensky a zvyšných päť rokov po poľsky. Spomínam si, že slovenčinu ma učil Emil Proni, ktorý ešte pred vznikom Spolku založil v našej obci ochotnícky divadelný krúžok, v ktorom som neskôr vystupovala a ja. Práve on objavil moju „divadelnícku žilku“, ktorá vo mne zostala už natrvalo.

Hoci po smrti otca bolo v rodine Zonzelcov veľmi ľažko, matka urobila všetko, aby zo svojich detí vychovala poriadnych a pracovitých ľudí. Vstupovala im pamiatku na otca, silné národné povedomie a učila ich k práci na hospodárstve, ktoré bolo neúrekom po celý rok.

- Už ako malá som pásla husi a kravy, - pokračuje Genovéva, - a neskôr som spolu so súrodencami robila všetky domáce a polné práce. Kedže sme nemali koňa, všetko sme museli robiť ručne. Len pri orbe a žatve nám so svojím koňom pomáhal známy, čo sme mu však potom museli odrobit.

Po vychodení školy až do svojho vydaja zostala Genovéva pomáhať mame. Jej sestra Ilona (Szlachetková) totiž išla pracovať do sanatória v Rabke. Neskôr sa oženili aj jej bratia. Karol spolu s rodinou žije v Podvylku a Eugen v Kędzierzyne-Koźli. Na rodičovskom hospodárstve v Podsrní zostal jej brat Ján, ktorý je v súčasnosti predsedom tamnejšej miestnej skupiny SSP.

- So svojím budúcim manželom Eugenom Bosákom, - spomína, - som sa zoznámila na páračkách v Podsrní. Sobáš sme mali 13. júna 1957 v kostole sv. Martina v Podvylku. Spomínam si, že to bolo vo štvrtok na poludnie a sobášil nás knaz Ján Rychlik. Spolu s hostami sme sa do kostola viezli na šiestich vozoch. Po svadbe sme začali bývať u manželových

rodičov, kde som sa stala členkou tunajšej MS SSP a spolu s manželom som začala hrávať v našom divadielku. Popri výchove detí a práci na hospodárstve som si vždy vedela nájsť čas na hranie, ktoré sa stalo mojou veľkou láskou, ktorej som venovala skoro štyridsať rokov svojho života.

Genovévin manžel Eugen Bosák sa narodil 5. júna 1929 v Podvylku. Pochádza zo slovenskej rolnickej rodiny Antona a Jozefíny (rodenej Nedelákovej) Bosákovcov a je najstarším z troch detí. Má dve sestry Cecíliu (Dutkovú), bývajúcu s rodinou v Podvylku a Filoménu (Lazarovičovú), ktorá je učiteľkou a býva v Raciborzi. Eugen sedem tried základnej školy vychodil v rodnej obci v rokoch 1936 až 1943.

- Prvé tri roky sme sa v škole učili po poľsky, - spomína, - a od štvrtej až po siedmu triedu som chodil do slovenskej školy, kde nás učil Ervíν Mackovič. Bol to dobrý človek, ktorý nám vstupil silné slovenské národné povedomie. Pamätam sa, že sme sa na jeho hodinách učili o nitrianskom kniežati Pribinovi, o Milánovi Rastislavovi Štefánikovi a

sv. Cyrilovi a Metodovi. Dodnes si pamätam tiež mnohé slovenské pesničky a básičky, ktoré nás naučil.

Keď sa skončila 2. svetová vojna a Oravu opäťovne pripojili k Poľsku, Eugen zostal pracovať na rodičovskom hospodárstve. No neskôr, podobne ako viaceri Oravcov, odišiel za prácou na Slovensko. Asi dva roky pracoval na gazdovstvách v Liesku nedaleko Trstenej a Oraviciach. Domov z robôt sa vrátil v roku 1947, t.j. v čase, kedy začal vznikať Spolok Slovákov. Na mnohé stretnutia krajanov chodieval spolu so svojím otcom Antonom.

Pred nástupom na základnú vojenskú službu absolvoval povinný 3-mesačný branecký kurz vo Varšave, kde popri výcviku pracoval pri výstavbe automobilky. Narukoval koncom apríla 1951 k 35. pešiemu pluku v Nyse, kde si ako člen chemického družstva odslúžil jeden a pol roka roka.

- Z vojenskej služby, - hovorí, - si nerád spomínam najmä na zlý vzťah niektorých našich veliteľov k tým vojakom, ktorí sa, podobne ako ja, nebáli priznať, že sú slovenskej národnosti.

Do civilu sa Eugen vrátil v hodnosti desiatnika koncom roka 1952. Najskôr pomáhal na rodičovskom hospodárstve, potom pracoval na stavbe cesty Zabornia-Chyžné a pri zásobovaní obchodu v Podvylku, kde pracovala jeho sestra Emília, ktorá ho napokon pritiahla aj k divadielku. Na jednej schôdzi miestnej skupiny SSP v Jablonke ho zoznámila so zakladateľom podvylčianskeho súboru, učiteľom Antonom Papánkom.

- Takto sa teda, - pokračuje, - začala moja dlhoročná príhoda s ochotníctvom. Onedlho sme sa začali stretnať na prvých skúškach, ktoré sa konali na viacerých miestach, najčastejšie v našej starej škole. Súbor mal spočiatku asi desať členov a hrávali v ňom o.i. sestry Mária a Genovéva Ko-



Manželia Genovéva a Eugen Bosákovci

valíkové, Terézia Gajevská, Vladislav Pieronek, Karol Torba, Emília Oškvareková, Bronislava Oškvareková a ďalší. Od roku 1957, teda od našej svadby, až do roku 1992 vystupovala v súbore aj moja manželka Genovéva, ktorá posledné roky robila v divadle šepkárku. Do divadela sme neskôr zapojili aj nášho syna Eugena, dcéru Máriu a jej manžela Tadeusza. Po chodili sme mnohé miesta na Orave a Spiši, viackrát sme boli aj na Slovensku. V súbore panovali dobré, priateľské vzťahy, hoci sa v ňom za tie roky vystriedali mnohí ľudia. Ked' starších hercov začali postupne zastupovať mladší nadšenci, spolu s manželkou sme nakoniec skončili s aktívnym hraním. Teraz sa teda spoločne tešíme, že sme aj my prispeli k rozvoju ochotníctva na Orave.

Po učiteľovi A. Papánkovi prevzala vedenie divadelného súboru v Podvuku Anna Litviaková z Bratislav. Neskôr viedol ochotníkov učiteľ z Hornej Zubrince Eugen Sykora, Hermína Kovalíková, Mária Gribáčová a teraz predsedníčka OV SSP na Orave Genovéva Prilinská. Hoci veľkou láskou manželov Bosákovcov bolo divadelníctvo, Eugen si čoraz častejšie uvedomoval, že nielen hraním je človek živý. Po svadbe musel predsa zabezpečiť svoju rozrastajúcú sa rodinu, keďže na svet im postupne prišli deti: syn Eugen (1957) a dcéry Dana (1962) a Mária (1963). Zamestnal sa teda ako stolár v krakovskej stavebnej firme, potom pracoval na výstavbe Obuvníckeho kombinátu v Novom Targu. Robil tiež v Czarnom Dunajci, na výstavbe pekárne v Zakopanom a vo firme LAS v Jordanove. Nezabúdal samozrejme ani na zveľaďovanie svojho hospodárstva. Začiatkom 80. rokov odišiel za prácou do Československa a zamestnal sa na výstavbe petrochemického kombinátu v Moste pri Litvínove. Potom pracoval pri výstavbe cukrovaru v Segedíne a Hajdúszoboszló v Maďarsku. Určite by pracoval aj dlhšie, nebyť nešťastného pracovného úrazu, ktorý utrpel v roku 1988. Počas práce na píle totiž prišiel o tri prsty na pravej ruke, takže po niekoľkomesačnom liečení v Rabke musel chtiac-nechtiac odísť do predčasného dôchodku. Medzitým si začal nedaleko starého domu svojich rodičov stavať nový dom, ktorý dokončil v roku 1970. Spolu s manželkou sa venoval gazdovstvu, vychovával deti, ktorým od malíčka vštepoval slovenské národné povedomie a vo voľných chvíľach - spolu s manželkou - hrával v divadle. Manželia Bosákovci bývajú v Podvuku so svojím synom Eugenom, nevestou Gražynou (Kulaviakovou) a ich deťmi. Dcéry Dana (Chovancová) a Mária (Chovancová) bývajú so svojimi rodinami taktiež v Podvuku.

Poznamenajme, že za aktívnu krajanskú a kultúrno-spoločenskú prácu bol Eugen Bosák ocenený medailou nášho Spolku Za zásluhy o rozvoj KSČaS (1977). Je tiež nositeľom strieborného odznaku druhého stupňa za KPBP. Spolu s manželkou Genovévou sa tešia aj z ďalších diplomov a ocenení, ktoré dostali za svoju činnosť a dodnes si ich starostlivo uschovávajú. Život im spríjemňuje už 13 vnúčat, z ktorých najmladší Jarko Bosák má 3 roky.

K peknému životnému jubileu želáme manželom Genovéve a Eugenovi Bosákovcom najmä pevné zdravie a mnoho spokojných a šťastných chvíľ v kruhu rodiny. Ako mi povedali, veľmi sa tešia z úspechov svojich nasledovníkov, podvlčianskych ochotníkov, ktorí nadálej rozdávajú radosť divákom na scénach nielen na Orave a Spiši, ale aj na Slovensku.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO ZO SPIŠA

14. apríla t.r. sa dožil vzácnego jubilea - 100. narodenín krajan Vojtech Stronček z Nedeci (na snímke - písali sme o ňom v č. 9/2001). Narodil sa a vychoval v Nedeci. Po vojne pracoval ako murár vo Svitie až do odchodu do dôchodku. Je dlhoročným členom MS SSP a verným čitateľom Života. K jeho jubileu mu srdečne blahoželáme a prajeme pevné zdravie a veľa šťastia do ďalšej stovky.



* * *

Topiaci sa sneh odhalil mnoho náhodných, nepovolených smetísk na Spiši, ktoré teraz treba upratovať. V najhoršom stave sú prícestné lesy a priekopy. Napr. pri ceste medzi Fridmanom a Krempachmi ležalo vyše 40 vriec vyplnených odpadom z ovčích koží, ktoré tam vyhodil pravdepodobne majiteľ jednej z nedalekých kožušnických dielní.

* * *

V minulom roku prebiehali vo Vyšných Lapšoch práce pri modernizácii telefónneho vedenia, ukladaného pod zemou pozdĺž cest, čím bola značne zničená cesta a chodníky v obci. Preto hned z jari sa začali práce pri oprave a vykladaní chodníkov betónovými dlaždičkami (na snímke).

* * *

Gmina Bukowina Tatrzańska si požičia 600 tisíc zlôtých z Vojvodského fondu ochrany prostredia na dokončenie výstavby kanalizačnej siete v gmine. Aj keď čistička odpadových vôd v Čiernej Hore funguje už tretí rok, je využívaná asi na 50 percent. Dopoliať nie sú na ňu napojené niektoré časti Čiernej Hory, Bukowiny a Białky Tatrzańskiej.

* * *

Ani jedna z troch čističiek odpadových vôd na území gminy Nižné Lapše nepracuje normálne. Čistička vo Fridmane je príliš veľká na množstvo odpadov, ktoré do nej vtekajú, čo zvyšuje náklady na jej využívanie. Do čističiek v Nedeci a Tribši zasa vteká príliš veľa odpadových vôd. Preto gmina plánuje v tomto roku modernizáciu nedeckej čističky.

Text a foto: JÁN BRYJA



Prudký vývoj vedy a techniky v posledných rokoch prináša stále nové a prevratné poznatky a možnosti ich využitia, ktoré sú za hranicami našej predstavivosti. Avšak oblasť génového inžinierstva, teda génových manipulácií, je špeciálna oblasť, kde ľudstvo experimentuje samo so sebou, s pravidlami stavby vlastnej existencie. Moderné genetické inžinierstvo patrí k biotechnológiám, ktoré sa snažia využívať biologické procesy. Mnohé z nich ľudstvo pozná už od nepamäti, ako napríklad výroba jogurtu, piva, alebo kysnutie cesta. Súčasné génové manipulácie umožňujú „strihat“ úseky DNA. Pritom je možné niektorý gén „vystrihnúť“, alebo dokonca vložiť cudzí gén, čím môžeme dosiahnuť, aby bunka produkovala novú cudzorodú bielkovinu. Takým príkladom sú transgénne plodiny, ako kukurica alebo zemiaky, ktoré majú vložený gén z baktérie *Bacillus thuringiensis*. Táto baktéria prirodzene produkuje toxín, ktorý zabíja škodcov kukurice alebo zemiakov a roľníci ho používajú ako postrek. Keďže je bežnou súčasťou prirodzeného biosystému poľa, spĺňa aj kritériá organického poľnohospodárstva. Takéto transgénne plodiny už netreba striekat proti škodcom. Jed si vyrábajú tieto rastliny samy. Súčasná genetika však ide oveľa ďalej. V poslednom čase sa opäť veľa vraví o klonovaní, v súvislosti so správou, že v októbri sa má narodiť prvé klonované dieťa. Pozrime sa bližšie na klonovanie a jeho možné následky.

Prvá bola Dolly

Všetko sa začalo 24. februára 1997, kedy škótsky vedec Ian Wilmut s tímom z Roslinovho inštitútu v Edinburghu vykloňoval prvú žijúcú „kópiu“ cicavca - ovcu Dolly. Vyvinula sa z bunky odobranej z vemena ovce, ktorá nebola oplodená spermiami barana. Dolly je takto genetickým obrazom svojej „matky“. Jej klonovanie vôbec nebolo jednoduché. Dolly bola až 277. embryo, ktoré sa vyvinulo bez poruchy. Pri 29 pokusoch sa embryo tiež začalo vyvíjať, ale nie tak, ako by si to vedci priali. Ani Dolly však nie je dokonalá. Počiatočný optimizmus vedcov schladilo zistenie, že starne rýchlejšie ako normálna ovca. Fyzicky je sice mladá, ale geneticky staršia. Po nej pokusy s klonovaním zvierat pokračovali v mnohých krajinách sveta. Naposlasy sa tesne pred veľkonočnými sviatkami francúzskym výskumníkom z Národného poľnohospodárskeho výskumného inštitútu nedaleko Paríža podarilo po prvý raz úspešne vykloňovať zajaca. Vedci najprv odobrali samici zajaca vajíčka, ktoré upravili a potom do nich implantovali bunky dospelého samčieho zajaca. Umelo vypestované embryo nakoniec transplantovali opäť do zajačice. Francúzski vedci týmto experimentom potvrdili, že je teoreticky možno klonovať všetky cicavce, ak sa zohľadňujú fyzické zvláštnosti daného druhu. Klonovanie zajacov môže byť podľa vedcov základom pre lepšie pochopenie rôznych ľudských chorôb, keďže fyziognómia tohto druhu cicavcov je podobná ľudskej.

Začiatkom roka 2000 anglický časopis *Science* uverejnil jeden z najväčších objavov za posledných päť rokov. Vedcom sa podarilo v laboratórnych podmienkach získať z em-

bryonálnych buniek človeka kmeňové bunky, teda taký typ buniek, ktoré si do konca života udržujú schopnosť delenia sa. Z nich sa dokážu vytvoriť rozličné typy buniek. Vízia budúcnia je vytvoriť dokonca celý ľudský orgán. Náš život sa začína oplodnením vajíčka spermiou, ktorej sa podarí prekonať stenu vajíčka. Oplodnené vajíčko sa delí, najprv na dve bunky, ich delením na štyri a ďalším delením na osem buniek. Bunky, ktoré vznikajú v počiatočnom štádiu delenia vajíčka, nazývame totipotentné. To znamená, že sú schopné tvorby rozličných typov buniek. Vajíčko sa delí ďalej, ale po hranici ôsmich buniek, ktoré sú úplne rovnaké, sa s nimi ľahko manipuluje. Je to podobné ako pri jednovaječných dvojčatách. Tento princíp je jeden zo základných typov klonovania. Vedci z celého sveta skúmajú mechanizmy, ktoré

určujú a ovplyvňujú vývin kmeňových buniek. Záhadou zostáva, od čoho a od akých podmienok závisí tento vývin. To znamená, že zatiaľ nedokážu získať požadovaný typ buniek, napr. nedokážu ovplyvniť vznik pečeňových, svalových, inzulínotvorných, nervových a iných buniek. Ak by prišli vedci na koreň týchto procesov a dokázali jednotlivé štádiá vývinu funkcie bunky regulovať, potom budú vedieť liečiť napr. Parkinsonovu a Alzheimerovu chorobu, cukrovku, reumatické ochorenia i osteoporózu. Na kmeňových bunkách by sa dali testovať lieky a liečivá, čím by sa predišlo testom priamo na ľuďoch a zvieratách. Najväčší záujem vzbudzuje bunková transplantácia. Je to vlastne čiastočné alebo úplné nahradenie poškodeného orgánu zdravými bunkami, ktoré sa získajú z kmeňových buniek chorého človeka. Tento spôsob transplantácie by bol rýchlejší, pretože by sa nemuselo čakať na vhodného darcu.

Za a proti

Vytvorenie nových ľudí, ktorí budú navlas rovnakí, patrilo donedávna len do oblasti vedecko-fantastických románov. Vydá sa ľudstvo na začiatku 21. storočia touto cestou? Ak áno, kde skončí?, to sú otázky, ktoré si po zverejnení informácií o prvom pokuse klonovať ľudského jedinca kladie nielen odborná, ale aj laická verejnosť. Zástancovia klonovania poukazujú hlavne na jeho význam pre medicínu. Vedcom ide o získanie tzv. kmeňových buniek, ktoré sa vytvárajú v počiatočnom štádiu vývoja ľudského embrya. Tieto bunky, ako sme už spomíinali, sú univerzálné - vyvíjajú sa na všetky typy buniek a tkanív ľudského organizmu. Vedci, ktorí vykloňujú ľudské embryo, zastavia jeho vývoj v štádiu, keď sa vyvinú kmeňové bunky. Tie oddelia a budú sa snažiť získať potrebný typ buniek alebo tkaniva. Predpokladajú, že klonovanie a výskum kmeňových buniek by časom mohol znamenáť „revolučnú“ liečbu pre mnohé poškodené orgány. Znamená to teda aj nádej pre chorých na rakovinu, postihnutých infarktom a ľudí, ktorí utrpeli úraz s väzonymi následkami. Hlavnou výhodou je tu to, že pri klonovaní je použitá bunka, presnejšie genetická informácia z jadra bunky pochádzajúcej z tela pacienta, takže pri transplantácii mu nehrozia také komplikácie ako pri transplantácii orgánov z tela darcu.

Aké sú argumenty odporcov klonovania? Predovšetkým katolícka cirkev považuje tieto pokusy za experimentovanie na ľudskom živote a nie na bunkách. Život sa podľa cirkvi začína už v zárodku. Mnohé výhrady politikov a verejnosti vyplývajú z prirodenej obavy, ktorú vyvoláva samotná technika klonovania. Každý rozumný človek však musí uznáť, že klonovanie nie je optimálny spôsob, ako rozširovať ľudskú generáciu. Je dosť mylné myslieť si, že z klonu bude taká istá osobnosť ako z jeho predlohy. Veľa vlastností totiž záleží aj na prostredí, kde sa klon vyvíja, nevynímajúc dôležitý vnútromaternicový vývin. A keby aj, existuje riziko, že svet by mohol byť zavalený výnimočnými jedincami alebo, naopak, menej kvalitnými. Klonovanie kompletnejších ľudí by mohlo priniesť viac problémov ako osahu. Niektorí ľudia by chceli dať vyklonovať svoje bunky na celého jedinca, aby tak zachovali svoju telesnú integritu. Tým by vznikol človek, ktorý by mal s nimi absolútne identickú DNA, ich pozitívne aj negatívne vlastnosti, ale nemal by ich vedomie, ego a spomienky. Ľudovo povedané, bola by to ich presná kópia, ale neboli by to oni. Čo by z toho mali darcovia buniek? Iba ak to, že úplne identický jedinec by pokračoval v ich dráhe. Ale to sa, koniec koncov, deje aj v prípade našich potomkov. Tak načo potom klonovať?

Kto je Severino Antinori?

V jednom rozhvore taliansky lekár Severino Antinori, keď sa ho pýtali, ako znáša odmietanie svojich plánov klonovať človeka, povedal: „Nazvite ma Hitlerom alebo hoci aj Frankensteinom, ale bol by som radšej, keby ste ma videli ako Galilea 21. storočia.“ 55-ročný Antinori sa stal známym predovšetkým vďaka úspechom pri umelom oplodňovaní žien. V roku 1994 na jeho klinike v Ríme porodila diet'a 64-ročná žena, keď jej voperoval do maternice oplodnené vajíčko. Lekár obhajuje zámery s klonovaním človeka tým, že chce pomôcť mužom a ženám, čo nemôžu mať deti za pomoci nijakých iných prostriedkov. Prednedávnom svetové agentúry s odvolaním sa na isté arabské noviny priniesli informáciu, že kontroverzný taliansky lekár implantoval neplodnej žene do maternice klonované embryo. Otcom má byť údajne bohatý Arab, ktorý projekt financoval. Antinori už vlny vyvolal vlnu kritiky svojím vyhlásením, že sa chce stať prvým lekárom, ktorý naklonuje človeka, a to bez ohľadu na diskusiu o morálnosti tohto kroku. Vedci a lekári zaobrajúci sa klonovaním pritom upozorňovali na riziko týchto pokusov. Antinoriho snahu odsúdil aj škótsky vedec Ian Wilmut, šéf tímu vedcov, ktorí vyklonovali ovcu Dolly. Vzhľadom na nezákonosť týchto pokusov v Taliansku ich Antinori robí na neznámych klinikách. Klonovanie človeka neprípúšťa ani legislatíva Spojených štátov, kde Antinori patril k najznámejším lekárom zaobrajúcim sa liečbou neplodnosti. Predpokladá sa, že Antinori robí svoje pokusy možno v Izraeli alebo na Cypre. Antinori tvrdí, že jeho klientelia tvorí 5-tisíc neplodných párov. Experti však upozorňujú, že neplodné ženy, ktoré sú súčasťou Antinoriho pokusov, podstupujú veľké riziko. Nielen počas tehotenstva a pôrodu. Vo veľkej väčšine doterajších pokusov na zvieratách klony zomreli bud' pred narodením alebo tesne po ňom. Väčšinou boli pritom vážne poškodené a deformované. (JB)

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

Dekanáty Filozofickej a Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku oznamujú záujemcom o štúdium na Slovensku, že na spomenutých fakultách sa môžu v akademickom roku 2002-2003 uchádzať o štúdium v nasledovných odboroch:

Filozofická fakulta

Učiteľské odbory: Filozofia - Nemecký jazyk a literatúra; Dejepis - Výtvarná výchova; Výtvarná výchova - Náboženská výchova.

Neučiteľské odbory: Filozofia.

Pedagogická fakulta

Učiteľské odbory: Učiteľstvo pre 1. stupeň ZŠ - denná forma; Matematika - Náboženská výchova; Biológia - Náboženská výchova; Biológia - Matematika; Matematika - Anglický jazyk; Matematika - Hudobná výchova; Hudobná výchova - Náboženská výchova; Hudobná výchova - Slovenský jazyk; Hudobná výchova - hra na nástroj; Hudobná výchova - spev.

Podmienky, za ktorých môžu príslušníci iného štátu študovať na Katolíckej univerzite, sú nasledovné:

- ak je uchádzač slovenskej národnosti a má štatút zahraničného Slováka, môže študovať bezplatne;
- ak uchádzač nemá štatút zahraničného Slováka, štúdium si musí hradit.

Súčasťou prihlášky má byť: žiadosť, životopis, overené vysvedčenie zo strednej školy, logopedické vyšetrenie (okrem filozofie), ústrialok o zaplatení poplatku za prijímacie pohovory (600.-Sk), potvrdenie lekára o schopnosti študovať na vysokej škole.

Prihlášky treba poslať do konca júla 2002.

Prijímacie pohovory sa uskutočnia posledný augustový alebo prvý septembrový týždeň. Pre štúdium náboženstva je potrebné priložiť odporúčanie farského úradu na štúdium.

Prihlášku treba poslať na jednu alebo druhú nižšie uvedenú adresu:

Dekanát

Pedagogická fakulta KU

Študijné oddelenie

Nám. A. Hlinku 56/1

034 01 RUŽOMBEROK

Słowacia

Dekanát

Filozofická fakulta KU

Študijné oddelenie

Hrabovecká cesta 1

034 01 RUŽOMBEROK

Słowacia

Anton Tyrol

prorektor pre vzdelávanie a výchovu

KU v Ružomberku



Belianski žiaci vitanjú účastníkov súťaže

Dňa 11. apríla t.r. sa v Základnej škole v Novej Belej konal už 43. ročník recitačnej súťaže, čiže Deň slovenskej poézie a prózy. Je to jedno z najkrajších podujatí, ktoré organizuje nás Spolok a redakcia Života pre školskú mládež učiacu sa slovenský jazyk na Spiši a Orave.

Tohtoročných recitácií sa zúčastnilo 36 žiakov zo 7 základných škôl a 4 gymnázií. V mene hostiteľov ich otvorili piesňou Kto za pravdu horí a krátkym kultúrnym programom žiaci miestnej slovenskej školy. Potom sa slova ujali: riaditeľka Základnej školy v Novej Belej L. Klukoszowská a jej zástupca D. Surma, ktorí srdečne privítali účastníkov súťaže a po-



K. Litviaková z Jablonky



K. Kedžuchová z Nedece



Súťažná porota pri práci

RECITAČNÁ SÚŤAŽ '2002

priali im vela úspechov. Zasa pracovníčka ÚV SSP V. Juchniewiczová pripomemula, na čo bude súťažná porota počas recitácií klásť dôraz.

Potom už slovo patrilo mladým recitátorom, ktorých výkony hodnotila trojčlenná porota v zložení: šéfredaktor Života Ján Špernoga, pracovníčka ÚV SSP V. Juchniewiczová a učiteľka slovenčiny z Nedece Žofia Bogačíková. Prednesy poézie a prózy trvali takmer tri hodiny. Žiaci súťažili v troch kategóriách: najmladšej (od 1. do 3. triedy ZŠ), staršej (od 4. do 6. triedy ZŠ) a gymnaziisti. Všeobecne možno povedať, že podujatie malo veľmi slušnú úroveň. Porota sa mohla presvedčiť, že všetci sa na súťaž svedomite pripravili, preto nemala ľahkú úlohu vybrať tých najlepších. Samozrejme, aj tentoraz sa niektorým občas vyskytli drobné chybčíky, ako napr. nedodržiavanie dlhých slabík, nerozlišovanie „h“ a „ch“ či nesprávna výslovnosť mäkkých slabík a pod. V niekoľkých prípadoch sa recitátorov zmocnila tréma, čo sa prejavilo napr. krátkym zlyhaním pamäti. Boli to však ojedinelé prípady, ktorým sa na podobných podujatiach nedá vyhnúť. Odhliadnúc od toho treba všetkým žiakom a ich učiteľom vyjadriť uznanie a podakovanie za dobrú prípravu na súťaž a vhodný výber textov. Väčšinou sme si mohli vypočuť básne od známych slovenských autorov tvoriacich pre deti, ako napr. Krista Bendová, Milan Rúfus, Elena Čepčeková či Ludmila Podjavorinská. Nechýbali však ani národnobuditeľské a iné básne P. O. Hviezdoslava, S. Chalupku, L. Štúra, I. Krasku a ďalších autorov. Z prózy si žiaci najčastejšie vyberali rozprávky Pavla Dobšinského. Veľký dojem na poslucháčoch urobila Dominika Litviaková z Jablonky, ktorá si vybraла dosť náročný úryvok z románu Rudolfa Jaška Námestie sv. Alžbety. Uznanie si zaslúžila aj Marcela Pacigová z Kacvínna, ktorú počas recitácie básne Slovensko moje sprevádzali na husliach Alžbeta Górová, Iza Kozubová, Mária Tomášová a Marcela Vidová. Veľmi sa páčili aj výkony ďalších žiakov, napr. Magdalény Petráškovej, Jakuba Sarnu a Jozefa Klukošovského z Krempách, Terézie Majerčákovej či Violy Kolodejovej z Novej Belej alebo Karolíny Kedžuchovej z Nedece, ktorá krásne recitovala aj keď sa slovenčinu učí len prvý rok. Mnohí žiaci sa dokonale vziaли do svojich úloh a svoj prednes dopĺňali i vhodnou mimikou a gestikuláciou.

Po prednesoch porotu čakala neľahká úloha, aby objektívne zhodnotila súťažiacich. Keďže ich úroveň bola veľmi vysoká, určenie jednotlivých miest bolo veľmi ťažké. Preto v niektorých kategóriách porota udelila po dve rovnocenné miesta. Kým porota zasadala, žiaci mohli zjesť výborný obed, ktorý pripravili miestne kuchárky. Po obede nasledovalo netrpezlivu očakávané vyhlásenie výsledkov. Súťaž zhodnotili a vŕťazov odmenili J. Špernoga, V. Juchniewiczová a L. Molitoris. Najlepší



Učitelia s tajomníkom ÚV L. Molitorisom sledujú súťaž



Kacvínske žiačky spestrili súťaž hrou na husliach



Pred súťažou: - Ešte raz si to zopakujeme

recitátori dostali hodnotné vecné odmeny, ktoré hradil ÚV SSP. Malými darčekmi boli odmenení aj ostatní účastníci súťaže.

Máme teda za sebou ďalší ročník vydarenej recitačnej súťaže, ktorej pekná úroveň svedčí o tom, že medzi krajanskou mládežou je o slovenčinu nadalej veľký záujem. Teší nás najmä to, že slovenčina sa vyučuje na všetkých gymnáziách, ktoré navštievujú spišské deti. Priali by sme si, aby sa vyučovala aj na všetkých spišských a oravských základných školách, čo by mohlo obohatiť našu súťaž. Veľkú zásluhu na uskutočnenie tohto podujatia mali učitelia, ktorí žiakov pripravovali, za čo im patrí srdečná vďaka. Zdôraznil to na záver aj tajomník ÚV SSP Ľudomír Molitoris, ktorý zároveň podakoval za zdarný priebeh podujatia hostiteľom, žiakom a učiteľom a už teraz pozval všetkých na budúcu súťaž.

Text a foto: JÁN BRYJA

VÝSLEDKY:

Mladšia skupina

Poézia

1. Karolína KEDŽUCHOVÁ z Nedece za prednes básne Čin - Čin
2. Michal KROMKA z Kacvína za prednes básne Rak sa žení
- Monika ŠOLTÝSOVÁ z Jurgova za prednes básne Ide Anča
3. Margita ŠOLTÝSOVÁ z Novej Belej za prednes básne Kam bežia deti
4. Helena CHALUPKOVÁ z Novej Belej za prednes básne Rozprávka o múdrom chlapčekovi a hlúpej líške
5. Edita ŠVECOVÁ z Krempáčov za prednes básne Škola
6. Peter ŠOLTÝS z Novej Belej za prednes básne Začarovaný les
7. Peter PETRÁŠEK z Krempáčov za prednes básne Svrčky
8. Barbora ŠVECOVÁ z Krempáčov za prednes básne Zvieratniček

Staršia skupina

Poézia

1. Magdaléna PETRÁŠKOVÁ z Krempáčov za prednes básne Keby mala rozum stonožka
2. Terézia MAJERČÁKOVÁ z Novej Belej za prednes básne Detský Otčenáš Jakub SARNA z Krempáčov za prednes básne Mňa kedys' zvádzal svet
3. Margita PIVOVARČÍKOVÁ z Kacvína za prednes básne Ach, nehaňte Aleksandra BUTASOVÁ z Kacvína za prednes básne Výplata
4. Mária MAJERČÁKOVÁ z Novej Belej za prednes básne Prekážka
5. Magdaléna VOJTASOVÁ z Jurgova za prednes básne Laľa, jak rieka Bielka tečia
6. Žaneta SARNOVÁ z Čiernej Hory za prednes básne Rodná zem
7. Uršula PLUČIŃSKÁ z JURGOVÁ za prednes básne Mamička
8. Anna ŠOLTÝSOVÁ z Jurgova za prednes básne Ranená breza
9. Dominika MAJERČÁKOVÁ z Novej Belej za prednes básne Výplata
10. Anna BRYJOVÁ z Vyšných Lápš za prednes básne Bolo i bude a Nitra, milá Nitra



M. Šoltýsová z N. Belej



A. Bryjová z V. Lápš

11. Klaudia KRIŠÍKOVÁ z Vyšných Lápš za prednes básne Zlatovláska
12. Marcela VACLAVOVÁ z Čiernej Hory za prednes básne Mama
13. Silvia DLUHÁ z Krempáčov za prednes básne O troch grošoch
14. Veronika MAJERČÁKOVÁ z Vyšných Lápš za prednes básne Ľudmilka

Zvláštne ocenenie za zaujímavú interpretáciu
Marcela PACIGOVÁ z Kacvína za prednes básne Slovensko moje s hudobným doprovodom.

POKRAČOVANIE NA STR. 27



Odrovdávanie odmen víťazom

Nedaleko Uhorskej bol vrch Panónia, kde sa dorábalo vynikajúce víno. Po tom kopci začali víno nazývať: Panónske. Raz ich však upozornili listom spoza Dunaja, aby si dali tú svoju zmesku premenovať na niečo iné, lebo vošli do cudzej záhrady. Odkiaľ vraj berú právo na taký názov? „Na medzinárodnom trhu vína, kde sme ho vyzieľali po bratislavskej výstave, sa teda začalo hovoriť už aj o nás,“ povedal so zadosťučinením skupinár Mariáši, ktorý hľadá dodnes nevie mariáš poriadne hrať, takže to meno nech vás nemýli. Určite ho má po dedovi. Ale vráťte sa k vínu. Tento kráľovský nápoj má súčasť siedem liečivých účinkov, ale aj jeden nie práve kladný. Býva predmetom sváru, závisti alebo aspoň rozbrojov. Aj keď sa tieto neprávosti, ako ich súhme nazývali v Uhorskej, nájdú aj medzi solídnymi

ľuďmi, predsa len v tejto obci občas zapríčinili neobyčajné udalosti, o ktorých hodno čo-to napísat. Pravda, bez príčiny sa ani lístok na strome nepohnie, tým menej vo vinohrade. Vždy tu bola nejaká príčina. Najmä medzi dvoma bývalými gazdami, Derešom a Mariášom. Prvého zvolili za agrónoma, hoci Mariáši sa bol o ňom vyslovil, že aj jeho, akože Mariášiho kozy sa rastlinnej výrobe lepšie rozumejú ako Dereš, a druhého za vino-hradníckeho skupinára, hoci o ňom ktori rozhýrili, že robí víno aj z kapustnice a vôbec, že v tom jeho víne si človek môže byť istý len s vodou. Ostatné že je bohvie čo. Pôvodcu tohto výroku nemusíme ďaleko hľadať.

Najviac priekov bolo o podriadenosti. Mariáši bol oficiálne podriadený Derešovi, ale kľúče od pivnice mal podľa roz-hodnutia správy len vinohradnícky skupinár. Sily boli teda vyrovnané, a to bol aj zámer. Uhorská, ale čo vám budem vypisovať, je totiž jedna z tých dediniek na dolnom Inovci, kde žart a smiech nikdy nehnali vidlami z dediny. Skôr nao-pak, ak sa kdesi za hajlochom objavili, už ich prilákali doprostred dediny a ponúkli pohárom, aby im neubzíkli. Tu si každú udalosť ústiacu do čohosi na zarehotanie väzili. Tu kdesi bola tiež príčina, že nikdy ani nepomysleli nejako zásadne riešiť, ako

sa v novinách tak často vypisuje, tzv. medziľudské vzťahy menovaných. Keď sa aj nimi zaobrali (na správe dosť často), nuž iba aby iskierky smiechot nevyhasli. Ale neodbočujme od toho vína. V Uhorskej skúpili aj víno zo širokého okolia, aby bolo viac Panónie. Vŕšok-nevŕšok, nech sa volal hoci aj Izabella. A tu prišiel druhý list. Na správe teda rozmyšľajú čo robiť, lebo sa im vyhľádzali najprv len tak po priateľsky, ale v závere listu dokonca súdom v Hágovi.

„Z toho teda nemajme strach,“ uspokojoval všetkých agrónom Šimon Dereš. „Mám tam známeho primára, čo ma liečil,

bola o prešovni, ktorú mali prerobenú z kaplnky svätého Urbana. Keď sa stali JRD, rozchýrili pred družstevníčkami, že podľa, akýchsi archívov kaplnku postavili Turci, teda pohania a že teda o jej svätosti nemôže byť ani reči. A hned návrhli, že Urbánka premiestnia do vino-hradu, nech ho varuje, a v kaplnke zriaďa čosi extra. Ženy boli týmto slovkom zaskočené, ale po patričnom zahováraní a nedôvere vyjadrenej štiplavými poznámkami nepovedali ani áno, ano nie, aby nezrešili. Z kaplnky išla totiž podzemná „pláz“, čiže akási pivnica alebo chodba, v ktorej kedysi uskladňovali víno. Bola tu teplota v lete v zime rovnaká. Nuž a čosi také nemohli nechať nevyužité. Urobili tam teda extra prešovňu. Vždy na ňu zaviedli na správe reč keď už bolo dosť reči a keď im už vyschlo v hrancoch. Končilo sa to obyčajne ohlasovaním ďalšieho de-

mižóna na vypitie.

Raz, keď už nebolo rečiam konca-kraja a hrdlá mali vyschnuté ako storočné komínky ich domísk, začal Dereš takto:

„Očujte, práda v tej kaplnke je teraz sucho a sucho. A víte, že tam raz bolo potáto vody!“ Keď spomenul kaplnku, razom všetci zatichli.

„Ale v kaplnke? Voda? To není možné. Ukáž ešte raz pokád!“ chytil sa do pasce Mariáši, lebo tušil, že Dereš má čosi za lubom a chcel ho hned odkraja skosiť. Vedľa čím viac sa vína vypilo, tým viac ho musel vyrobiť, a to z kvasníc a cukru. Členská schôdza totiž zakázala okrem dvoch súdkov viac načínať.

„Nevidzeš si? Potát!“ zopakoval Šimon Dereš a ešte priložil, že či si nevidí nad klobúk. Mariáši bol totiž takých krátkych nôh, že kto ho nepoznal a nevidel mu do vráskavej tváre, poslal by ho po cigarety ako nejakého fafrnka.

„Neexistuje. Môj tatenko tu boli býrešom ešte za starého Uhliškého a niš takého nehovorili,“ nedal sa Mariáši.

„Lebo ani nechodzili do kostela, možno preto!“ podpichli ho členovia správy sediaci pri dverách, ktorí zvyčajne bývali ticho a boli v správe len do počtu.

„Ale potát? Vet je to na vŕšku, nezmýlel si si to s Dunajskú Lužnú alebo Čičovom? Tam nepovím,“ zakontroval

JOZEF DUNAJOVEC VÍNO A SÚD V HÔRNYCH HÁGOCH

keď som ako hraničiar dostal zápal plúc. Pre istotu mu pošlime - len tak - polhek-tový demížón leányky.“ (Rozumej: dievčieho hrozna, ale leányka zneje tuzexovo, nuž to aj v Uhorskej tak písali na vinete - Leányka).

Cejza Mariáši sa však nedal učiškať takouto zárukou, lebo si bol istý, že agrónom si už dávno rozum prepil. Bol presvedčený, že ho volia do funkcie len jemu natruc. Pešiaci a ošetrovateľa statku boli vo väčšine a oni, vincúri, i keď dávajú do pokladnice veľa peňazí, nemajú slova. Pravda, keď príde ku galibe ako teraz, všetko zostane na nich, na ich hlavách: „Pomôžte si, aj my vám pomôžeme!“ povedali Mariášimu na správe družstva.

„Očujte, vy kýble zabetnené, ná dze sme to!“ povedal Mariáši, keď si vypýtal slovo, čo bývalo sviatkom, lebo nerád rečnil a písaného sa bál ako čert svätenej vody.

„Ná, co si slepý, dze by sme boli? V hajlochu. A ket scéš, móžme byť aj v rici, jak to budeš tak rídit, že si popchneš prociva sebe sutcov z Hágov. Nezachráni ta ani svacená voda, čo do teho vína leješ,“ odpovedal mu agrónom, narážajúc na peknú búdu, ktorú mu našil nedávno, keď takto na správe sedeli.

Cteným čitateľom to krátko rozpoznam, aby si veľmi hlavy neunúvali. Reč

Mariáši, usmievajúc sa spokojne, že sa mu podarilo spomenúť si na mená dediniek pri Dunaji. Už-už si myslel, že má republiku vo „vačku“ a pohniezdzil sa na stoličke, štrkajúc kľúčmi.

„Máš reči ako koza bopkof, keby si teho telko nerečnél, už som mohel doniesciť...“

Ale pointa bola ešte vo vzduchu a s tým skupinár nerátal. Dereš vstal aby záver vynikol:

„Tak teda, možná né potát (ukázal po oči), lebo tedaj som bol ešte malý, včuleky by to bolo len potát (ukázal po pás.) „Maménke to bolo len potát (ukázal na lono),“ a keď sa smiali, opravil sa, „no trochu výš, ale ja som sa mosel poráne načáhnút, keď som scel strčí ruku do tej svateničky z vodu. Hahahaha,“ neudržal sa už Dereš a rozrehotal sa ako kôň a za ním celá správa.

Nuž, a na takúto svätenú vodu robil Dereš narážky, keď rokúvali, čo robiť vo veci postrašenia za zneužitie ochranej značky, čo je háklivá vec.

„Ale dze sme to, pýtam sa vás po druhé, tedak ako že sme v Uhorskej, né?“

„No a čo? Sceš byt hnet v Békéščabe?“ „Né tak. Horovím, dze sme? V Uhorskej. A otčeho sa tak volá? Nié od uhrov, tí máš len ty, tutok, na nose, agronóm, lebo pŕjaš samorodák a samohonku. Nié ot uhrov, ale ot teho, že ... ale nevím, či sa to do tých vašich gebúl zmescí, ratší to ani nebudem hovorit.“ Ani viac nič nepovedal. Už bol raz taký, ak sa zaťal, mohol si mu pod jazykom vecheľ slamy páliť, nemľaskol.

Namiesto rečí a tiež aby nebola medzinárodná ostuda, Mariáši dal natlačiť nové vinetky, kde bolo „PANÓNIA“ s malými petitovými písmenkami - „z Uhorskej“. Ako áno, ako nie, ale to pobúriло ešte viac vinárske závody spoza Dunaja, z Panónie, najmä keď sa toto víno drzo predralo medzi prvých desať najlepších na výstave v Budapešti. Vklínilo sa medzi šesťputňové aszú ročníka 1957, keď najmä furmint za dlhého babieho leta scibéovalo ako nikdy. A z akejsi Uhorskej si dovolia im kontrovali.

Jedného dňa prišiel naozaj list z medzinárodného súdu. Dereš len kam ísf, tam ísf za primárom, ale Mariáši pre istotu vzal demičóna a šiel na okres a dal nárobiť fotokópie z pozemkovej knihy, kde bolo čierne na bielom, že vršok sa volá

Panónia a obec Uhorská, takže nerobia nič proti zákonom. A opäť pre istotu nabali do sutiaka toľko demičónov, koľko sa ich tam v mestilo a vydal sa na tutovkovú radu Šimona Dereša do Hôrnych Hágov. Najprv navštívil osamelého doktora, šepkajúc mu do ucha, že ho pozdravuje nejaký Dereš, ten, čo tu bol z vjenčiny po zápale plúc a že má akúsi fažobu na srdeci. Doktor si však skôr ako na zápal plúc spomenul na nedávny polhektový demičón a krúiac hlavou, akože to nemuselo byť, rozkázal sestričke, aby pomohla vyzliecť nešťastného Mariášiho.

„Popočúvame srdiečko,...“ lapotal, lenže hned zbadal, že to je skôr kováčska nákova ako srdiečko. Istá vec, Mariášimu bilo aj preto, že bol na vizite prvý raz. A keď mu sestrička na horúce telo poprisávala bradavky elektrokardiogramu, až ho tak mykal. Najviac sa naľakal, že mu srdce robí také kliky-háky, ale keď lekár povedal, že to tak má byť, spadol mu kameň zo srdca.

Medzitým družstevný šofér začal pri nášať demičóny, od ktorých sa zas doktorovi zastavoval dych. Nemohol nič iné urobiť, ako zvolať kolegov na večierok. Dovtedy Mariášiho ešte riadne zröntgenoval a zmeral mu tlak, tvrdiac, že ho má ako pneumatika. Večierok sa vydaril a Mariáši nie a nie nájsť vhodnú chvíľu ako predostrieľ papiere a svoju skutočnú fažobu, čo mu priválila srdce. Nakoniec sa predsa len odhodlal a predostrel papiere. O rehot, čo i zdržanlivý a úctivý vzhľadom na strovené demičóny, nebolo veru nûdze.

„Nuž, kto má škodu, má i posmech,“ smutne uzavrel Mariáši vzniknutú situáciu.

Cestou z Hôrnych Hágov Mariáši zaprisahal šoféra mlčanlivosťou, hoci dobre vedel, že od človeka z Uhorskej takú obeť by nemohli žiadať ani v časoch božích súdov a upaľovania, nie to ešte v čase kozmických letov.

„Nuž, kamaráde, môžeš sa ty sťažovať na trnavskú lampárnu,“ pomyslel si smutný vinohradnícky skupinár.

A predsa sa Mariášimu podarilo akotak vybídnuf. Pomacial sa totiž po vrecku, kde mal papiere v úradnej obálke, keď v tom zacítil niečo neforemné. Nuž sa potešil, keď zacítil vo vrecku okrem papierov aj družstevnú pečiatku.

„Nezvrtneme do Zvolenskej!“ povedal prosebne mladému mlčanlivému

šoférovi. Ale ten len struhol grimasu, takže Mariáši pojhal podozrenie, že už si formuje reč, ktorú prednesie, keď prídu domov. Ej, jablko ďaleko od stromu ne padá, uvedomil si. Rozkázal preto stroho:

„Do Zvolenskej zvrtni! Nepočuješ?“

„Do Zvolenskej!“ omacal ľahúčko rozkaz šofér, zvyknutý, že mu rozkazovali väčšie vrchnosti ako skupinár i pokúsil sa ho trošku pošteklif. Nedarmo cical mlieko pichlavých materí z Uhorskej.

„A veď Zvolenskej župy už dávno nieri!“

„Ja ti dám župy. Za čo ma máš? A či ty, hovenko, neviš, že je tam sídlo Agrotechniky? Nuž a tam máme preca hlavnú robotu,“ povedal stroho Mariáši a rozhodol sa všetko vsadiť na jednu kartu. Aj ostudy sa zbaviť, aj sa zaperiť strojmi a náradím, ktoré mu správa len ako šafraňu bola schvaľovala. Má pečiatku a môže s ňou robiť divy.

Aj urobil.

V ten deň zakúpil na konto družstva dva malotraktory, päť ručných fréz a ešte všakovaké pivničné zariadenie, ktoré hned aj nabalil do autiaka. Keď vychádzali z priestrannej brány vyprevádzaní samotným hlavným skladníkom (zvyšok demičónov nechali tu), Mariáši sa do konca usmial.

Ale ešte stále si nebol na čistom: vedel Dereš, že medzinárodný súd nie je v Hôrnych Hágoch, alebo nevedel? Ako povedali doktori, je v Haagu v Holandii. V tom prípade by mohol ukuť nejakú odplatu aj v tomto smere. No keď pozrel na usmievajúceho sa šoféra, bol celkom odzbrojený. Kdeže prekabátiť Uhorskú, na to má Mariáši len jednu cestu - cez víno. A to ho utešilo.

Dlho však nemohol pochopiť, ako to, že po jeho interpelácii u primára v Hôrnych Hágoch razom prestali chodiť upomienky a nevolali ho už ani len na okres, nie to ešte na medzinárodný súd.

Len Dereš vedel pravú príčinu. Jedného dňa sa v liste od syna, ktorý študoval právo, dočítal, že blankety z medzinárodného súdu v Haagu sa už asistenčne minuli, ale že by mohol poslať obyčajné, alebo z patentového úradu, prípadne z niečoho iného. Cena ako obvykle: demičón za kus.

(Domová pokladnica, 1979)

SPIŠIACI NA VOJNE

Dnes by som chcel priblížiť čitateľom osudy ďalších účastníkov druhej svetovej vojny zo Spiša. Patril k nim medziiným dnes už nežijúci Jozef Kava z Fridmana, Michal Neupauer z Nedeca a ďalší, ktorí slúžili v tzv. Rýchlej divízii. Kedže nie všetci vedia, čo to bola za jednotka, venujem jej aspoň niekoľko viet.

Bola to motorizovaná a na tie časy pomere dobre vybavená jednotka slovenskej armády, nasadená do bojov na východnom fronte. Vznikla v júli 1941 a skladala sa z 2 motorizovaných streleckých plukov a ďalších podporných jednotiek a v počiatočnom období mala spolu asi 8 tis. mužov. Už v septembri 1941 ju nasadili do bojov južne od Kyjeva, potom ju presunuli na ľavý breh Dnepra a neskôr na juh, kde strážila 100 km úsek na pobreží Azovského mora. V lete 1942 sa dostala až na Kaukaz, odkiaľ sa v januári 1943 začala presúvať na Krym a odtiaľ neskôr do Rumunska a Madarska. Mnoho jej príslušníkov prebehlo na sovietsku stranu. Tak napr. 10. októbra 1943 v priestore Dmitrievka - Askanija Nova prešlo z tejto divízie na sovietsku stranu až ok. 2000 vojakov i dôstojníkov. Neskôr bojovali proti nemeckej armáde v rámci československého vojska gen. L. Svobodu, v čs. paradesantnej brigáde a v partizánskych oddieloch.

V októbri 1940 povolali na Slovensku do vojenskej služby ročník 1919, čím sa do slovenskej armády dostali aj desiatky brancov zo Spiša a Oravy. Boli medzi nimi aj spomínaní J. Kava a M. Neupauer, ktorých zaradili do 4. horského pluku, ktorý mal svoje kasárne v Liptovskom Sv. Mikuláši a v Dolnom Kubíne. Ked' už mali više pol roka služby za sebou, dozvedeli sa, že časť ich pluku bude vyslaná na východný front. Tak sa aj stalo. Ako mi svojho času rozprávali, nebola to pre nich milá zvest. Práve naopak, veď ktože by sa tešil odchodu na front? Prvá etapa ich cesty vlakom viedla z Mikuláša do Medzilaboriec. Tam ich pripojili k jednotkám Rýchlej divizie, s ktorou došli do okolia Kyjeva. Nemecká, dobre vyzbrojená ar-

máda totiž napredovala veľmi rýchlo, takže sovietska armáda prehrávala bitku za bitkou a bola nútená neustále ustupovať. V súvislosti s tým, ako spomína kr. M. Neupauer, Rýchla divízia tu našťastie nemusela zasahovať do boja. Bolo to však len dočasne. Čoskoro ju totiž odvelili na juh, k Azovskému moru, kde po prvýkrát narazila na odpor sovietskych vojsk. Tam tiež postihli divíziu prvé straty - viacerí jej vojaci padli buď boli ranení.

- Aj keď sme museli prekonať niekoľko kilometrov, - spomína M. Neupauer, - k Azovskému moru sme sa dostali pomerne rýchlo. Mali sme vlastné dopravné prostriedky, autá, a snáď aj preto sa naša jednotka volala Rýchla divízia. Po ceste sme takmer na každom kroku videli stopy vojny, rozbité delá, tanky, medzi nimi aj z tankovej brigády z Martina, vypálené obce a mestá. Bol to veľmi pošmúrny obraz. Keď sme došli na miesto, hned nas nasadili na prív línii, kde sme museli kopáť zákopy a pripravovať iné opevnenia, a to za častého ostreľovania a bombardovania z lietadiel. V takýchto podmienkach, najčastejšie v zákopoch, sme tam strávili tri mesiace. Neraz sme si kládli otázky, prečo vlastne tu sme, veď to nie je naša vojna?

Asi po troch mesiacoch bol M. Neupauer ranený. Prestrelili mu nohu. Zo zákopov ho do tyla vyniesol na pleciach kraján Stachulák z Jablonky. Po prvom ošetroení ho prepravili do nemocnice vo Lvove a odtiaľ, keďže zranenie bolo komplikované, do ďalšej nemocnice v Nemecku. Keď sa konečne vyliečil a zotavil, poslali ho do Bratislavu, kde ho zadeľili do strážnej jednotky. Tu sa vlastne skončila jeho vojenská služba. Asi v polovici roka 1944 bol demobilizovaný a mohol sa vrátiť domov. Začas pracoval na rodičovskom hospodárstve, potom sa oženil a založil si vlastnú rodinu. Hned po vojne, keď sa krajania začali organizovať, aj on sa aktívne zapojil do organizačného hnutia. Stal sa spoluzakladateľom Miestnej skupiny nášho Spolku v Nedeci a dlhé roky zastával rôzne funkcie vo výbere MS SSP. Ešte aj dnes, hoci je už viac rokov v dôchodku, obetavo zbiera predplatné na Život a súčasne roznáša nás časopis čitateľom.

Bojová cesta dnes už nežijúceho Jozefa Kavu z Fridmana bola podobná. Po príchode do kasárni ho zaškolili na miestna fažkovo guľometu a potom sa aj on ocitol v zložení Rýchlej divízie, s ktorou sa dostal k Azovskému moru. Ako príslušník guľometnej čaty tzv. „Kubínskej

guľometky“ sa hned dostal na prív línii. V zákopoch strávil takmer päť mesiacov. Presne na Štedrý deň 24.12.1941 „sa Jozef i jeho čata mohli konečne stiahnuť do tyla na zaslúžený odpočinok, keďže ich vystriedala iná guľometná čata, „Popradská guľometka“. Žiaľ, už na druhý deň bola za silného protiútku takmer úplne rozbitá a tak sa Jozef so svojou čatou musel vrátiť do zákopov. Tentoraz už nemal šťastie. Práve na druhý vianočný sviatok mu šrapnel z mínometu tažko porani ruku a jeho kolegov z obsluhy tažkého guľometu zabil. Tým sa jeho bojovanie skončilo. Prepravili ho do nemocnice vo Viedni, kde strávil niekoľko týždňov. Odtiaľ ho odvelili do Žiliny, kde pokračoval vo vojenskej službe, až ho napokon koncom decembra 1944 demobilizovali, takže sa mohol vrátiť do Fridmana.

Chcem ešte poznamenať, o čom mi rozprával aj J. Kava, že učasť slovenskej armády na východnom fronte nebola dobrovoľná. Ocitla sa tam skôr z donútenia a tak nečudo, že sa množili individuálne i hromadné prechody jej príslušníkov na druhú stranu. Z tohto dôvodu ju nemecké velenie považovalo sa nespoľahlivú. Preto tiež v mnohých prípadoch plnila akoby náhradnú službu, čo potvrzuje aj fakt odvelenia viacerých slovenských jednotiek na taliansky front, kde napr. pracovali pri kopaní zákopov a stavbe opevnení.

Kvôli presnosti chcem ešte dodať, že v súvislosti s účasťou vo vojne bola na Slovensku vyhlásená mobilizácia. Tak napr. povolané do armády ročníky 1913-1916 boli po zaškolení vyslané na východný front a po návrate demobilizované, samozrejme okrem tých, čo sa nevrátili. Naproti tomu najstaršie ročníky povolané do armády (1896-1900) boli zadelené do strážnej služby a po niekoľkých týždňoch prepustené do civilu. Ako zaujímavosť môžem uviesť, že v tom čase podliehali mobilizácii aj kone, samozrejme do určitého veku. Každý kôň mal svoj preukaz, v ktorom boli uvedené jeho „osobné“ údaje a zadelenie do určitej kategórie, napr. jazdecké kone, tažné - na prepravu vojenského náradia a pod. Aj ony boli po určitom období demobilizované. Za odvedené kone dostávali rolníci nevelkú úhradu.

Od tých čias už uplynulo takmer šesť desaťročí. My, starší, si tie časy ešte pamätáme. Chcel by som však, aby o nich vedelo aj dnešné mladé pokolenie a tým pádom mohlo plnšie doceniť život v mieri.

JÁN BRINČKA

KNIŽKA PRE KAŽDÉHO

Prednedávnom nás Spolok vydal veľmi zaujímavú knížku, týkajúcu sa povojsnových dejín Spiša a Oravy a slovenskej menšiny na tomto území. Má názov *Z dziejów mniejszości słowackiej na Spiszu i Orawie w latach 1945-1957* (Z dejín slovenskej menšiny na Spiši a Orave v rokoch 1945-1957). Knižka vyšla v poľskom jazyku, má 146 strán a jej autorom je Julian Kwiek.

Mohlo by sa zdať, že aj táto knižka, ako mnoho doterajších publikácií poľských autorov, bude skresľovať dejiny Spiša a Oravy, premičovať historickú pravdu a v najlepšom prípade prezentovať len akési poloprávdy. Vysvitlo však, že aj poľský autor, ak chce a seriózne pristupuje k téme, dokáže svedomito posúdiť fakty a ukázať našu národnostnú menšinu v príznivom svetle.

Julian Kwiek sa v tejto knižke skutočne snaží objektívne predstaviť vývin všeobecnej spoločesko-politickej situácie na Spiši a Orave po druhej svetovej vojne a na tomto pozadí ukázať život našich krajanov, rast ich národného povedomia a úsilie o zachovanie čs. štátnej príslušnosti, ich vzťah k nastupujúcej poľskej administratíve, podmienky vzniku nášho Spolku a slovenského školstva, vzťah katolíckej cirkevi na našej menšine, národnostné trenice a pod. Autor sa nebojí otvorené písat ani o prenasledovaniah, väznení, výsluchoch a vôlebe o perzekúcích Slovákov na Spiši a Orave, čo sa doteraz v poľských publikáciách negovalo.

Veľmi vzácná na tejto knižke je i skutočnosť, že obsahuje veľký počet dokumentov (61 strán), často neznámych a ešte nepublikovaných, ktoré zdôvodňujú konstatácie autora a robia jeho knižku plne vierochnou. Myslím si, že každý, koho zaujímajú dejiny Spiša a Oravy a slovenskej menšiny na týchto územiacach, kto chce poznať historickú pravdu o týchto regiónoch, môže sa z tejto knižky dozvedieť veľmi veľa. Skrátka každý kraján by ju mal mať vo svojej knižnici.

JÁN ŠPERNOGA

Krátka z Oravy

Moderná a priestranná športová hala v Jablonke (na snímke) slúži všetkým športuchitivým záujemcom z celej jablončskej gminy a okolia už od jesene minulého roka, teda Jablončania nemusia závidieť svojim susedom z Veľkej Lipnice, kde bol podobný športový objekt vybudovaný už pred niekolkými rokmi.

Hoci by sa zdalo, že na Orave už zanikol starodávny zvyk stavania májov, niekoľko vysokých a ozdobených stromov postavili mládenci aj v tomto roku. Videli sme ich o. i. v Podvilku, Pribarovke, Jablonke-Boroch a Veľkej Lipnici.

Text a foto:
PETER KOLLÁRIK

POĎAKOVANIE

Riaditeľstvo, učitelia a žiaci Základnej školy v Novej Belej srdečne ďakujú Ústrednému výboru Spolku Slovákov v Poľsku a osobne p. predsedovi Jozefovi Čongvovi a p. tajomníkovi Ludomírovi Molitorisovi za darovanie počítača pre potreby našej školy. Budú ho používať žiaci našej školy nielen na hodinách informatiky, ale aj iných predmetov a na rozvíjanie vlastných záujmov.

Ešte raz pekne ďakujeme a zostávame so srdečným pozdravom.

Mgr. Lucyna Klukoszowska

Riaditeľka školy

Mgr. Dominik Surma

Zástupca riaditeľa pre slovenské deti

ZŠ v Novej Belej

S OPTIMIZMOM DO BUDÚCNOSTI

Koncom tohto roka uplynne 10. výročie rozdelenia Česko-Slovenska a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Za toto obdobie sa veľa zmenilo, nielen na Slovensku, ale aj v Poľsku. Zmenil sa aj nás Spolok, ktorý sa teraz volá sice Spolok Slovákov v Poľsku, ale jeho kolektívnym členom sú nadalej aj českí krajania. Táto skutočnosť v krajanskom dianí iných MS SSP v podstate niž nezmenila, no v našej miestnej skupine v Sliezsku sa odrazila negatívne. Českí krajania sa totiž prestali angažovať v našej organizačnej i kultúrnej činnosti, čo je na škodu nielen ich, ale aj celej sliezskej MS.

Po páde totality sme sa ocitli v úplne novej situácii, aj ekonomickej, ktorá od nás vyžadovala zvýšenie iniciatívy a podnikavosti pre zaistenie sústavnej krajanskej činnosti MS. Naštastie podarilo sa nám tento prechod zvládnut, takže naša MS nadalej funguje. Nové susedské poľsko-slovenské vzťahy, v tom aj prihraničné kontakty oboch štátov poskytujú aj nám nové podmienky i dodatočné možnosti nášho rozvoja. Získali sme nových priaznivcov, ktorí nás podporujú, napr. Slovnaft Bratislava alebo Slovensko-poľská priemyselná a obchodná komora so sídlom v Žiline či slovenská vináreň v Bielsku-Bialej, nehovoriac o možnostiach trávenia dovoleniek na Slovensku, napr. v Čadci, či atraktívnych zájazdoch na Slovensko a pod. Tak či onak máme vďaka tomu možnosť častých kontaktov s našou starou vlastou. K tomu všetkému treba pripočítať i stretnutia so slovakistami na Sliezskej univerzite, študentskú výmenu



**Sliezski krajania cez víkend na Skrzycznom**

Bratislava - Slezsko, pravidelnú účasť českej dychovej hudby „Veselka“ na fašiangových podujatiach u nás, návštevy folklórnych skupín zo Slovenska, súperenie podnikateľov i akcie našej farnosti sv. Vojtecha v Mikołowej a pod. Je to teda vcelku priaznivá situácia, ktorá našich členov teší, povzbudzuje ich sebavedomie i národné povedomie.

K oživovaniu národného cítenia našich členov prispieva, čo musím zvlášť zdôrazniť, aj náš krajanský časopis Život, ktorý pravidelne sledujeme. Pozorne čítame najmä výpovede krajánov pred XI. zjazdom SSP, ktorý sa, žiaľ, väčne oneskoruje, príspevky pod hlavičkou Po stopách minulosti a najmä historické články JUDr. Mateja Andreáša, prvého konzula ČSR v Katoviciach, ktoré nám približujú dejiny severného Spiša a hornej Oravy a predstavujú mnohé, nezriedka neznáme, okolnosti spojené so vznikom našej krajanskej organizácie, slovenského školstva a so životom spišských a oravských Slovákov po prevej a najmä po druhej svetovej vojne. Dovolím si povedať, že všetky články redaktorov, dopisovateľov i spolupracovníkov Života su pre nás nenahraditeľné. Preto chcel by som ich aj touto cestou, najmä pána Mateja Andreáša, srdečne pozdraviť v mene krajánov zo Slezska.

Zima je už definitívne za nami, dokonca aj v našom horskom stredisku na Skrzycznom, a my sa už púštame do podujatí, ktoré sme si naplánovali na tohoročnú jarno-letnú sezónu. Budeme sa pravidelne stretávať, organizovať budú zúčastňovať sa rôznych podujatí, medzi ktorými nebude chýbať ani tradičná krajanská vatra na Skrzycznom v dňoch 21.-22. septembra t.r., na ktorú už dnes všetkých krajanských záujemcov srdečne pozývam.

Brono

DEŇ MATIEK

Mama,
ty neodídeš, však?
Kto by nám pral a umyl riad?

*Strážiš nás ako hniezdo vták
a mám ťa strašne, strašne rád.
Dneska ti dám len tento kvet,
no raz ti kúpim celý svet.*

(Elena Čepčeková: Mama)

26. mája si už tradične pripomíname Deň matky - sviatok všetkých matiek sveta. Nezabudnime v tento deň svojim mamičkám darovať milý úsmev, dobré slovo a kytičku kvetov. Máj je predsa mesiacom lásky. Umelci venujú matkám básne a piesne, deti im vystrihujú z papiera červené srdiečka, do ktorých vpisujú niekoľko horúcich a vďačných slov a zo svojho

vreckového im kupujú kyticu kvetov a malý darček. To všetko preto, aby im pri príležitosti ich sviatku prejavili svoju lásku a vďačnosť. Matky predsa všetko obetujú svojim deťom a tak málo chcú pre seba. Rovnako milujú všetky svoje deti, od najmenších po najstaršie i tie dospelé, ktoré sa už osamostatnili. Materinská láska je to najdrahšie, čo nám mama dáva po celý svoj život. Preto sme jej vďační za starostlivosť, nehu a dobrotu. K tvojmu sviatku ti mama želáme veľa zdravia, radosti a pohody. (pk)

ÚSPECH SLIEZSKÉHO KRAJANA

Vo Varšave sa 2. februára 2002 uskutočnila kvalifikačná súťaž v rámci olympiády Allianz, za účasti pretekárov z celého Polska. Zúčastnil sa jej aj syn nášho spolkového činiteľa Bronislava Knapčíka z Mikołowa - Krištof Knapčík, ktorý štartoval v behu na 3000 m a suverenne zvíťazil. Za prvé miesto dostal diplom a súčasne letecký lístok do Milána v Talianku, kdežto postúpil na ďalšiu, teraz už medzinárodnú súťaž v tomto meste v dňoch 25.-27. júla t.r. Srdečne blahoželáme krajanovi Krištofovi Knapčíkovi a prajeme mu ďalšie úspechy aj na medzinárodných pretekoch.

Redakcia

V RÍME ZNELA SLOVENČINA

Počas slávnostnej beatifikačnej sv. omše, ktorú celebroval pápež Ján Pavol II. na Námestí sv. Petra v Ríme, odznelo 6 modlitieb v portugalskej, francúzštine, nemčine, slovenčine, angličtine a španielčine. Podľa vyjadrenia velvyslancu SR pri Sv. stolici Mariána Servátku, bol text krátkej modlitby v slovenčine uverejnený v liturgickej 168-stranovej knihe, vydanej

Svätoú stolicou špeciálne na beatifikáciu nových 6 blahorečených v náklade niekoľko tisíc exemplárov. (SV)

Text modlitby:

Zostaň s nami, Pane: Nech je počuť Tvoj hlas, ktorý oslovia srdcia. Aby mnohí podľa príkladu blahoslaveného Gaetana Errica s radostou prijímali Evanjelium a vekoryso odpovedali na Tvoje povolenie, aby, ako praví svedkovia vzkriesenia, slovom a skutkami zvestovali prítomnosť Tvojho kráľovstva, ktoré pretvára svet a dejiny.

ROZVOD JABLONKY S EUROREGIÓNOM

15. marca t.r. Gminná rada v Jablonke rozhodla o vystúpení gminy z poľsko-slovenského združenia Euroregión Tatry. Prečo k tomu došlo?

- Dôvodov bolo niekoľko, - hovorí tajomník gminného úradu v Jablonke Wiesław Kotrys. - Jedným z nich bol príliš vysoký členský príspevok, ktorý nám nedávno dokonca zvýšili na 12 tisíc zlottedých ročne. Je to značný výdatok pre našu gminu, za ktorý sme od Euroregiónu nedostávali nič. Ďalším dôvodom je podľa nás mimoriadne slabá účinnosť vedenia Euroregiónu, ktoré za osem rokov nášho členstva nič neurobilo napr. s modernizačiou hraničného priečedu v Chyžnom. Za tie roky sme nedostali ani dotáciu z fondu Európskej Únie, hoci sme o ňu dvakrát žiadali. Za čo teda máme platiť vedeniu Euroregiónu? Tieto peniaze lepšie využijeme v gmine. Euroregión sa v posledných rokoch zaoberal hlavne poľsko-slovenskou kultúrnou výmenou, s čím si dobre počíname sami. Naša gmina má predsa podpísanú dvostrannú dohodu s okresom Trstená a už mnoho rokov spolupracuje aj s ďalšími slovenskými okresmi. Zdá sa však, akoby vedenie Euroregiónu zabúdalo spolupracovať v takých dôležitých oblastiach slovensko-poľských vzťahov, akými sú ochrana prírodného prostredia.

DAR SRDCA

Naša akcia pod týmto názvom nadálej pokračuje. Tentoraz sa do nej opäťovne zapojil veľký novobel'ský rodák, J.E. biskup ThDr. Dominik KALATA, pôsobiaci v Staufen-Breisgau v Nemecku, ktorý na potreby nášho Spolku daroval 1000 slovenských korún. Srdečne ďakujeme.

Ktokoľvek by chcel podporiť náš Spolok, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSP. ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków. Konto: Bank PKO S.A. III/O Kraków, 10701193-2017-2221-0100.



dia, rozvoj prihraničného obchodu, cestovného ruchu a pod.

Poznamenajme, že jablonská gmina nemala v Rade Euroregiónu Tatry ani svojho zástupcu. Len dva delegáti gminy, t.j. vojt Antoni Wontorczyk a predsedu gminnej rady Antoni Karlak sa zúčastňovali na valných zhromaždeniach Euroregiónu, ktoré sa konali raz za štyri roky.

- Myslím si, - pokračuje W. Kotrys, - že taký veľký moloch, ako Euroregión Tatry, je preto neplodný. Rozhodnutie o našom vystúpení však neznamená koniec našej účasti v polsko-slovenskej prihraničnej spolupráci, na ktorej sa budeme zúčastňovať nadalej. Chceme však navrhnúť vytvorenie menšej polsko-slovenskej organizácie, napríklad Euroregiónu Orava. Diví ma aj to, že v tomto roku sa má začať výstavba nového sídla Euroregiónu Tatry v Novom Targu. Načo a komu je potrebné práve teraz, po ôsmich rokoch jeho neplodnej činnosti?

Clenmi Euroregiónu Tatry z malopoľského vojvodstva sú gminy a mestá nachádzajúce sa v gorlickom, nowosączskom, novotargskom a tarzańskom okrese, v tom Biały a Czarny Dunajec, Bukowina Tatrzanska, Czorsztyn, Kościelisko, Krościenko, Limanowa, Velká Lipnica, Niżne Lapše, Muszyna, Ochotnica Dolna, Piwniczna, Poronin, Raba Wyżna, Rabka-Zdrój, Szaflary, Szczawnica, Nový Targ a Zakopané.

PETER KOLLÁRIK

AMERICKÉ ZASTAVENIA V RÍME

Severoamerické pápežské kolégium, ktorého rektorm je Mons. Kevin C. McCoy, aj v tomto roku zorganizovalo v pôstnom období 40 ranných sv. omší v 40 rímskych kostoloch. Americká tradícia v Ríme vznikla v druhej polovici 60. rokov a nadväzuje na zastavenia prvých kresťanov v rímskych Domoch Božích, ktoré dostali širší priestor počas pontifikátov Leva I. (? (440-561), Gregora Veľkého (590-604) a Gregora II. (715-731). Z obdobia Leva III. (795-816) je známy zoznam 94 „staníc“ - zastavení počas 92 dní. Pôstne zastavenia mali v istom období charakter pokánia. História návštěv v rímskych kostoloch je hodná samostatnej témy, v ktorej veľkú úlohu zohrávali návštěvy pápežov v titulárnych kostoloch.

Na osobné pozvanie veľvyslanca USA pri Sv. stolici Jamesa R. Nicholsona s manželkou sa v tomto roku na ranných sv. omšíach zúčastnil aj veľvyslanec SR pri Sv. stolici PhDr. Marián Servátk s manželkou. (ms)

OSCARY '2002

Americká filmová akadémia udelila už po 74. raz zlaté sošky Oscar najlepším filmom a

ich tvorciam. Slávnostná ceremonia sa konala 24. marca t.r. v pozlátenom Kodak Theatre v Hollywoode a uvádzala ju afroamerická herečka Whoopi Goldbergová. Účastníci slávnosti si minútou ticha uctili pamiatku obetí teroristického útoku z 11. septembra 2001 v New Yorku a neskôr vzdali hold osobnostiam šoubiznisu, ktoré zomreli v minulom roku - Georgeovi Harrisonovi a Jackovi Lemmonovi. Po štyri Oscary získali filmy Čistá duša (osem nominácií) a Pán prsteňov: Spoločenstvo prsteňa (nominovaný v 13 kategóriách).

Po prvýkrát v 74-ročnej histórii odovzdávania cien Americkej filmovej akadémie dosta- la sošku Oscara za najlepší ženský herecký výkon v hlavnej úlohe afroamerická herečka Halle BERRYOVÁ a triumf čierneho Hollywoodu dovršilo udelenie Oscara za najlepší mužský herecký výkon vo filme Training Day Denzelovi WASHINGTONOVÍ (držiteľ Oscara z roku 1989 za najlepší mužský herecký výkon vo vedľajšej úlohe).

Ďalšie Oscary získali: najlepší film: ČISTÁ DUŠA (rézia Ron Howard) - príbeh o geniálnom matematikovi triacom na schizofréniu; najlepší režisér: Ron HOWARD (Čistá duša); za najlepší mužský herecký výkon vo vedľajšej úlohe: Jim BROADBENT (Iris, rézia Richard Eyre); za najlepší ženský herecký výkon vo vedľajšej úlohe: Jennifer CONNELLYOVÁ (Čistá duša); za najlepší pôvodný scenár: Julian FELLOWES (Gosford Park, rézia Robert Altman); za najlepší adaptovaný scenár: Akiva GOLDSMAN (Čistá duša); za najlepšiu kameru: Andrew LESNIE (Pán prsteňov: Spoločenstvo prsteňa, rézia Peter Jackson); za najlepšiu hudbu: Howard SHORE (Pán prsteňov); za najlepšie masky: Peter OWEN, Richard TAYLOR (Pán prsteňov); za najlepšie vizuálne efekty: Jim RY-GIEL, Randall William COOK, Richard TAYLOR, Mark STETSON (Pán prsteňov); za najlepší zvuk: Chris MUNRO (Čierny jastrab zostrený); za najlepší strih: Pietro SCALIA (Čierny jastrab zostrený); za najlepší strih zvuku: George WATTERS II, Christopher BOYES (Pearl Harbor, rézia Michael Bay); za najlepšiu pieseň: IF I DIDN'T HAVE YOU z filmu Príšerky, a.s. (autor Randy Newman); za najlepšiu výpravu: Catherine MARTINOVÁ, Brigitte BROCHOVÁ (Moulin Rouge); za najlepšie kostýmy: Catherine MARTINOVÁ, Angus STRATHIE (Moulin Rouge); za najlepší neaglicky nahovorený film: NO MAN'S LAND (Bosna a Hercegovina, rézia Dušan Tanovič); za najlepší animovaný film: SHREK; za najlepší krátky animovaný film: Ralph EGGLESTON (For the Birds); za najlepší dokumentárny film: MURDER ON A SUNDAY MORNING; za najlepší krátky dokumentárny film: THOTH; za najlepší krátky hraný film: ÚČTOVNÍK.

Cestného Oscara za celoživotné dielo dostali Sidney POITIER (ocenený Oscarom v hlavnej kategórii v roku 1963) a Robert REDFORD. (pk)

EUROLIGA MTB TATRY '2002

Všetkých záujemcov o rozšírenie poľsko-slovenskej spolupráce, propagáciu zdravého spôsobu života a športové súperenie upozorňujeme, že 28. apríla t.r. odštartoval 4. ročník pretekov na horských bicykloch - Euroliga MTB Tatry '2002. V súťaži štartujú amatérski pretekári z Poľska a Slovenska, ktorí si v tomto roku zmerajú sily na šiestich pretekoch.

Hlavným organizátorom súťaže je Výbor pre šport a turistiku Euroregiónu Tatry a Cyklistické promočné stredisko Horské orly (KCP Górskie Orły) - Rabka-Zdrój a spoluorganizátori súťaže sú firma „Out Of Order Sports“ - Danielky v Oravke a Spolok Slovákov v Poľsku.

- Termíny ďalších pretekov:
- 19. mája - Dolný Kubín (Slovensko)
- 26. mája - Limanowa
- 2. júna - Skawa
- 18. augusta - Veľká Lipnica-Kičory
- 6. októbra - FINÁLE - Rabka-Zdrój

SMS Z HRANICE

Od začiatku apríla funguje nový SMS-ový servis poľskej colnej služby, z ktorého sa cestujúci za pomocí svojho mobilného telefónu dozvedia, aká je situácia na hraničných priechodoch. Po vyslaní SMS-u na číslo **7145** s názvom vybraného priechodu už po chvíli získame informácie, ako dlho musia na vjazd a výjazd z Poľska čakať osobné, nákladné automobily a autobusy. Servis obsahuje informácie o situácii na 43 hraničných priechodoch, v tom na šiestich poľsko-slovenských, t.j. Ujsóty, Zwardon-Mýto, Korbielów, Chyžné, Łysa Polana a Barwinek. Za jeden SMS zaplatíme 1 zlót plus 22% daň. (pk)

RECITAČNÁ SÚŤAŽ...

POKRAČOVANIE ZO STR. 21

- Báňke Tatrzánskej za prednes básne List matke
- 4. Kamila LITVIAKOVÁ z gymn. v Jablonke za prednes básne Neznámy národ
- 5. Veronika HOVANCOVÁ z gymn. v Nižných Lapšoch za prednes básne O dvanásťtej komnate
- 6. Magdaléna PILCHOVÁ z gymn. v Jablonke za prednes básne Čáry - máry

Próza

1. Dominika LITVIAKOVÁ z gymn. v Jablonke za prednes úryvku z románu Námestie sv. Alžbety
2. Viola KOLODEJOVÁ z gymn. v Krempachoch za prednes rozprávky Rovnopekný pár
3. Edita MILANIAKOVÁ z gymn. v Nižných Lapšoch za prednes rozprávky Rovnopekný pár.

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 7. decembra 2001 zomrel vo Vyšných Lapšoch vo veku 89 rokov kraján

FRANTIŠEK KRIŠÍK



Zosnulý bol členom Spolku od jeho založenia a dlhoročným čitateľom Života. Odišiel od nás vzorný kraján, starostlivý manžel, otec, dedo a pradedo. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulého vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP vo Vyšných Lapšoch

* * *

Dňa 26. januára 2002 zomrela v Krempachoch vo veku 87 rokov krajánka

MÁRIA ŠVECOVÁ

Zosnulá bola dlhoročnou členkou nášho Spolku a čitateľkou Života. Odišla od nás dobrá krajánka, starostlivá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

Dňa 18. marca 2002 zomrela v Krempachoch vo veku 88 rokov krajánka

ANNA PAĽUCHOVÁ

Zosnulá bola o začiatku členkou nášho Spolku a dlhoročnou čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajánka, starostlivá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodinám zosnulých vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v KREMPACHOCH

* * *

Dňa 16. februára 2002 zomrel v Nižných Lapšoch vo veku 75 rokov kraján

JOZEF MAJERČÁK



Zosnulý bol vyše 30 rokov členom miestneho dychového orchestra, ako aj dlhoročným odoberateľom Života. Vychoval dve dcéry a syna. Odišiel od nás dobrý človek, starostlivý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

Dňa 11. marca 2002 zomrel v Nižných Lapšoch vo veku 78 rokov kraján

PETER STANEK



Zosnulý bol odoberateľom Života od založenia časopisu. Zanechal v žiali manželku, syna a dcéru. Odišiel od nás dobrý človek, tešiaci sa všeobecnej úcte, starostlivý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

Rodinám zosnulých vyjadrujeme úprimnú sústrast.

MS SSP v Nižných Lapšoch

* * *

Dňa 27. februára 2002 zomrela v Novej Belej vo veku 92 rokov krajánka

ŽOFIA KURNÁTOVÁ



Zosnulá bola členkou nášho Spolku od jeho vzniku a dlhoročnou čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajánka, starostlivá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Novej Belej

* * *

Dňa 28. februára 2002 zomrel náhle v Miakoľove vo veku 63 rokov kraján

IGNÁC KAŠPRÁK

Zosnulý, rodák z Chyžného, bol dlhoročným členom MS SSP v Sliezsku. Odišiel od nás vzorný kraján, starostlivý manžel a otec a dobrý človek. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulého vyjadrujeme úprimnu sústrast.

MS SSP v Sliezsku

* * *

Dňa 1. marca 2002 zomrela náhle v Jurgove vo veku 63 rokov krajánka

ANNA MIŠKOVIČOVÁ

rod. Kovalčíková



Zosnulá, pôvodom z Krempáčov, bola dlhé roky učiteľkou v Čiernej Hore. Bola tiež dlhoročnou členkou nášho Spolku a horlivou čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajánka, starostlivá manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

Dňa 31. marca 2002 zomrela v Jurgove vo veku 88 rokov krajánka

ŽOFIA SILANOVÁ

Zosnulá bola členkou Spolku od jeho založenia a dlhoročnou čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajánka, starostlivá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodinám zosnulých vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Jurgove a redakcia Života

* * *

Dňa 13. marca 2002 zomrela v Kacvíne vo veku 71 rokov krajánka

MÁRIA KOVALČOVÁ

rod. Gecašeková



Zosnulá bola dlhoročnou členkou nášho Spolku a čitateľkou Života. Zanechala v žiali manžela, tri dcéry a niekoľko vnukov. Odišla od nás vzorná krajánka, starostlivá manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

Dňa 19. marca 2002 zahynul tragicky v Kacvíne vo veku 67 rokov kraján

JAKUB ŠEVČÍK



Zosnulý bol synom jedného zo spoluzakladateľov Miestnej skupiny SSP v Kacvíne Jána Ševčíka, dlhoročným členom Spolku a odoberateľom Života. Odišiel od nás dobrý kraján, starostlivý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

Rodinám zosnulých vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Kacvíne a redakcia Života

Z KALENDÁRA NA MÁJ

Záhradkári

Je to mesiac intenzívnej vegetácie, pri ktorej je vysoká spotreba vody a živín, ktoré musíme rastlinám zabezpečiť, lebo to spolu s počasím rozhoduje o budúcej úrode. Od polovice mája do konca mesiaca by sme mali dokončiť výsadbu a sejbu posledných druhov zeleniny, teda uhoriek, tekvice, fazule, cukrovej kukurice, zeleru, rajčiakov, prípadne papriky. Pri rajčiakoch treba dbať, aby rastliny neboli príliš „vytiahnuté“ (vysoké) a pri vyšších sortách hrachu zapichujeme hned oporné prúty, aby sme zamedzili polihaniu. Totiž polahnutý hrach nerodí. Záhončeky uvoľnené po skorej jarnej zelenine treba opäť zrýlovať a pohnojiť, po čom môžeme tam vysadiť priesady pre letný zber, napr. fazuľku na struky a pod. Šikovní záhradkári získajú na tej istej hriadke vhodnou kombináciou druhov aj tri úrody do roka. Popri vysadzovaní a zbere skorej zeleniny treba rastliny ošetrovať, okopávať, jednotiť, no a pravidelne polievať, čím zároveň bojujeme proti burine, ktorá obmedzuje rast zeleniny. Treba si všimnať najmä pýr, ktorý musíme niekoľkokrát postrekovať silnými roztokmi.

Ovocinári

Kedže v máji začína intenzívne prúdiť miazga, môžeme ešte prevrúblovať niektoré stromy, najmä jadroviny. Predtým každý konár skrátime o ok. 20 cm, lebo býva mierne zvädnutý. Do hrubých konárov môžeme vsadiť po obvode aj 5 vrúblov, čím sa urýchli zahojenie rany. Na každý konár potom priviažeme 2 tenké paličky, ktoré nad vrúblami zviažeme. Slúžia ako ochrana proti vylomeniu vtákmi. Dodajme, že v prevrúblowanej korune sa necháva 3-4 menej významné konáre ako „faháky“. V máji treba sledovať novovysadené stromčeky, ktoré by mali pučať do konca mesiaca. Keď na nich nevidíme nijaké ozivenie, vyberieme ich zo zeme, obnovíme rezy na koncoch koreňov, vložíme ich na 24 hod. do čistej vody a znova zasadíme. Aj ich korunku skrátime na spodné očká a rany pozatierame. Ak po tomto zásahu do 3 týždňov nevypučia, môžeme ich odstrániť.

Chovatelia,

ktorí odchovávajú mládatá s pomocou živej kvočky a kúpili si aj jednodňové ku-

riatka, môžu ich vložiť pod kvočku až večer. Včasťe vyliahnuté húsatá, ktorým už narastlo prvé perie a ručné letky krídel sa im na chrbe križujú, sú už zrelé na podšklbanie. Podšklbávame len perie na prsiach a bruchu, samozrejme nie do hola. O dva mesiace môžeme podšklbávanie zo-pakovať. V tomto mesiaci je už dosť zeleného krmu, ktorý hydina potrebuje. Výborná je najmä pŕchľava, najlepšie mladá, kedy je veľmi výživná. Vodnej hydine treba umožniť aspoň občas prístup k vode (potoku), aby sa mohla vykúpať.

Včelári

V máji teplota stúpa a včelstvá výrazne mohotnejšie. Preto včelári pokračujú v rozširovaní plodiska privesovaním ďalších svetlých plástov a počas znášky zavesovaním medzistienok. Vo včelstvách sa prebúdza pohlavný pud, ktorý si ukájajú stavbou trúdich buniek. Dobre je, ak každý plodiskový plášt je vystavaný len robotníckimi bunkami. Aby však včelstvo mohlo ukojiť snahu po stavbe trúdich buniek, pridávame mu tzv. stavebný rámk. Volné miesto na ňom včely využijú na stavbu trúdich buniek. Vo včelstvách je čoraz viac mladých včiel, ktoré sa snažia zamestnávať kŕmením plodu. Kedže trúd plod skonzumuje skoro trikrát viac potravy ako plod robotníči, jeho kŕmením oddaľujeme snahu po rojení.

Ak zistíme, že sa včely hromadia v podmete a plodisko je už plne obsadené plástami, nadstavíme včelstvu medník. Na plodisko položíme mriežku, aby matka nemala prístup do medníka a postupne pridávame plasty. Posledný plášt v medníku zakryjeme tepelne izolovanou priehradkou. Včelstvá netreba zbytočne rozoberať, ale iba kontrolovať stavebný rámk. Keby sme však zistili, že včely na ňom stavajú misky a matka už niektoré aj zakladla, môžeme predpokladať, že sa včelstvo pripravuje na rojenie. To je, najmä pred hlavnou znáškou, nežiaduce, preto rojový pud treba tlmit. Ak je vhodné počasie a silné včelstvá dobre využili zdroje nektáru, môžeme už koncom mesiaca, častejšie však na začiatku júna, vyberať z úlož plasty naplnené medom. Samozrejme vyberáme až vtedy, keď je med zrelý, čiže aspoň polovica buniek na plástoch je uzavorená viečkami. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Dnes si v našej rubrike všimneme ďalšiu liečivú bylinu - LUBOVNÍK BODKOVANÝ (lat. *Hypericum perforatum L.*), ktorý rastie aj u nás na rúbaniskách, suchých lúkach a medziah, ale aj na rašeliniskách, v pobrežných húšťavach a pri močiaroch. Bylina je vysoká do 100 cm, rozkonárená, s drobnými elipsovými listkami a zlatozelenými, bodkovanými kvetmi.

Predmetom zberu je vňať krátko pred kvitnutím alebo po ňom, ktorú môžeme sušiť v snopčekoch na zatienenom, vzdušnom a dobre vetranom mieste. Skladujeme ju v dobre uzavorených nádobach a chránime pred svetlom. Bylina obsahuje veľa triesovín, silicu, flavónové glykozidy, hypericín a pod.

Lubovník sa v ľudovej medicíne používa pri poruchách trávenia, pri chorobách pečene a žlčníka, pri zápaloch močových ciest, pri ženských chorobách, napomáha látkovú pre-



menu, podporuje krvný obeh, zmierňuje dráždenie a priaznivo ovplyvňuje nervovú činnosť. Lubovníkový olej (z kvitnúcej vŕatej) slúži na natieranie pri reumatizme. Lubovník sa používa zvnútra i zvonka, hľavne v záparoch alebo odvaroch (1 polievková lyžica rezanej drogy na 1/2 l vody). V homeopatii sa esencia z čerstvej kvitnúcej vŕatej využíva pri poruchách hormonálnej činnosti, látkovej premeny, liečbe depresívnych stavov rozličného pôvodu, pri liečení zápalov nervov a zvonka na rany a opuchy (podliatiny), popáleniny, na kožu spálenú slnkom a pod. Ďalšie uplatnenie prípravkov z lubovníka je aj vo forme kloktadiel, olejnátnych roztokov na popáleniny, na obklady alebo na omývanie pri niektorých kožných ochoreniach (má totiž aj antibakteriálne účinky), do kupeľov na hemoroidy a v kozmetike.

Lubovníkový olej sa pripravuje maceráciou 100 g čerstvej rezanej kvitnúcej vŕatej v 250 g ľanového, prípadne olivového alebo slnečnicového oleja. Flášu s olejom a drogovou sa vystaví asi na 14 dní na slnko. V tom čase treba obsah fláše občas pretrepaať. (jš)

KÔŇ SO ZELENOU HRIVOU

Veľa ramien mal Dunaj a skoro v každom býval nejaký vodník. Tak i v ramene pod devínskym brárom. Tam mal svoje bývanie devínsky vodník.

Devínsky vodník bol ešte mladý, ani nie storočný. Ustavične v ňom žilky hrali, nohy mu jednostaj do tanca podskakovali. Keď si niekedy vo svojom vodnom dome zadupkal a zadubasil, dunajské vlny vedno s ním vírili a sa hojdali, o možutné devínske braľo plieskali.

Chodil sa on potajomky spozna kričkov prizeráť, ako dievky a mládenci na lúke drobčia, vrtia sa a vykrúcajú. Ej, či by si bol rád s nimi zakrepčil! Lenže tolkí mládenci pokope, to je pre vodníka hotová pohroma, nuž sa radšej zdržal.

Ale ráno, keď išli ženy predávať do mesta vajcia alebo hydinu, vše len voľktorú schytí a pretancoval s ňou kus cesty. Ak sa jej pritom škoda stala, nezabudol to vynahradíť - toliar na dlaň za rozbité vajcia. Nestala sa im teda nijaká krivda ani ubliženie, ale devínsky chlapík to aj tak nevedeli strpieť. Vodníčisko akýsi ukvapkaný, a ide sa ti s ich ženami vykrúcať! Dohovorili sa, že ho vystriehnu, chytia a zmlátia.

A tak raz, práve keď sa vodník s jednou ženičkou po ceste zvŕhal, odrazu len hvízd! A to si už chlapík dávali znamenie. Blysol vodník okom v tú stranu, kde Dunaj tečie, lenže tí sa práve odtiaľ v hustom rade blížili a obkolesovali ho. Dal sa vodník do behu, kde

mohol, a to veru bolo čoraz ďalej od rieky. Lebo tých, čo za ním bežali, ustavične pribúdalo. „Vodník! Chytajte ho!“ kričali a na tie slová sa k nim pridávali ďalší a ďalší.

Videl vodník, že je už načisto zle. Zastal, potriasol hlavou - a v tej chvíli bol z neho kôň so zelenou hrivou. Čože je už takému bežať a ujsť hoci aj celému



zástupu prenasledovatelov!

Dostal sa milý kôň až do uličiek bratislavského Podhradia..

- „Pozrite, kôň so zelenou hrivou!“ kričali ľudia.

- „To je vodník! Chytajte ho!“ kričali druhí. Po tej zelenej hrive ho poznali.

Pustili sa Podhradčania chytiať koňa vodníka, ale kdeže! Zakaždým sa im priam pomedzi ruky prešmykol.

A tu jednému z nich, krčmárovi prebitému, zíde čosi na um: „Pretiahnite cez ulicu reťaze!“

Zareťazili ulicu na jednom i druhom konci, a tak milého koňa chytili. Ej, či len bol pekný, keď sa tak vypínal! Hnedý a ligotavý, ani čo by sa bol v mesačnom svetle vykúpal. A dlhá zelená hriva rozvievala okolo neho!

„Čo s ním teraz?“ vravia ľudia. „Akože skántriť takú krásu?“

„Ešte vraj skántriť!“ vykríkol krčmár, ktorý vymyslel tie reťaze. „Ja si koňa odvediem.“ A už ho aj držal na ohľávke.

„A sa nebojíš? Veď je to vodník, nečistá sila!“ vravia tí druhí trošku s obdivom a trošku aj so závisťou.

„Viem ja, ako ho skrotiť.“

Lenže ako, to už nepovedal.

Slúžil kôň so zelenou hrívou u krčmára.

Mocný bol na počudovanie, samojediny utiahol vozisko naložené plnými sudmi. Gazda ho sice riadne obročil, no k vode nikdy nepripustil: ani k jarčeku, ani k studničke, ba ani k mláke. A nikdy ho ani z vedra nenapojil. A tak kôň chradol a chudol, oči mal čoraz smutnejšie, len-len zaplakal.

Krčmárov paholok Matúš sa už nemohol na to trápenie dívať. A tak raz večer, keď napájal ostatné kone, potisol putňu s vodou aj tomu so zelenou hrivou, hoci to mal prísne zakázané.

Napil sa kôň do chuti, potriasol hlavou - a v tej chvíli stál na jeho mieste vodník.

„Dákujem ti, Matúško, že si mi zachránil život,“ povedal mu. „Nikdy ti to nezabudnem.“

Siahol do vrecka, vytiahol tri dukáty a vraví:

„Postav si mlyn na devínskom ramene.“

Vrátil sa vodník do svojho vodného domova a mládenec Matúš odišiel od krčmára. Postavil si mlyn na devínskom ramene Dunaja, len taký malý-nevelký. Jaj, lenže to bol mlyn, čo mlel aj vtedy, keď iné mlyny nemohli; vo dne aj v noci, v lete aj v zime, za dažďa aj za sucha. Chýrnym a bohatým mlynárom sa stal ten mládenec dobrého srdca.

A krčmár sa raz pred vlastným domom potkol o kameň, ktorý len akomak zo zeme trčal. Potkol sa, padol tvárou do mláky a utopil sa v nej, hoci tam bolo len na tri prsty vody.

(Z knihy: Mária Ďuričková - Bratislavské povesti, Mladé letá 1990)

Už som vybačoval...

Allegro

S. Kupčok, 1880, [Hontianska]

2. Býval som valachom,
[i. býval som i bačom,]
teraz bych bačoval,
[i. ale nemám na čom,]

3. V hore som nocoval,
[i. v hore hospodu mal,]
ešte som na tebä,
[i. má milá, starosť mal,]

ĽUBOMÍR FELDEK

PRVÝ, KOHO SOM NA SVETE STRETOĽ

Prvý, koho som na svete stretol,
bola moja mama.
Euďom som sa popod nohy plietol,
mama strážila ma.
Hovorila: „Pozor, Ľudia,
toto nie je smetie,
to sa popod vaše nohy
živé diet'a pletie.
Nestúpte mu na hlavu,
malo by ju boľavú.“



VESELO SO ŽIVOTOM

- Tvoj otecko bol vraj na love medveďov. Mal šťastie?
- Mal, nestretol žiadneho.

Babka chlapcovi, ktorý sedí oproti nej v autobuse a žuje žuvačku:
- Počuj, synak, vidím, že sa ma snažíš zabaviť, ale je to zbytočné.
Som úplne hluchá!

- Milanko, - páta sa suseda malého Milana, - a ako sa budú voľať dvojčický, čo sa narodili včera tvojej mamičke?
- Ja neviem, teta, ale otec vravel čosi, že Himel a Hergot.

HRAČKY, POVEDAČKY, PREKÁRAČKY...

Kukulienka, kde si bola,
ked' tá tuhá zima bola?
Hajaja, kukuku,
sedela som na buku.



Ide pieseň dokola
okolo stola-la-la,
ide pieseň dokola
okolo stola.

Trikrát tri je deväť,
kto mlčí, je medved',
trikrát tri je deväť,
kto mlčí je slon.



Neplač, Janko, neplač,
kúpime ti pekáč,
ked' naplačeš plný,
kúpime ti druhý.

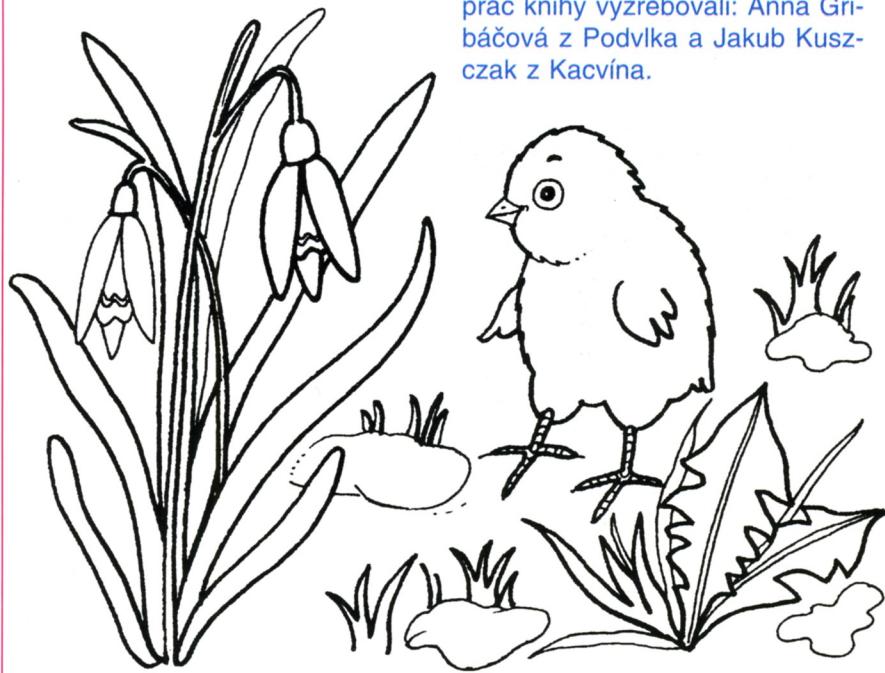


Tancovala ryba s rakom
a cibuľa s paštrnákom.
Tekvica sa veľmi smiala,
jak cibuľa tancovala.



MALUJTE S NAMI

Aj tentoraz bude vašou úlohou obrázok pekne vymaľovať a poslať do redakcie. Najkrajšie práce odmeníme slovenskými knihami. Z posledných prác knihy vyžrebovali: Anna Gribáčová z Podvlka a Jakub Kuszczak z Kacvína.



Sedliačkovi dobre je,
ked' naorie, naseje,
žitko mláti, má dukáty,
sedliačkovi dobre je.

Pásla ovečky v zelenom hájičku,
pásala ovečky niže lesa.
Ja za ňou dupi-dupi-dup,
ona zas cupi-cupi-cup,
domov, ovečky, poberte sa všetky,
domov, ovečky, poberte sa.



SLÁVNY DOMINIK

Urobil výnimočnú kariéru. S českým národným mužstvom vybojoval v japonskom meste Nagano titul olympijského majstra. Štyri razy bol majstrom sveta a päťkrát ho zvolili za najlepšieho brankára sezóny v najlepšej na svete kanadsko-americkej hokejovej lige NHL. Dvakrát ho dokonca uznali vôbec za najlepšieho hráča celej tejto ligy. Chýba mu len jedno - titul majstra NHL. Jeho mužstvo sa sice dvakrát prebojovalo do finále NHL, ale zakaždým prehralo. Aj finančne sa mu znamenite vodí. Za 11 rokov hry v NHL zarobil vyše 50 miliónov dolárov. Len za terajšiu sezónu mu vyplatia vyše 9 miliónov dolárov, čo je najväčšou sumou zo všetkých brankárov. Je čestným občanom mesta Buffalo, v ktorom prežil 9 rokov. Čitatelia už iste vedia, že ide o vynikajúceho hokejového brankára českého pôvodu, hrajúceho v súčasnosti v NHL - Dominika HAŠKA.

Ako hrá? - Ešte nebolo takého moderného brankára v dejinách hokeja. Ako brankár má neuveriteľný reflex, dokáže chytit puk, ktorého let nie je v stave postrehnúť ľudské oko. Nebojí sa prijať na telo mohutný úder puku letiaceho rýchlosťou vyše 200 km za hodinu. Snáď aj preto utrpel až 13 viac alebo menej vážnych zranení. Ked je to potrebné, býva aj obrancom. Napriek tažkému brankárskemu výstroju sa dokáže vrhnúť ako strela za pukom uzdieleným aj vyše desať metrov a vyraziť ho spred nôh útočníka. Haškova výnimočnosť spočíva v jeho univerzalnosti - takto oňom písal známy americký športový týždenník Sports Illustrated.



V jeho vlasti, v Čechách, ho doslova zbožňujú. Zriedkavo tam býva, ale keď vynikajúci spevák Karel Gott dával v Prahe koncert pri príležitosti 60. narodenín, Hašek patril k jeho najdôležitejším hosťom. Práve on odovzdával Gottovi na pamiatku hokejku hovoriac do mikrofónu: *Je to za tvoj krištáľový hlas a za to, že si.* Ked sa reprezentačné hokejové mužstvo Českej republiky vracalo z Nagana so zlatou olympijskou medailou, vítal ho polovica obyvateľov Prahy, ktorí skandovali: *Hašek na hrad, čo inými slovami znamená: Hašek na prezidentský úrad.*

V Buffalo mal povest veľmi pracovitého človeka a súčasne aj veľmi skromného. Dokázal si získať ľudí svojou typickou českou pokojnou povahou a širokým americkým úsmevom. Hovorí výborne po anglicky. Práve on sa venoval v Buffalo černošskej a portorickej mládeži a snažil sa usmerniť jej záujem na šport a iné ciele, než drogy a zbrane. Z jeho iniciatívy vznikla v centre mesta aj malá hokejová liga. Deti a mládež z celého okolia sa tam chodia učiť hrať hokej pod dozorom svojho najväčšieho idola. Dodajme, že Hašek viackrát verejne vystupoval v miestnej televízii zbierajúcej peniaze pre telesne postihnuté deti. Ked podpisoval novú zmluvu s klubom Buffalo Sabres hovoril: *- Neviem si predstaviť svoj život nikde inde. Tu je môj domov.* A za to ho ľudia mali radi.

V júni minulého roka však zmenil svoj názor. Prešiel do iného klubu - Detroit Red Wings, ktorý mal veľké šance na majstrovský titul v NHL. Totiž, ako sme už spomínali, iba táto trofej mu ešte chýba. Musí sa veľmi ponáhlať, lebo má už 37 rokov a z roka na rok aj čoraz menej šancí na získanie tohto titulu, ktorý preňho ako športovca, hokejistu, znamená veľmi vela. Verme, že sa mu jeho túžba splní. (jš)

Hviezdy svetovej estrády PHIL COLLINS

Ked mal 5 rokov, rodičia mu kúpili malé bicie nástroje. Čoskoro to však oľutovali, lebo chlapec sa do tých nástrojov vášnivo zaľúbil a hral na nich od rána do večera, čím znervózňoval všetkých dookola. Ďalšou väšňou P. Collinsa bolo herectvo. Hral v niekoľkých muzikáloch na londýnskych scénach. V kine debutoval v r. 1964, keď zahrával ako jeden z obdivovateľov skupiny The Beatles vo filme *A Hard Day's Night*. Neskôr zahrával ešte jednu, väčšiu úlohu vo filme *Calamity the Cow* a rozhodol sa venovať sa hudbe.

Spočiatku hral v niekoľkých malých skupinách, skladal a získal si povest dobrého bubeníka. Práve ako bubeník upozornil na seba členov známej skupiny Genesis, a tak nie div, že sa k nim čoskoro (1970) pripojil. Keď o štyri roky neskôr odišiel zo skupiny jej zakladateľ a vokalista Peter Gabriel, Collins obsadihl jeho miesto pri mikrofóne. Vtedy vysvitlo, že je nielen znamenitý bubeník, ale aj výborný vokalista. Preto neprekvapuje, že sa onedlho rozhodol nahrať album. Vyšiel roku 1981 a volal sa *Face Value*. Bolo na ňom 12 pesničiek, ktoré inšpiroval rozchod P. Collinsa s jeho prvou manželkou Andreou.

80. roky by sme mohli označiť ako pásmo veľkých Collinsových úspechov. Patria k tomu medziiným spoločné platne s Genesis, sólové platne, koncertné turné po svete, viaceré ceny Grammy, účasť na koncertoch Live Aid, filmy a na koniec odchod zo skupiny Genesis. Nebola to však definitívna rozlúčka s členmi tejto skupiny, o čom svedčí o.i. fakt, že každých niekoľko rokov nadšenci Genesis dostávali platne nahrávané spolu s Collinsonom. Dokonca aj teraz, keď sa táto skupina rozpadla, sa začína povrávať, že opäť začne vyvíjať svoju činnosť. Zatiaľ si P. Collins upewnil povest znamenitého vokalistu a uznávaného skladateľa i autora tekstov. Najlepším dôkazom toho je i fakt, že za pesničku *You'll Be In My Heart* pre Disneyov kreslený film *Tarzan* dostal jeden z najprestižnejších cien - Oscara. (jš)



DVOJFAREBNÝ PULÓVER

Veľkosť: č. 36-38 (38-40)

Materiál a spotreba: 600 g modrej a 50 g bielej (alebo 600 g bielej a 50 g modrej) pletacej priadze, ihlice č. 3,5 a 4,5.

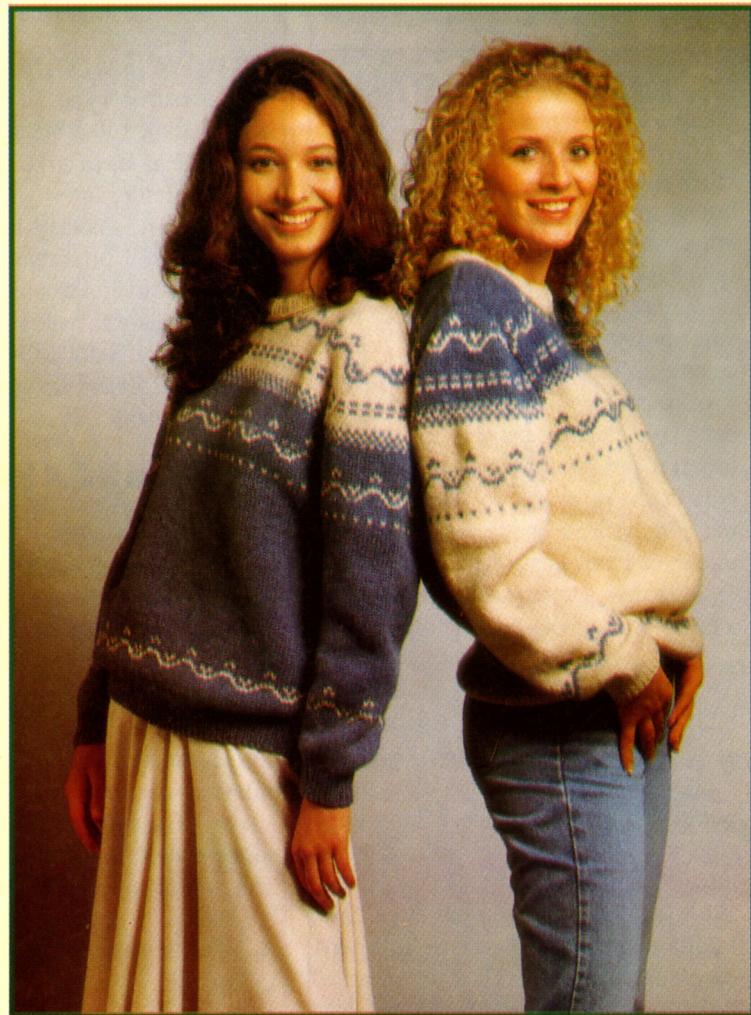
Vzory: I. patentový: 1 hl., 1 obr.; II. Džersejový: lice hl., rub obr.; III. vypletaný: podla nákresu.

Vzorník: 10 x 10 cm = 18 očiek a 22 riadkov.

Postup práce: popis na pulóver prinášame v dvoch veľkostach, rozmery na väčšiu veľkosť sú v zátvorke.

Zadný diel: Na ihlice č. 3,5 naberieme 100 očiek a upletieme 4 cm vysoký patent. Pokračujeme na ihliciach č. 4,5 džersejovým vzorom tou istou priadzou ešte 4 (5) cm, čo je 12 r. a upletieme prvé časť vzoru (vlnovku) podla nákresu. Po dokončení vzoru pokračujeme základnou priadzou až do výšky 29 (31) cm od patentu a potom upletieme celý vzor podla nákresu. Po dokončení prvého riadka vzoru začneme tvarovať prieramky. Na obidvoch stranach uberieme po 1x4, 1x3, 1x2 a 1x1 očku a ďalej pletieme rovno. Vo výške 53 (55) cm od patentu začneme tvarovať priečrnik. Naraz uzavrieme 10 očiek a ďalej uberieme po 2x4, 1x3 a 2x1 očku na oboch stranach a zvyšných 22 očiek na pleciach uzavrieme naraz.

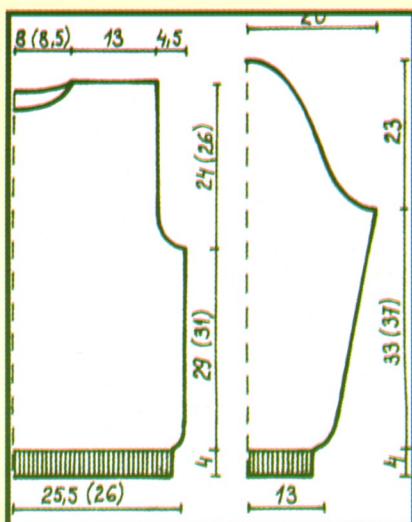
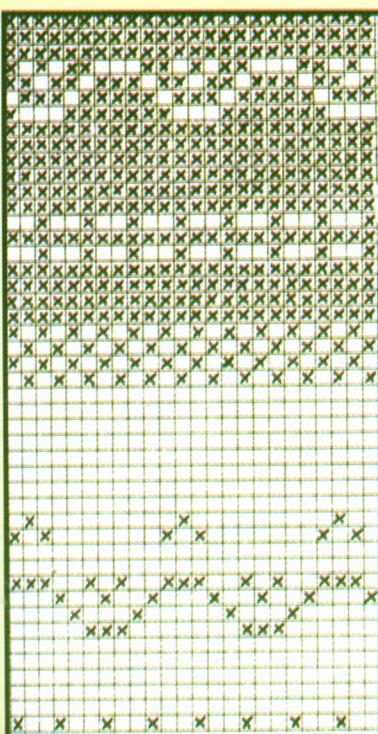
Predný diel pletieme tak isto ako zadný až po priečrnik, ktorý začneme tvarovať už vo výške 50 (52) cm. Naraz uzavrieme 10 stredných očiek a na oboch stranach výstrihu uberieme ešte 1x4, 1x3, 2x2 a 2x1 očko. Očká na pleciach uzavrieme naraz vo výške zadného dielu.



Rukáv začneme pliesť na ihliciach č. 3,5 na 50 očiek. Patentovým vzorom upletieme 4 cm a ďalej pokračujeme na ihliciach č. 4,5 džersejovým vzorom, pričom v 1. r. rozpletieme každé 2. očko na dve očká. Zopakujeme časť vypletaného vzoru ako na ostatných dieľoch a od začiatku vzoru začneme rukáv rozširovať pridávaním po 1 očku na oboch stranach po každých 5 cm. Vo výške 33 (37) cm od patentu pokračujeme celým vyplétaným vzorom podla nákresu a zároveň tvarujme rukávovu hlavicu ubraním po 1x4, 1x3, 1x2 a 1x1 očku na oboch stranach, potom uberáme postupne po 1 očku po každých 1,5 cm až do výšky 56 (60) cm od patentu a ostávajúcich 10 očiek uzavrieme naraz.

Dokončenie: Na ihlice č. 3,5 naberieme 160 očiek a upletieme 3 cm vysoký pásik na olemovanie výstrihu. Očká naraz uzavrieme a po zošíti všetkých častí prišijeme lem okolo priečrníka.

(Text, foto a kresba: Dorka č. 1/99)



Použité skratky: hl. = hladko; obr. = obrátene; nah. = nahodiť; r. = riadok.



ČO NA OBED?

PLNENÉ ZEMIAKOVÉ KNEDLE. 450 g varených zemiakov, 20 g hrubej múky, 1 vajce, 20 g pečeného bravčového bôčika alebo lopatky, kvasená kapusta, soľ.

Zemiaky uvaríme, postrúhame, pridáme hrubú múku, soľ a vajce. Vypracujeme cesto, ktoré vyvalkáme na plát a rozkrájame na štvorce. Do stredu každého štvorca dáme pečený bôčik alebo lopatku pokrájané na kocôčky. Zaguľatíme a zavaríme do vriacej osolennej vody. Varíme podľa veľkosti 8-10 minút, odkvapkané urovnáme na tanier, omastíme šťavou z pečeného bôčika a podávame s kvasenou kapustou.

SAFALÁDKY V PIVNOM CESTÍČKU. 8 safaládok, 2 vajcia, 3 dl piva, hladká múka, soľ, olej.

Safaládky ošúpeme, po dĺžke rozpôlme a namáčame v cestíčku, ktoré sme vyšľahali z vajec, soli, piva a múky. Cestíčko pripravíme také husté, ako býva liate cesto do polievky. Safaládky namočené v cestíčku hned dáme na rozpálený tuk a vyprážame do zlatista. Podávame ich so zemiakovou kašou alebo zemiakovými hranolkami a so zeleninovým šalátom.

RYŽOVÝ NÁKYP S JABLKAMI. 400 g ryže, 1/2 l mlieka, 500 g jablk, 2 vajcia, 60 g rastlinného tuku (napr. Rama), 100 g cukru, soľ, 1 citrón, strúhanka.

Ryžu preberieme, prepláchneme teplou vodou, zalejeme osoleným mliekom, rozriedeným vodom (na 1 pohár ryže 2 poháre mlieka s vodom) a dusíme. Jablká obielime, zbabíme jadrovníkov, pokrájame na plátky, pokvapkáme citrónovou šťavou a podusíme v troche vody s cukrom. Rastlinný tuk rozotrieme s cukrom a žltkami, pridáme postrúhanú citrónovú kôru a zmiešame s vychladnutou dusenou ryžou. Nakoniec vmiešame ušľahaný sneh z bielkov. Do vymastenej a strúhankou vyspanej misy z ohňovzdrného skla dáme vrstvu ryže, na ľu podusené jablká

a zakryjeme zvyšnou ryžou. Zapečieme vo vopred vyhriatej rúre.

ŠALÁTY

SYROVÝ ŠALÁT SO ZELEROM.

300 g tvrdého syra, 300 g sterilizovaného zeleru, 150 g šlahačkovej smotany, horčica, šťava z 1/2 citróna, mleté čierne korenie, soľ.

Z horčice, smotany, citrónovej šťavy, korenia a soli pripravíme šalátovú zálievku, do ktorej nakoniec pridáme syr a zeler pokrájaný na malé jemné plátky alebo rezančeky. Šalát asi hodinu necháme odležať a podávame ho vychladnutý. Ako príloha je vhodný čierny chlieb.

MÚČNIKY

JUDÁŠE S MEDOM.

140 g masla, 60 g práškového cukru, 3 žltky, vanilínový cukor, citrónová kôra, soľ, 30 g droždia, 50 g práškového cukru, 50 g hrubej múky a 1 dl vlažného mlieka na prípravu kvásku, 450 g hrubej múky, 1,5 dl mlieka, 30 g masla na vymasenie plechu, žltok a med na potretie, vanilínový cukor na posypanie.

Maslo vymiešame do peny, pridáme práškový a vanilínový cukor, žltky, trochu soli a postrúhanú citrónovú kôru. Všetko spolu dobre vymiešame. Potom prilejeme kvások, pripravený z droždia, cukru, múky a mlieka, pridáme ostatnú múku a s mliekom vypracujeme mäkké, lesklé cesto, ktoré necháme na teplom mieste vykysnúť. Vykysnuté rozvalkáme na hrúbku 2 cm, okrúhlou formičkou povykrájeme judáše, zúbkoványm kolieskom urobíme na povrchu mriežky, uložíme ich na plech vymasený maslom a znova necháme vykysnúť. Pred pečením ich potrieme rozštahaným žltkom a v horúcej rúre upečieme do červena. Vychladnuté judáše potrieme medom a posypeme vanilínovým cukrom.

MLADÝM GAZDINÁM

- Hrozienka a kandizované ovocie do múčnikov pridávame vždy premiešané s múkou, aby zostali v ceste rovnomerne rozložené.

- Máso solíme až po opečení na tuku, aby nepúštaло šťavu.

- Pečeň je chutnejšia, keď ju pred úpravou necháme namočenú v mlieku. (js)

CHOROBA LEŚNA
U BYDŁA

Chorobę tę, znaną także pod innymi nazwami, np. piroplazmoza lub krwawy mocz, wywołuje mały pasożyt żywiący się i rozmnażający się we krwi bydła. Pasożyt przenoszony jest z chorego zwierzęcia na zdrowe przez kleszcze, żywiące się krwią bydła. Kleszcz siada na skórze chorego zwierzęcia i wysysa krew a wraz z nią i pasożyty. Następnie siada na drugim zwierzęciu, znów nakluwa skórę i przy tej czynności pasozyty dostają się do krwi zdrowego zwierzęcia. Tu pasożyty rozmnażają się i wywołują chorobę.

Kleszcze żyją na wilgotnych, podmokłych pastwiskach, porośniętych krzewami, oraz w okolicach leśnych. Dlatego też w takich okolicach bydło najczęściej pada na tę chorobę. Krwawy mocz występuje od maja do września, a najczęściej spotyka się go w czerwcu i lipcu. Wśród objawów choroby zauważa się ospałość, niechęć do jedzenia, nie reagowanie na wołanie i hałas oraz brak przeżuwania. Wydajność mleczna krowy zmniejsza się, mleko ma zabarwienie żółte lub czerwone i gorzki smak. Z czasem pojawia się biegunka, przy czym kał zawiera domieszkę krwi a mocz przybiera charakterystyczną czerwoną barwę. Zwierzę chudnie, na podbrzuszu mogą pojawiać się obrzęki.

Jeśli chore zwierzę nie padnie po 3 - 6 dniach, to mniej więcej po 2 tygodniach powraca do zdrowia. Odzyskanie pełni sił następuje jednak powoli. Chorze zwierzę należy pozostawić w spokoju w oborze lub na dworze w zacienionym miejscu, żywić trawą, sianem i podawać dużo wody do picia. Tylko szybka pomoc lekarska może uratować chore zwierzę. Ponieważ roznosiciele choroby - kleszcze - żyją na podmokłych pastwiskach, należy je osuścić albo po prostu omijać.

RONIENIE
RZĘSISTKOWE
BYDŁA

Roniene rzęsistkowe albo inaczej razę rzęsistkową wywołuje także bardzo

mały pasozyt. Żyje on w narządach rodrodnych krów i buhajów wywołując stany zapalne oraz poronienia. Choroba przenoszona jest przeważnie przez chore zwierzęta na zdrowe w czasie krycia lub na przedmiotach używanych w oborze albo wraz z zakażoną ściółką. Najbardziej widocznym objawem tej choroby jest ronienie między drugim a trzecim miesiącem cielności. Jeżeli jednak następuje w pierwszych tygodniach ciąży, może być nie za uważane przez hodowcę. Po poronieniu krowy często jałowieją, gdyż pasozyty powodują ropne zapalenie macicy. W niej to gromadzi się spora ilość ropy a na błonie śluzowej tworzą się wrzody. U buhajów choroba przebiega albo bez widocznych objawów, albo powstaje obrzęk napletka oraz wrzody na jego wewnętrznej powierzchni. Z napletka wypływa wówczas ropa. Choroba ta trwa zazwyczaj długo i jest trudna do wyleczenia. Rozpoznać ją można tylko na podstawie badania laboratoryjnego wydzieliny z pochwy lub napletka. Dlatego w przypadkuauważenia opisanych objawów, a zwłaszcza po poronieniu lub niezacieleniu się krowy, należy wezwać lekarza.

Choroba rozprzestrzenia się przede wszystkim w czasie krycia, dlatego wszystkie buhaje muszą być badane. Krowy, które roniły i nie mogą się ponownie zacielić, oraz te, u których z narządów rodnych wypływa ropa, należy przed pokryciem bezwzględnie zbadać. Po stwierdzeniu wczesnego ronienia chociaż u jednej sztuki w oborze, trzeba poddać badaniu wszystkie pozostałe. Najlepszym sposobem zapobiegania ronieniu rzęsistkowemu jest sztuczne unasienianie, gdyż nasienie pochodzi od zdrowych rozpłodów, będących pod stałą kontrolą lekarską.

WŚCIEKLIZNA OWIĘC

Jest to zaraźliwa i nieuleczalna choroba, podlegająca obowiązkowi zgłoszania. Na początku choroby zwierzę jest smutne i osowiałe. Po pewnym czasie staje się niespokojne, podniecone, gryzie miejsce ukąszenia, ślini się, biega bez celu, wdrapuje się na ściany, uderza rogami o złoby, zgrzyta zębami i zjada zamiast normalnego pokarmu - kawałki drewna, kamienia itp. Niektóre rzuci się na inne zwierzęta i na ludzi. W wielu wypadkach pojawia się wzmożony popęd płciowy. Przed śmiercią następuje ogólnie porażenie kończyn zwierzęcia. (jš)



PRAWNIK

JAK DŁUGO WAŻNA JEST RECEPTA?

Każda recepta jest ważna tylko przez pewien okres i dlatego z jej zrealizowaniem nie powinniśmy zwlekać zbyt długo. Na przykład recepta na antybiotyki i na leki tzw. pomocy doraźnej jest ważna tylko przez siedem dni. Natomiast przez 60 dni jest ważna recepta na leki sprowadzane z zagranicy. Recepta na pozostałe leki jest ważna przez 30 dni. Dlatego na przedawnioną, jak również błędnie wystawioną receptę apteka ma prawo odmówić jej realizacji. A zatem: gdy otrzymamy receptę od lekarza sprawdźmy, czy np. dobrze jest oznaczona kasa chorych, do której należymy, oraz czy widnieje na niej numer kontraktu danego lekarza (lub przychodni) z naszą kasą chorych. Dodajmy jeszcze, że lekarz na jednej recepcie może wypisać tylko pięć leków. Jeśli pacjent ma prawo do zniżki przy opłacie leków, to lekarz powinien to zaznaczyć na recepcie, gdyż bez takiego oznaczenia trzeba będzie zapłacić pełen koszt leku.

JEŚLI NAS OKRADZIONO...

Jeżeli właściciel mieszkania czy domu zorientuje się, że ktoś się do niego włamał, to powinien natychmiast wezwać policję i cierpliwie czekać, aż przyjedzie. Nie należy więc wchodzić do takiego mieszkania, sprawdzać, co zginęło, czy też sprzątać. Nie można także wpuszczać do mieszkania innych osób, np. sąsiadki czy dozorcy, które chcą pomóc w sprzątaniu. Takie działanie niszczy ślady pozostawione przez przestępco i w ten sposób często utrudnia lub uniemożliwia wykrycie sprawcy włamania. Wejście do mieszkania przed policją bywa także niebezpieczne, gdyż może tam jeszcze być włamywacz. Gdy wezwimy policję, to najpierw przyjedzie załoga policyjnego patrolu a później grupa dochodzeniowo-sledcza, która odpowiednio zabezpieczy ślady i zrobi zdjęcia. Dopiero po skończeniu czynności przez policję możemy przystąpić do sprawdzenia, co zginęło i sprzątania. (Kodeks postępowania karnego: art. 303 i 304)

URLOP MACIERZYŃSKI DLA MĘŻA

Z urlopem macierzyńskim ma prawo skorzystać również ojciec dziecka, choć na zupełnie innych warunkach, niż było dotychczas. I tak jeśli matce dziecka przysługuje urlop macierzyński w wymiarze 16, 18 lub 26 tygodni, to zawsze powinna wykorzystać go w wymiarze co najmniej 14 tygodni po porodzie. Z reszty urlopów może zrezygnować i wówczas ma prawo wykorzystać go ojciec dziecka. Aby tak się stało, żona powinna najpierw złożyć swojemu pracodawcy na piśmie podanie o rezygnację z części urlopów. Musi to zrobić co najmniej na 7 dni przed przystąpieniem do pracy. Do tego podania powinna dołączyć zaświadczenie od pracodawcy męża, potwierdzające termin rozpoczęcia przez niego urlopów macierzyńskich. Musi on jednak przypadać na czas tuż po rezygnacji żony z urlopów macierzyńskich.

Mąż będzie mógł korzystać z urlopów i zasiłku macierzyńskiego nie dłużej niż 2 tyg. - przy pierwszym dziecku, 4 tyg. - przy każdym kolejnym dziecku, zaś przy bliźniakach lub trojaczkach - nie dłużej niż 12 tygodni. A zatem łączny czas urlopów żony i męża nie może być dłuższy, niż stanowią to przepisy. (Dziennik Ustaw nr. 154 z 2001 r., poz. 1805)

ZATARCIE KARY

Gdy popełniliśmy przestępstwo i zostaliśmy skazani, to po pewnym czasie nastąpi zatarcie skazania i wpis o nim zostaje usunięty z rejestru skazanych. Na przykład zostaliśmy ukarani grzywną lub karą ograniczenia wolności. Zatarcie skazania następuje wtedy z mocy prawa po upływie pięciu lat od wykonania lub darowania kary. Oznacza to, że wpis o skazaniu zostanie usunięty z rejestru skazanych po upływie tego czasu. A więc nie musimy w tym celu pisać żadnych prośb ani składać wniosków. Jeśli chcielibyśmy, aby zatarcie nastąpiło wcześniej, możemy wystąpić o to do sądu z wnioskiem, ale dopiero po upływie 3 lat od wykonania kary albo darowania jej. Gdy zostaliśmy skazani na kare pozbawienia wolności, to z mocy prawa zatarcie następuje z upływem 10 lat (od wykonania lub darowania kary), zaś na nasz wniosek w ciągu 5 lat. (Kodeks karny: art. 106 i 107)

HVIEZDY O NÁS**BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)**

Zbavíš sa jednej starosti a objaví sa desať ďalších. Budeš potrebovať veľa vytrvalosti, pevné vôle a šikovnosti, aby si si so všetkým poradil. Nedovoľ iným, aby ti prekážali buď využívali tvoje schopnosti a prácu na svoj prospech.

**RAK (22.6.-22.7.)**

Budeš mať dve možnosti: riskovať a pustiť sa do úloh, ktoré zdanlivo prerastajú tvoje možnosti, alebo sa zavčas vzdať náročných plánov. V prvom prípade môžeš veľa získať, ale aj stratíš, v druhom získaš istý slušný priemer, ale bez ďalších možností.

**LEV (23.7.-23.8.)**

Máš stále toľko práce, že ti chýba čas na doplnenie vedomostí. Bude to nutné a čím skôr to urobíš, tým lepšie. Žiadna práca nie je taká súrna, aby si ju nemohol na chvíľu odložiť. Nebudeš to ľutovať - s bohatšími vedomosťami ti práca pôjde lepšie.

**PANNA (24.8.-23.9.)**

Nepleň sa do cudzích sporov, aj keby fa všetci na to nahovárali. Využi svoje schopnosti na niečo užitočnejšie. Ked počuješ klebety o sebe, nevšimaj si ich. Ked sa nimi nebudeš zaoberať, všetci na ne rýchlo zabudnú.

**UÁHY (24.9.-23.10.)**

Dívaj sa pozorne okolo seba a hľadaj vhodných spolupracovníkov a spojencov, čo by ti pomohli v realizácii náročných úloh a poradili pri vážnych rozhodnutiach. Neber na ľahkú váhu názory iných ľudí, lebo občas môžeš mať pravdu.

**ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)**

Sám si komplikuješ život. Osoba, ktorej nadbiehaš, fa nechce. Záleží jej na niekom inom. Ne trať zbytočne energiu na súperenie. Využi radšej svoje schopnosti tam, kde ti môžu priniesť najlepšie výsledky a prospech.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Prestaň sa trápiť tým, čo už bolo a čo nemôžeš zmeniť.

Radšej si premysli, čo máš urobiť v budúcnosti, aby si sa vyhol podobným problémom. Pred tebou sa otvárajú široké perspektívy a len na tebe záleží, ako ich využiješ.

**KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)**

Prekonal si mnoho prekážok a fažkostí a cítis sa naozaj unavený. Môžeš však byť skutočne spokojný s tým, čo si dosiahol vďaka svojej vytrvalosti a fažkej práci. One-dlho príde čas na oddych a na užívanie plodov svojej doterajšej námahy.

**VODNÁR (21.1.-18.2.)**

Úspešne vyriešiš zložitú úlohu v práci a budeš mať aj možnosť uskutočniť svoje dávne plány. Pomôže ti v tom tvoje osobné čaro, odvaha a dobrá nálada, ktorú ti nepokazia ani drobné neúspechy. Tvoja radosť zo života je skutočne nádzorlivá.

**RVBY (19.2.-20.3.)**

Po zimných mesiacoch a jarnej únavi získaš opäť životnú energiu. To, čo sa ti doteraz zdalo neprekonateľné a neriešiteľné, stane sa jednoduchou úlohou, ktorú rýchlo a bez námahy vyriešiš. Nestálo by za to pustiť sa do niečoho náročnejšieho? Síl máš dosť.

**BARAN (21.3.-20.4.)**

Sám si si vybral prácu, ktorá ti podľa tvojho názoru môže priniesť spokojnosť. Preto sa nesťažuj na únavu a prekážky, ktoré musíš prekonávať, a na nepriazeň osudu. Máš to, čo si chcel, a s troškou vytrvalosti iste dosiahneš cieľ, ktorý si si vytýčil.

**BÝK (21.4.-20.5.)**

Ani tie nalogickejšie a najpremyslenejšie argumenty nemôžu presvedčiť tých, čo sa neradia reálnou situáciou, ale vlastnou tvrdohlavosťou. Netrať zbytočne čas, hovorením nikoho nezískaš. Všetci ti dajú za pravdu a pripoja sa k tebe, až keď uvidia výsledky tvojej práce. (js)

NÁŠ TEST**Vieš byť šťastný?**

- Si spokojný so svojou prácou a spoločenským postavením?
Áno - 5; Nie - 0.
- Mohol by si byť šťastný, keby si mal inú partnerku a žil v inej krajinе?
Áno - 0; Nie - 5.
- Dobre poznáš svoje slabé a silné stránky?
Áno - 5; Nie - 0.
- Si často veľkomyselný?
Áno - 5; Nie - 0.
- Máš určité, presne vytýčené životné ciele?
Áno - 5; Nie - 0.
- Myslíš si, že väčšina ľudí si zasluží lásku?
Áno - 5; Nie - 0.
- Si presvedčený, že v podstate máš šťastie?
Áno - 5; Nie - 0.
- Máš rád deti a zvieratá?
Áno - 5; Nie - 0.
- Veriš niektorým predstupkom?
Áno - 5; Nie - 0.
- Máš rád sex a styky s druhým pohlavím?
Áno - 5; Nie - 0.

VYHODNOTENIE

0-25 bodov: Neveriš, že šťastie naozaj existuje. Zriedka fa sprevádza úsmev a spokojnosť. Tvoje presvedčenie, vychádzajúce zo životných skúseností, sa opiera o názory, že aj ty by si mohol byť šťastný, keby si žil v inej skutočnosti. Preto tvoj život často plynne ďaleko od šťastia. Zmeň svoje myšlienie a zabudni na minulosť. Môžeš zmeniť svoju cestu, ale začni myšlieť pozitívne. Snaž sa byť optimistom - to je prvý krok k šťastiu.

30-50 bodov:

Si schopný plne prezívať šťastné chvíle vo svojom živote. Máš predpoklady k tomu, aby ti život dával radosť, spokojnosť a mnoho príjemných chvíľ. Hlavnými črtami tvojej životnej cesty sú srdečnosť, záujem o blíznych a láska. Dokážeš veľa a mûdro dávať zo seba iným, ale tak isto aj ty dostávaš to, po čom najviac túžiš. (js)

MENO VEŠTÍ

FLORIÁN - krotké, jasné a trochu romantické meno. Človek s týmto menom, ktoré je patrónom požiaríkov, je spravidla veľmi pracovitý, vynachádzavý, úslužný a zdvorialý. Veľmi skoro sa ocítá v tažkej hmotnej situácii, preto už v mladom veku musí námezdne pracovať. Avšak vďaka svojej vytrvalosti a šikovnosti pomerne rýchlo dosahuje blahobyt. Učí sa dobre a usilovne a pomerne rýchlo dosahuje psychickú a spoločenskú vyspelosť. Veľmi často pokračuje vo vzdelávaní na strednej, odbornej a vysokej škole. Vďaka svojmu zmyslu pre kriticizmus dokáže správne a spravodlivo hodnotiť ľudí a veci. Je mimoriadne náročný voči sebe a iným.

Jednou z najtypickejších charakterových črt Floriána je priam dokonalá presnosť, pedantnosť, tak v práci, ako aj v

osobnom a rodinnom živote. Je neobvykle solídny, poctivý a zodpovedný a vzorne si plní všetky svoje povinnosti. Preto si ho vážia a majú ho radi takmer všetci spolupracovníci a predstavení. Ako priateľ je veľmi oddaný a úprimný. Má rád ideálnu čistotu a poriadok. Neznáša ľahkomyselnosť, márnotratnosť a vôbec akýkoľvek neporiadok. Zaujíma ho dobrý film a divadlo, rád číta a priam zbožňuje tanec a hudbu - vážnu a zábavnú. Najčastejšie sa uplatňuje v takých profesiách, ako napr. učiteľ, herec, hudobník, novinár alebo prekladateľ.

Florián sa žení pomerne neskoro s milou a veľmi hodopárnou ženou. Býva dobrým manželom a otcom, ktorý sa vzorne stará o dom. Má silne vyvinutý rodinný inštinkt. Zbožňuje deti, ktorým venuje veľa času a spoločenskej práce. Dožíva sa vysokého veku a teší sa všeobecnej úcte, ale aj mienke človeka dobrého, poctivého a šľachetného, ale niekedy neveľmi doceňovaného. (jš)

- Mám výborného psa, - chváli sa priateľ priateľovi, - Je vynikajúci strážca. Len čo sa niekto priblíží k dverám, hned nám to prezradí.

- A ako?

- Vlezie pod posteľ.

* * *

- Nechápeš, čo tá Eva robí s peňazmi. Minulý mesiac nemala ani halier a tento mesiac zasa.

- Chcela si od teba požičať?

- Nie, ja od nej.

* * *

Riaditeľ väznice k väzňovi, ktorého prepúšťa:

- Dúfam, že vás tu vidím posledný raz.

- Ale, ale, pán riaditeľ, vari nechcete zameniť miesto.

* * *

Pani novej služke:

- Zapamäťajte si, že raňajkujeme vždy o ôsmej.

- To je dobre, - odpovie služka. - Keď sa dovtedy nezobudím, naraňajkujem sa neškoršie.

* * *

Pacient sa pýta lekára:

- A čo mi vlastne je?

- Neviem, ale po pite budeme mûdrejší.

* * *

- Hľadám takú ženu, - hovorí starý mládenec

priateľovi, - ktorá by vedela pekne hovoriť, spievať, tancovať, hrať na nejakom hudobnom nástroji a bola by vždy doma.

- Vieš čo, - odpovedá mu priateľ, - ty nehľadaj ženu, ale kúp si televízor.

* * *

Na skúške z anatómie:

- Kam sa dostenete, - pýta sa profesor, - keď zabudnete nôž medzi druhým a tretím rebrom.

- Do väzenia, - odpovedá študent.

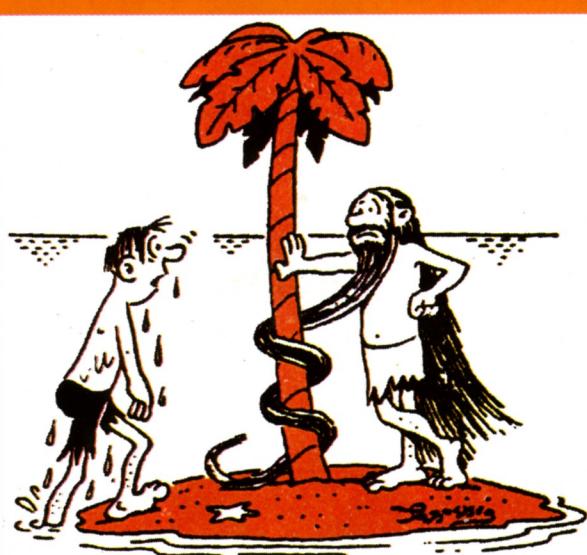
* * *

Dvaja podpití muži idú po železničnej trati:

- Ale sú tie schody dlhé.

- A zábradlie nízke.

- Netráp sa, už ide výťah.



- Už ste tu dlho?

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie dom snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívala:

- Abeceda - daj si pozor, číha na teba nepriateľ.

- Advokát - nečakane získaš veľké peniaze alebo majetok.

- Alarm (poplach) - daj si pozor na svoj majetok.

- Altán (besiedka) - návšteva niekoho blízkeho buď dávno nevideného.

- Bahno - nemoc, opilstvo.

- Banka - neočakávane dostaneš deňdiestvo.

- Bandita - spory v rodine buď so sedmi alebo so spolupracovníkmi.

- Batoh - pôjdeš na skusy.

- Balkón, stáť na ňom - splnené prianie; spadnúť z neho - číha na teba bezpečenstvo.

- Baran - veľká nádej; bučiaci - hanba; zarezaný - nespravodlivé obvinenie.

- Barikáda - podarí sa ti odvrátiť bezpečenstvo.

- Bicykel - čoskoro pôjdeš na svadbu.

- Bieda - tvoje fažkosti sa čoskoro skončia; u iných - budeš niekoho lutovať.

- Biliard - snaž sa nebyť ľahkoverný.

- Bitka - čakajú ťa neisté časy.

- Blázinec - niekto ti veľmi ubliží.

- Bludička - zažiješ veľké sklamanie.

(jš)

ZAUJÍMAVOSTI

POZEMOK NA MESIACI. Zdá sa, že v poslednom čase sa slávnemu spevákovi a lídrovi populárnej rockovej skupiny The Rolling Stones Mickovi Jaggerovi dobre vodí. Nedávno nielenže daroval svojej bývalej milenke nádherné šaty za niekoľko tisíc dolárov, ale kúpil si pozemok na Mesiaci, kde chce byť po svojej smrti pochovaný. Podobné plány majú vrah aj americkí herci Clint Eastwood a Tom Cruise.



KRÁLOVNÁ DO DÓCHODKU? V tomto roku uplýva polstoročie panovania britskej kráľovnej Alžbety II. (na snímke). Kedže ide o mimoriadne zriedkavú dlhovekosť na tróne, oslavy budú veľkolepé a rozložené na celý rok. Netreba

pripomínať, že počas panovania Alžbety II. sa značne zmenil nielen svet, ale aj samotné Anglicko, klesol význam britského impéria i burzy v Londýne, anglického námorníctva i futbalu. Zdá sa, že najmenej sa zmenilo kráľovstvo a kráľovná, ktorú napriek jej konzervatizmu Angličania doslova milujú. Iného názoru je anglická tlač, ktorá od začiatku roka otvorené dáva najavo, že jubileum by bolo dobrou príležitosťou na odovzdanie kráľovského berla do mladších rúk, napr. princa Karola alebo ešte mladších - jeho syna princa Williama. Kráľovná zatiaľ majestátne mlčí. Najdôležitejšia slávnosť spojená s polstoročím - ďakovná sv. omša sa bude konať 4. júna t.r.

AUTO ZNAČKY CAMILLA. Mladší anglický princ Harry (na snímke) si nedávno urobil vodičský preukaz. Jeho otec, princ Karol, sa pri tejto príležitosti rozhodol podarovať mu automobil. Spokojný mládenec sa už videl za volantom superrýchleho, moderného Jaguára. Veľmi sa však prekvapil, keď zistil, že ako darček dostal starší, užívany automobil zn. Ford Fiesta. Keď Harry ďakoval otcovi povedal, že auto nazve Camilla ...



AUTORKA PIPPI NEŽIJE. Známa švédska spisovateľka kníh pred deti Astrid Lindgrenová, ktorá stvorila nezabudnuteľnú postavičku neposedného dievčatka s vrkočmi Pippi Langstrumpfovú (na snímke s autorkou), zomrela 28. januára 2002 vo veku 94 rokov. Podnet na vznik knížky dala spisovateľke v roku 1941 7-ročná dcérka Karin, ktorá ochorela na zápal plúc. Mama jej vtedy začala rozprávať neuveriteľné príbehy o dievčatku, ktoré sa nikoho nebojí, je také silné, že môže držať na rukách ozajstného koňa a má nezvyklého priateľa, opičku pána Nilssona. Knižka o príbehoch pehavej a ryšavej Pippi a jej druhá knižka Deti z Bullerbynu priniesli autorke svetovú slávu, boli preložené do 85 svetových jazykov, predalo sa ich spolu 130 miliónov exemplárov a dodnes prinášajú radosť deťom na celom svete.

VEĽA SPÁNKU ŠKODÍ. Na svete sú vrah dva druhy ľudí: jedni využívajú víkend na oslavy a zábavu, druhí sa radšej usilujú dospať hodiny, čo zameškali cez týždeň. Vedci z univerzity v anglickom Sussexe, ktorí sa zaoberajú odhalovaním príčin nespavosti tvrdia, že zistili jednu z jej príčin. Podľa ich názoru ľudia počas voľna koncom týždňa menia svoje návyky súvisiace so spánkom. Večer chodia neskôr spať a potom ráno dlhšie dospávajú. Takýto postup za dva víkendové dni však celkom naruší vnútorné „hodiny“ človeka. Tie ho potom, keď má v pondelok ráno vstať, presvedčajú, že niečo nie je v poriadku. Na vyrovnanie tohto rozporu odborníci odporúčajú pohyb na vzduchu - napríklad vybrať sa do práce pešo, alebo, ak je vzdialenosť pracoviska a bydliska priveľká, prejsť takto aspoň časť cesty. Druhou možnosťou je aspoň začať si a osviežiť sa vlažnou sprchou. Americký vedec Claudiou Stampi z cambridgekej univerzity dokonca tvrdí, že pokiaľ ide o spánok, človek si osvojil návyky, ktoré sú celkom v rozpore s prírodou. Podľa neho by človeku mali úplne stačiť tri hodiny spánku denne, ale za predpokladu, že si môže približne každé štyri hodiny dožičiť tridsať minút odpočinku s vystretnými nohami a zavretými očami. Dokazuje to na cicavcoch, ktorých deň je rozdelený na viacero fáz spánku a bdelosti.

TRAVOLTA A TRIČKÁ. Slávny hollywoodsky herec John Travolta (na snímke), má ako každá svetová filmová hviezda, svoje vrtochy. Nedávno požiadal producentov filmu, aby mu počas natáčania zabezpečili osem nových čiernych tričiek denne. Kedže herec vo väčšine scén vystupuje práve v takýchto tričkách, odmietol obliekať si dva razy denne to isté tričko a pranie neuznáva. Niet sa čomu diviť, keďže Travolta je členom scientologickej cirkvi, ktorá zakazuje svojim členom používať akékoľvek chemické prostriedky, v tom aj pracie. Producenti museli chtiac-nechtiac prijať hercovu podmienku a dali ju dokonca do zmluvy. Teraz musia vynaložiť 2-tisíc libier denne na tričká, ktoré samozrejme nie sú hocijaké. Vyrába ich firma známeho módneho návrhára Giorgio Armaniho. - Chcem vyzeráť elegantne. Nebudem nosiť „hocijaké“ tričká. Mám rád Armaniho, preto som si vybral práve jeho projekt, - povedal herec.

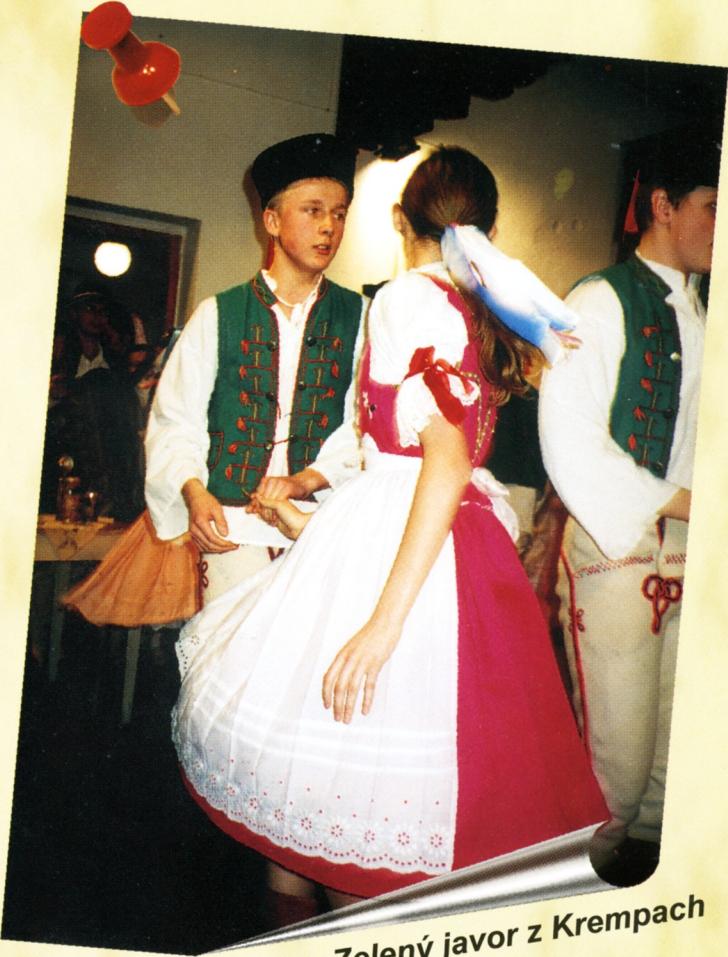


SANTIAGO NEŽIJE. Gregorio Fuentes, čiže Santiago (na snímke), hlavný hrdina poviedky Ernesta Hemingwaya Starec a more, nežije. Zomrel vo svojej rodnej obci Cojimar na Kube vo veku 104 rokov. Gregorio bol nielen kapitánom a kuchárom, ale aj veľkým príteľom amerického spisovateľa Ernesta Hemingwaya. Je iste zaujímavé, že nikdy neprečítal knížku, ktorá mu priniesla svetovú slávu. (pk)





Súbor Spiš z Novej Belej



Súbor Zelený javor z Krempach

NAŠA MLAĎ TANCUJE A SPIEVA

Foto: J. Bryja a P. Kollárik



Súbor Rombaň z Chyžného



Chyžniansky súbor Rombaň



Májový pohľad z Čiernej Hory na zasnežené Tatry. Foto: J. Bryja

DRUKARNIA
TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

*Zrealizujemy
Twoje
Pomysły i ...
nie zapłacisz wiele.*

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7
tel./fax (012) 634 11 27, 632 66 04

Oferujemy: jedno- i wielobarwne druki
wysokiej jakości do formatu A2, skład
komputerowy, kompleksowe opracowanie prac,
prace introligatorskie, wydawnictwa i inne

WYDAWNICTWO

TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE
poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, Slowacy w Polsce cz.VI,(rocznik), Kraków 1999	10,00 zł
Almanach, Slowacy w Polsce cz.III, (rocznik), Kraków 1995	10,00 zł
Almanach, Slowacy w Polsce cz.VII,(rocznik), Kraków 2000	10,00 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, Slowacy w Powstaniu Warszawskim, Kraków 1994	8,00 zł
Zbigniew Tobjański, Czesi w Polsce, Kraków 1994	10,00 zł
J. Ciągwa, Dzieje i współczesność Jurgowa, Kraków 1996	10,00 zł
H. Homza, St. A. Sroka, Štúdie z dejín stredovekého Spiša, Kraków 1998	11,00 zł
Miejsce w zdarzeniu – antologia współczesnych opowiadań słowackich, Kraków 1998	12,00 zł
Vlastimil Kovalčík, Klucz Światła – wybór poezji, Kraków 1998	13,00 zł
Pavol Országh Hviezdoslav, Deti Prometeusa, Kraków 1999	20,00 zł
Miasta i Miejsca, Mestá a Miesta, Kraków 2001,	
II polsko-słowackie spotkania poetów	10,00 zł

Biuro Zarządu Głównego TSP, ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków
tel.: 632-66-04 tel./fax: 634-11-27 NIP: 676-01-12-788

e-mail: zg@tsp.org.pl

nr konta: Bank PKO S.A.

III/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100